

BIBLIOTECA



ȘCOLARULUI

Mihai EMINESCU

LUCEAFĂRUL

LITERA

CHIȘINĂU 1997

CZU 859.0–1

E 48

Notă asupra ediției

Textele sunt reproduse din:

Mihai Eminescu. **OPERE**, vol. I. Ediție critică îngrijită de Perpessicius. Fundația pentru literatură și artă "Regele Carol II", București, 1939.

Mihai Eminescu. **OPERE ALESE**, vol. 1, Editura Minerva. Colecția "Scriitori români", București, 1973. Ediție îngrijită și prefăcută de Perpessicius.

Mihai Eminescu. **POEZII**. Ediție îngrijită de Perpessicius. Antologie și Repere istorico-literare de Aurelia Rusu. Seria "Patrimoniul". Editura Minerva. București, 1975.

Mihai Eminescu. **POEZII**. Cuvânt înainte de Tudor Arghezi. Prefață și antologie de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Tabel cronologic de Ion Crețu. Colecția "Biblioteca pentru toți". Editura Minerva. București, 1989.

Mihai Eminescu. **POEZII**. Colecția "Biblioteca școlară". Editura Litera. Chișinău, 1996.

Textele, cu excepția particularităților de limbă și stil ale autorului, respectă normele ortografice în vigoare.

Coperta și ilustrațiile: *Isai Cărmu*

ISBN 9975-904-86-6

© LITERA, 1997

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	7

ANTUME

La mormântul lui Aron Pumnul	25
De-aș avea	27
O călărire în zori	29
Din străinătate	33
La Bucovina	35
Speranța	37
Asta vrèu, dragul meu	39
Misterele nopții	42
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	44
La Heliade	46
La o artistă	48
Amorul unei marmure	50
Junii corupți	52
Amicului F. I.	56
La moartea principelui Știrbey	59
Venere și Madonă	61
Epigonii	63
Mortua est!	68
Înger de pază	72
Noaptea... ..	73
Egipetul	74

Cugetările sărmanului Dionis	78
Înger și demon	81
Floare albastră	86
Împărat și proletar	89
Făt-Frumos din tei	99
Melancolie	103
Crăiasa din povești	105
Lacul	108
Dorința	109
Călin	110
Strigoii	120
Povestea codrului	133
Povestea teiului	136
Singurătate	140
Departate sunt de tine... ..	143
Pajul Cupidon... ..	144
O, rămâi	146
Pe aceeași ulicioară... ..	148
De câte ori, iubito... ..	150
Rugăciunea unui dac	151
Atât de fragedă... ..	153
Sonete	155
Freamăt de codru	159
Revedere	161
Foaia veștedă	163
Despărțire	165
O, mamă... ..	167
Scrisoarea I	168
Scrisoarea II	174
Scrisoarea III	178
Scrisoarea IV	189

Scrisoarea V	195
Mănușa	200
Luceafărul	202
Doina	220
S-a dus amorul... ..	223
Când amintirile... ..	226
Adio	228
Ce e amorul?	230
Pe lângă plopul fără soț... ..	232
Și dacă... ..	234
Glossă	235
Odă (în metru antic)	239
Iubind în taină... ..	240
Trecut-au anii... ..	241
Veneția	242
Se bate miezul nopții... ..	243
Cu mâine zilele-ți adaogi... ..	244
Peste vârful... ..	246
Somnoroase păsărele... ..	247
De-or trece anii... ..	248
Lasă-ți lumea... ..	249
Te duci... ..	252
Din valurile vremii... ..	255
Ce te legeni... ..	256
La mijloc de codru... ..	258
Mai am un singur dor	259
De-oi adormi... (variantă)	261
Nu voi mormânt bogat (variantă)	263
Iar când voi fi pământ (variantă)	265
Criticilor mei	267
Diana	269

Din noaptea...	271
Sara pe deal	272
Nu mă înțelegei	274
La steaua	276
De ce nu-mi vii	278
Kamadeva	280
<i>Aprecieri critice</i>	281

TABEL CRONOLOGIC

- 1675 Presupusul an de naștere al strămoșului lui M. Eminescu Imin(u), de la supranumele căruia se va înființa patronimul *Iminovici*, conform lui Ion Roșu (vezi cartea acestuia *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*. Editura Cartea românească, 1989, pag. 201).
- 1705 Data probabilă de naștere (în Banat) a lui Iovul Iminovici, viitor preot, fiul lui Imin(u), numele căruia va da naștere patronimului Iminovici, după același cercetător.
- 1720 Anul probabil de naștere al lui Iurașcu din Hotin, bunicul stolnicului Vasile Iurașcu, după același biograf Ion Roșu.
- 1730 Anul prezumtiv al hirotonisirii „lui Imin(u)“, care, prin sârbizarea numelui, devine Iovul Iminovici. Acesta pare-se momentul nașterii patronimului *Iminovici*.
- 1735 Anul probabil de naștere al lui Petru (Petrea) Iminovici, tatăl lui Vasile Eminovici și bunicul căminarului. După Ion Crețu, el se naște în 1736 în satul Călinești, considerat străbunic al poetului.
- 1736 Anul de naștere al Agafiei Șerban, soția lui Petru Iminovici și străbunica lui M. Eminescu.

- 1780 Se naște Vasile Eminovici, unicul fecior al lui Petrea Eminovici și al soției sale Agafia. Acesta e bunicul poetului, care avea și darul cântării.
- 1812 La 10 februarie se naște Gheorghe Eminovici, fiul lui Vasile și al Ioanei Eminovici. E tatăl poetului. Părăsește Bucovina și se stabilește în Moldova.
- 1816 Se naște Raluca Iurașcu, fiica stolnicului Iurașcu din Joldești, mama poetului.
- 1840 La 29 iunie are loc căsătoria lui Gheorghe Eminovici și a Ralucăi Iurașcu.
- 1841 La 12 mai se naște Șerban, primul copil al soților Eminovici. Slugerul Gheorghe Eminovici este ridicat la rangul de căminar.
- 1843 La 2 februarie se naște Nicolae (Nicu), cel de-al doilea copil.
- 1844 Se naște George (Iorgu), cel de-al treilea copil.
- 1845 La 5 mai se naște Ruxanda, cel de-al patrulea copil.
- 1846 La 1 iulie se naște Ilie, cel de-al cincilea copil.
- 1848 Se naște probabil Maria, cel de-al șaselea copil.
- 1850 La 15 ianuarie se naște la Botoșani Mihai Eminescu, poetul, cel de-al șaptelea copil. După alții, el se naște la 20 decembrie 1949.
- 1852 Vede lumina zilei Aglaia, cel de-al optulea copil.
- 1854 Se naște Henrieta (Harieta), cel de-al nouălea copil.
- 1856 La 16 noiembrie se naște Matei, cel de-al zecelea copil.

Anul de naștere al celui de-al unsprezecelea copil, Vasile, nu este cunoscut.

1857 Gheorghe Eminovici conduce la studii la Cernăuți cinci copii. Nu este cunoscut ce cursuri a urmat în acest an poetul.

1858-1859 Mihai urmează clasa a III-a la „National Hauptschule“ din Cernăuți. Este clasificat al 15-lea dintre cei 72 de levi.

1859-1860 M. Eminovici urmează clasa a IV-a. Este clasificat al 5-lea dintre cei 82 elevi.

1860-1861 Se înscrie la Ober-Gymnasium din Cernăuți. Mihai Eminovici promovează clasa I. Este clasificat al 11-lea în primul semestru și al 23-lea în cel de-al doilea semestru.

1861-1862 Urmează clasa II-a.

1862-1863 Repetă clasa. De la 16 aprilie 1863 părăsește cursurile, cu toate că avea o reușită bună la învățătură. Plecat la Ipotești în vacanța de Paște, nu mai revine la școală. Moare Ilie, student la școala de medicină a lui Davila din București.

1864 Mihai Eminovici solicită Ministerului Învățământului o subvenție pentru urmarea studiilor sau un loc de bursier. Pleacă la Cernăuți, unde dădea reprezentații trupa de teatru Fanny Tardini-Vlădicescu. La 5 octombrie M. Eminovici devine practicant la tribunalul din Botoșani. Peste o vreme este copist la comitetul permanent județean.

1865 La 5 martie demisionează. La 11 martie solicită pașaport pentru trecere în Bucovina. În Bucovina se află în gazdă (toamna) la profesorul său Aron Pumnul, îngrijind de biblioteca acestuia. Situația sa școlară era de „privatist“.

- 1866 La 12/24 ianuarie se stinge din viață Aron Pumnul. Învățăceii tipăresc o broșură cu „lăcrămioare.... la mormântul prea iubitului lor profesoriu“. A doua poezie este semnată: M. Eminovici, privatist. G. Munteanu consideră că 4 poezii din cele 7 sunt ale lui M. Eminescu. Concluziile ipotetice ale autorului inspiră încredere, deoarece intuiția pare-se i-a iluminat calea spre adevărul tăcut de poet. La 25 februarie/9 martie revista *Familia* din Pesta îi publică poezia *De-aș avea...* Directorul revistei, Iosif Vulcan, cu această ocazie, îi românilizează numele de familie. Din *Eminovici* devine *Eminescu*, nume pe care poetul l-a adoptat pentru totdeauna. La 15/27 mai publică poezia *O călărire în zori*. Părăsește Bucovina (în iunie), stabilindu-se la Blaj. Avea de gând să-și reînceapă studiile. La 16/29 iulie *Familia* îi publică *Din străinătate*, la 14/26 august – *La Bucovina*, la 11/23 septembrie – *Speranța* și la 16/28 octombrie – *Misterele nopții*. Cu începere din octombrie și în noiembrie revista îi publică nuvela *Lanțul de aur*, tradusă din scriitorul suedez Onkel Adam. A fost la Alba-Iulia, unde participă la adunarea anuală a „Astreii între 27-28 august. În toamnă părăsește Blajul și se duce la Sibiu. Este prezentat lui N. Densușianu. Trece munții și vine la București.
- 1867 Se angajează în trupa lui Iorgu Caragiale. Deține rolul de sufleur și de copist. Face, grație condiției îmbrățișate, turnee la Brăila, Galați, Giurgiu, Ploiești. Citește mult din Schiller. Traduce din acesta poezia *Resignațiune*. La 2/14 aprilie apare în *Familia* *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, iar la 18/30 iunie *La Heliade*.
- 1868 Angajat sufleur în trupa lui Mihai Pascaly, care concentrase mai multe forțe teatrale: Matei Millo, Fanny Tardini-Vlădicescu și actori din trupa lui Iorgu Caragiale. Trupa joacă la

Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad și în alte orașe bănațene. Întâlnindu-l în turneu, Iosif Vulcan obține de la M. Eminescu poeziile *La o artistă* și *Amorul unei marmure*, pe care *Familia* le publică respectiv la 18/30 august și 19 septembrie/1 octombrie. Stabiliți în București, face cunoștință cu I. L. Caragiale. Pascaly îl angajează ca suflour a II-a oară și copist al Teatrului Național. Se obligă să traducă pentru marele actor *Arta reprezentării dramatice – Dezvoltată științific și în legătura ei organică de profesorul dr. Enric Theodor Röscher* (după edițiunea a doua). Din această vreme începe și proiectul său de roman *Geniu pustiu*.

1869 La 1 aprilie înființează împreună cu alți tineri cercul literar „Orientul”. Cercul urmărea strângerea basmelor, poeziilor populare și a documentelor privitoare la istoria și literatura națională. La 29 iunie sunt fixate comisiile de membri ale „Orientului” care trebuiau să viziteze diferite provincii. M. Eminescu era repartizat pentru Moldova. Vara publică *La moartea principelui Știrbey*. Pleacă în turneu la Iași și Cernăuți. *Familia* continuă să-l publice. Îi apare *Junii corupți* la 31 ianuarie/12 februarie și *Amicului F. I.* la 31 martie/11 aprilie. Tatăl îi promite o subvenție regulată întru a-și urma studiile universitare la Viena, unde se aflau mulți dintre colegii săi de la Cernăuți. La 2 octombrie se înscrie la Facultatea de filozofie ca student extraordinar, de vreme ce-i lipsea bacalaureatul. Aici face cunoștință cu I. Slavici. Se înscrie în cele două societăți studențești care se contopesc în una – „România jună”.

1870 Îl vizitează la Döbling de Anul Nou împreună cu alți studenți pe fostul domnitor Al. I. Cuza.

În 1869/1870 urmează aproape cu regularitate cursurile. În 1871/72 urmează două semestre consecutive. Frecventează biblioteca Universității. La 7/19 și 9/21 ianuarie publică în *Albina* din Pesta articolul *O scrisoare critică*, luând apărarea lui Aron Pumnul împotriva unei broșuri a lui D. Retrino din Cernăuți. La 18/30 ianuarie în *Familia* publică *Repertoriul nostru teatral*. Primul este semnat cu numele deplin. Cel de-al doilea – cu inițialele M. E. Sub pseudonimul Varro publică în *Federațiunea* din Pesta trei articole: *Să facem un congres* (5/17 aprilie), *În unire e tăria* (10/22 aprilie) și *Echilibrul* (22 aprilie/4 mai și 29 aprilie/11 mai), pentru care a fost citat de procurorul public din Pesta. *Federațiunea* din 5/17 aprilie mulțumește pentru aceste articole. Însă nu poate preciza timpul pentru a începe publicarea romanului *Naturii catilinare* menționat de Varro. La 15 aprilie *Convorbiri literare* îi publică celebra poezie *Venere și Madonă*, care stârnește admirația lui Titu Maiorescu. La 15 august aceeași revistă îi publică *Epigonii*.

Semnează ca secretar, alături de N. Teclu, președinte, în luna martie, un apel pentru strângerea de fonduri pentru serbarea de la Putna. La 4/16 septembrie îi scrie lui Iacob Negruzzi să publice în *Convorbiri literare* notița „asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ștefan cel Mare la Putna“. Expediază povestea *Făt-Frumos din lacrimă* pe care *Convorbiri literare* o publică în numerele de la 1 și 15 noiembrie. Aflându-se la Viena, Iacob Negruzzi destăinuiește impresia puternică ce au produs-o în sânul „Junimii“ versurile poetului publicate în paginile *Convorbirilor literare*. De asemenea acesta îl sfătuiește ca după studii să se stabilească la Iași.

1871 Îl pune în curs pe Iacob Negruzzi cu proiectele sale literare. Îl recomandă cu căldură pe I. Slavici. Expediază poezia *Mortua*

est ! pe care *Convorbiri literare* o publică la 1 martie. La 15 iunie îi va publica *Înger și pază și Noaptea*. La 8 aprilie are loc ședința de unificare a conducerii, alegând primul comitet: I. Slavici, președinte, și M. Eminescu, bibliotecar. La 1 august s-au desfășurat, în ședința de la Cernăuți, pregătirile pentru serbarea de la Putna, care a fost fixată pentru 15/27 august. În *Românul* din 3/15 august Eminescu publică împreună cu Pamfil Dan, membru în comitetul serbării, o scrisoare în care explică semnificația întâlnirii tineretului român la mormântul lui Ștefan cel Mare. Printre participanții activi la serbare s-au evidențiat pictorul Bucevski și compozitorul Ciprian Porumbescu. Fiind învinuiți că sunt atașați ideilor „Junimii” de la Iași, M. Eminescu și I. Slavici demisionează în toamnă din funcțiile lor din societatea „România jună”. Titu Maiorescu subliniază în studiul său din *Convorbiri literare*, intitulat *Direcția nouă*, vocația de poet a lui M. Eminescu, numindu-l „poet în toată puterea cuvântului” și citându-l după Vasile Alecsandri.

Dintre proiectele literare, după I. Crețu, *Proletarul* ia o formă inițială. Lucrează la poemul *Memento mori*.

- 1872 În acest an probabil se întâlnește cu Veronica Micle la Viena. Din lipsa banilor părăsește Viena și revine în țară. Participă la o ședință a „Junimii” din 1 septembrie la care citește *Egiptul*, un fragment din *Memento mori*, apoi nuvela *Sărmanul Dionis*. La 7 septembrie M. Eminescu citește la „Junimea” poeziile *Înger și demon* și *Floare-albastră*. La 1 decembrie 1872 și 1 ianuarie 1873 *Convorbiri literare* îi tipărește nuvela *Sărmanul Dionis*. „Junimea” îl asigură cu o subvenție lunară de 10 galbeni pentru a studia la Berlin. La 18 decembrie se înscrie la Universitatea din Berlin, ca student ordinar, în baza unui

certificat de absolvire a gimnaziului din Botoșani. Cursurile la care se înscrisese cuprindeau domenii: filozofiei, istoriei, economiei și dreptului.

- 1873 Este preocupat de prelucrarea folclorului. Începe întâile versiuni ale poemelor *Călin* și *Luceafărul*.

Pentru asigurarea unei existențe modeste acceptă un post la consulatul român la Berlin, condus de Teodor Rosetti, iar apoi de N. Krețulescu. E nevoit a-și cere exmatricularea din motive de tensiune dintre tată și fiu, vorba lui I. Crețu. Certificatul eliberat la 26 iulie dovedește că a urmat două semestre până în 14 iulie. Rosetti însă i-a făcut posibilă rămânerea la Berlin, mărindu-i salariul. De unde la 8 decembrie poetul se reînscrie la Universitate pentru semestrul de iarnă. Dar n-a trecut nici un examen.

La 21 septembrie fratele său Iorgu Eminovici, de profesie militar, se sinucide. Moartea lui însă e declarată abia la 2 noiembrie. A fost înmormântat la Ipotești.

- 1874 Între 17/29 ianuarie și 7 mai se desfășoară o amplă corespondență între Eminescu și Maiorescu, în care acesta îi propunea poetului să-și ia doctoratul în filozofie pentru a fi numit profesor la Universitatea din Iași. Ministrul învățământului îi expediază la Berlin 100 galbeni pentru depunerea doctoratului. I se dă sarcina de a cerceta documentele din Königsberg pentru statul român. Printr-o scrisoare din 19 septembrie din Berlin, poetul motivează abandonarea acestei sarcini și revenirea în țară. La Berlin urma să se întoarcă în noiembrie pentru a susține examene. La 1 septembrie este numit director al Bibliotecii Centrale din Iași. Maiorescu află la 5 octombrie de la Al. Lambrior că

Eminescu nu poate pleca în străinătate într-o a-și face doctoratul. Îl opresc o seamă de împrejurări. Două surori se îmbolnăviseră de tifos în Boemia. Fratele Șerban, dând semn de alienație, este internat la 10 octombrie în spital prin intermediul agenției diplomatice din Berlin. Poetul însuși suferă în urma aprinderii la o încheietură a piciorului. Fratele moare la 28 noiembrie la Berlin.

Eminescu paralel avea lecții de logică la Institutul academic în locul lui Xenopol. Revista *Convorbiri literare* de la 1 decembrie îi publică *Împărat și proletar*. Colaborează la *Lexiconul* lui Brockhaus.

- 1875 Activitate intensă la Biblioteca Centrală din Iași. La 15 iunie T. Maiorescu, ministrul învățământului îi propune funcția de revizor școlar pentru districtele Iași și Vaslui. La 1 iulie este invitat să-și ia în primire postul. La 2 iulie predă biblioteca lui D. Petrino. La 10 august înaintează un raport ministrului cu ocazia conferințelor avute cu învățătorii din județul Iași. Îl remarcă pe institutorul I. Creangă de la școala nr. 2 din Păcurari. La 5 septembrie trimite alt raport la minister. De astă dată înainta propuneri de reorganizare a școlilor din județul Vaslui. *Convorbiri literare* îi publică la 1 februarie poezia *Făt Frumos din tei*. La 14 martie rostește la „Junimea” în cadrul prelegerilor publice conferința pe care ulterior o publică în *Convorbiri literare* din 1 august intitulată *Influența austriacă asupra românilor din principate*. La 26 mai înaintează ministrului un raport elogios asupra unei cărți didactice alcătuită de I. Creangă ș. a. Îl introduce pe I. Creangă la „Junimea”. D. Petrino, printr-un raport către Ministerul Învățământului din 22 iunie, cere ca Eminescu, fost bibliotecar, să răspundă pentru obiecte și cărți „sustrase”. Ministerul înaintează la

rândul său raportul Parchetului din Iași. Judecătorul de instrucție prin încheierea sa din 17 decembrie declară că „nu este loc de urmărire“.

La 15 august, la Ipotești, moare Raluca Eminovici. Rămăs fără serviciu, M. Eminescu se angajează corector și redactor la ziarul *Curierul de Iași*. Este prezent la ședințele „Junimii“. Îl vizitează pe Creangă la bojdeuca sa. La 1 septembrie *Convorbiri literare* îi publică poeziile *Melancolie*, *Crăiasa din povești*, *Lacul* și *Dorința*. La 1 noiembrie revista bucureșteană îi va publica poemul *Călin*, iar la 1 decembrie *Strigoii*. În *Curierul de Iași* îi apare la 9 iunie schița *La aniversară* și nuvela *Cezara* în numerele de la 6, 11, 13, 15 și 18 august. Făcând un drum la București, prin Maiorescu, se împrietenește cu Mite Kremnitz, sora acestuia. Veronica Micle însă rămâne și mai departe idolul său.

- 1877 Își continuă activitatea la *Curierul de Iași*. Sub titlul *Observații critice*, ia apărarea manualului lui Titu Maiorescu, în *Curierul de Iași* din 12 august. La 1 septembrie publică în *Convorbiri literare* articolul *Încă o dată recensiunea logicei Maiorescu*. Totodată semnează cronici teatrale în legătură cu spectacolele la care asistă. Participă la ședințele „Junimii“. Invitat în redacția ziarului *Timpu*, M. Eminescu în a doua jumătate a lui octombrie părăsește Iașii, instalându-se la București. Nu publică nici o poezie. Iacob Negruzzi este entuziasmat de articolele din *Timpu*, *Icoane veci și icoane nouă*, pe care le consideră „minunat scrise și minunat cugetate“. Dar poetul nu avea bani nici pentru o fotografie pe care I. Negruzzi i-o ceru spre a-i pune chipul în tabloul cu portretele junimiștilor.
- 1878 Activează intens pe tărâmul ziaristicii. La insistențele lui I. Negruzzi trimite patru poezii: *Povestea codrului*, *Povestea teiului*,

Singurătate și *Departé sunt de tine...*, pe care acesta i le publică la 1 martie în *Convorbiri literare*. La 26 mai citește acasă la Maiorescu poezii în prezența lui Vasile Alecsandri, sărbătoritul de la Montpellier pentru *Ginta latină*. În iulie, aflându-se la moșia lui Nicolae-Mandrea din Florești-Dolj, traduce, din însărcinarea Ministerului Cultelor și Învățăturilor Publice, tomul întâi din scrierea lui Eudoxiu Hurmuzaki *Fragmente din istoria românilor*, apărută în germană. La 7 septembrie publică o recenzie la *Cuvente den bătrâni*, tomul I, de B. P. Hasdeu. Ia parte la Iași la ce-a de-a 15-a aniversare a „Junimii“, împreună cu Slavici și Caragiale în contul lui Maiorescu.

1879 Trimite la cererile repetate ale lui I. Negruzzi la *Convorbiri literare* poezii. La 1 februarie revista junimistă publică *Pajul cupidon...*, *O, rămâi, Pe aceeași ulicioară...* La 1 septembrie i se publică *De câte ori, iubito...*, *Rugăciunea unui dac* și *Atât de fragedă...* și la 1 octombrie văd lumina tiparului *Afară-i toamnă...*, *Sunt ani la mijloc, Când însuși glasul, Freamăt de codru, Revedere, Despărțire* și *Foaia veștedă*. Îi predă lecții de limba română Mitei Kremnitz și-i oferă în manuscris poezia *Atât de fragedă...* La 6 august moare Ștefan Micle, soțul Veronicăi Micle. Văduva vine la București și-l roagă pe poet să intervieve pentru urgentarea pensiei sale. Fac planuri de căsătorie irealizabile.

1880 Este obosit, bolnav. Se află în raporturi de disensiune cu familia. Ar dori să moară. Nu se vede din datorii. Publică doar o poezie. Este vorba de *O, mamă...*, publicată de *Convorbiri literare* la 1 aprilie. Renunță la căsătoria cu Veronica Micle. Aceasta se va plânge la 6 decembrie lui Hasdeu că Maiorescu l-a făcut pe Eminescu să n-o ia în căsătorie.

1881 La 18 martie scrie tatălui său, bolnav, că nu dispune de timp

să vină să-l vadă. Îl anunță pe I. Negruzzi că i-a trimis prin Maiorescu *Scrisoarea III*, pe care a citit-o de nenumărate ori la „Junimea“ bucureșteană. La 28 martie o citește la „Junimea“ de la Iași. *Scrisorile* au fost publicate în *Convorbiri literare*: *Scrisoarea I* la 1 februarie, *Scrisoarea II* – la 1 aprilie și *Scrisoarea III* – la 1 mai. Grație caracterului ei antiliberal aceasta este reprodusă în *Timpu*l din 10 mai. *Scrisoarea IV* – va apare în aceleași *Convorbiri literare* la 1 septembrie.

Revizuieste nuvela *Cezara*, pe care o încredințează lui Maiorescu. Traduce *Mănușa* din Schiller. Lucrează la *Luceafărul* și la diversele forme ale poeziei *Mai am un singur dor*. La 4 octombrie publică în *Timpu*l o introducere la seria de *Palavre, anecdote, taclale* etc. ale lui E. Baican. La 10 octombrie scrie un articol de fond privind importanța limbii vechi din cărțile bisericești. Cu prilejul dezvelirii statuii lui Eliade, la 21 noiembrie scrie un articol în care demonstrează că Eliade este cel dintâi scriitor modern al neamului. Din cauza lui I. L. Caragiale cu care M. Eminescu se ceartă la serbarea pomului de Crăciun de la Mite Kremnitz, relațiile epistolare ale poetului cu Veronica Micle devin tensionate.

1882 Nu publică nici o poezie. Citește în mai multe rânduri *Luceafărul* în ședințele „Junimii“ de la Maiorescu. Mite Kremnitz îl transpune în nemțește. La 8 octombrie citește și corectează împreună cu Maiorescu *Luceafărul*. Apoi îl prezintă în forma definitivă la „Junimea“ la 28 octombrie. Se împacă iarăși cu Veronica, după care raporturile dintre ei devin încordate.

1883 Se internează în ianuarie în spital pe un timp oarecare. Este citită de două ori la Maiorescu varianta germană a *Luceafărului*.

În românește poemul apare în *Almanahul societății studențești „România jună”* din Viena în luna aprilie. La ședința „Junimii” de la Maiorescu din 23 martie este prezent și Iosif Vulcan. Eminescu probabil atunci i-a cedat acestuia următoarele poezii care vor apare în *Familia* pe parcursul lunilor viitoare. Este vorba de *S-a dus amorul...* (la 24 aprilie), *Când amintirile...* (la 15 mai), *Adio* (la 5 iunie), *Ce e amorul?*... (la 17 iulie), *Pe lângă plopii fără soț...* (la 28 august), *Și dacă...* (la 13 noiembrie). M. Eminescu a primit pentru ele un mic onorar, care se dovedi de fapt unicul cu care a fost răsplătit de-a lungul activității sale literare.

La 4 iunie pleacă la Iași pentru a asista în calitate de corespondent al *Timbului* la serbarea dezvelirii statuiei lui Ștefan cel Mare. Aici se reîntâlnește cu I. Creangă și M. Pompiliu. Citește cu această ocazie junimiștilor, adunați în casa lui I. Negruzzi, *Doina*, publicată în *Convorbiri literare* din 1 iulie.

La 23 iunie la București dă semne de alienație mintală. La 28 boala izbucnește iar. Este internat în sanatoriul doctorului Șuțu. *Convorbiri literare* din luna august reproduce *Luceafărul*. Tatăl poetului și fratele lui (locotenentul) îi cer relații lui Maiorescu privitor la starea bolnavului. La 20 octombrie M. Eminescu este trimis de către prieteni la Viena și internat la sanatoriul de la Ober-Döbling. Pe drum este însoțit de Chibici. La contribuțiile amicilor se plusează și suma de 2000 lei obținută în urma vânzării biletelor de intrare la Ateneu din 14 octombrie, unde V. Alecsandri a citit *Fântâna Blanduziei*.

La 21 decembrie apare la Socec volumul de *Poezii* ale lui M. Eminescu, având o prefată scurtă de T. Maiorescu. Cartea cuprinde 26 de poezii inedite.

1884 8 ianuarie la Ipotești decedează Gheorghe Eminovici, tatăl

poetului. La 7 martie se împușcă Neculai Eminovici (Nicu), tot la Ipotești. La 1 ianuarie este vizitat de către Maiorescu și de vărul acestuia C. Popazu, din Viena.

La 26 februarie M. Eminescu părăsește sanatoriul și la propunerea doctorului Obersteiner, însoțit de Chibici, face călătoria recomandată prin Italia. Sosește la București la 27 martie. La 7 aprilie pleacă la Iași. Contribuțiile pentru întreținere continuă. E numit la 24 septembrie subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași. La 25 octombrie participă la banchetul anual al „Junimii”. Dar în noiembrie este internat în spitalul Sf. Spiridon. În decembrie îi face o vizită Alexandru Vlahuță. În lunile ianuarie și februarie revista *Convorbiri literare* publică douăzeci și una din cele douăzeci și șase de poezii apărute ca inedite în volumul de la Socec. În numărul din februarie revista îi tipărește poezia *Diana*. *Familia* din 12 februarie găzduiește poezia *Din noaptea...*

1885 Editura Socec scoate cea de-a doua ediție a volumului de *Poezii*, identică. În iulie *Convorbiri literare* publică *Sara pe deal*. În lunile iulie și august poetul urmează o cură la Liman, lângă Odesa. La cererea de a i se trimite bani pentru plata taxelor i se dă de către Editura Socec 500 de lei în contul volumului de *Poezii*.

1886 Activează la bibliotecă, îndeplinind roluri secundare. *Epoca ilustrată* publică la 1 ianuarie *Dalila* (fragment), în întregime aceasta va apare în *Convorbiri literare* din 1 februarie 1890. *Albumul literar al societății studenților universitari* „Unirea” îi va publica la 15 martie poezia *Nu mă înțelegeți*. În *Convorbiri literare* din decembrie va apare *La steaua*. În noiembrie este internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamț.

1887 M. Eminescu pleacă în primăvară la Botoșani. Este internat la spitalul local Sf. Spiridon. La 15 iulie, însoțit de doctorandul Grigore Focșă, pleacă la Viena și Hall. De aici revine la Botoșani, unde se află sub îngrijirea doctorului Isac și a sorei sale Henrieta. În luna decembrie trupa de teatru a fraților Vlădicescu, cunoscuți poetului, dă la Botoșani un spectacol în beneficiul bolnavului. *Convorbiri literare* publică la 1 februarie *De ce nu-mi vii?*, iar la 1 iulie *Kamadeva*.

1888 Poetul manifestă dorința de a-și duce la capăt unele lucrări rămase în manuscris. Astfel pomenește Henrietei de gramatica limbii sanscrite, aflată în manuscris la Biblioteca Centrală din Iași. Lui T. Maiorescu îi cere printr-o scrisoare recomandată să-i trimită biblioteca și manuscrisele rămase la București. Însă criticul n-a dat nici un răspuns scrisorii în cauză. I. Negruzzi depune în Camera deputaților o petiție pentru un proiect de lege prin care să se acorde poetului o pensie viageră de către stat. M. Kogălniceanu susține propunerea. Camera votează un ajutor lunar de 250 lei. Proiectul trece la Senat abia la 23 noiembrie. Aici este susținut de N. Gane ca raportor. Legea însă va fi votată doar în aprilie 1889.

Veronica Micle vine la Botoșani și-l determină pe Eminescu să se mute la București la 15 aprilie. O modestă activitate literară. În numărul din 25 decembrie al revistei *Fântâna Blanduziei* anunță apariția ediției a treia a volumului de *Poezii*. Față de edițiile precedente aceasta cuprinde un adaos de trei poezii: *La steana*, *De ce nu-mi vii?* și *Kamadeva*.

1889 La 3 februarie poetul este internat la spitalul Mărcuța din București, iar apoi la sanatoriul Caritas.

În noaptea de 15 iunie, ora 3, inima poetului încetează să mai bată, în sanatoriul doctorului Șuțu din strada Plantelor, București. Este înmormântat la cimitirul Bellu în ziua de 17 iunie la umbra unui tei. În octombrie este dată la tipar ediția a patra a *Poeziilor* la Editura Socec. Cartea este însoțită de un studiu semnat de T. Maiorescu, intitulat: *Poetul Eminescu*. La 3 august se stinge la Mănăstirea Văratec Veronica Micle. Tot în acest an decedează și autorul *Amintirilor din copilărie*, „Homer al nostru” – Ion Creangă. La 14 octombrie moare la Botoșani Henrieta Eminovici.

- 1989 Centenarul morții lui M. Eminescu.
2000 Anul Eminescu. Apar în Editura Litera *Corpus Eminescu* în 10 volume, *Rezonanțe eminesciene în arte plastice* de Petre Popescu Gogan și calendarul omagial *150 de ani cu Eminescu*.



ANTUME

La mormântul lui Aron Pumnul

Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină,
Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!

Metalica, vibrânda a clopotelor jale
Vuieste în cadență și sună întristat;
Căci, ah! geniul mare al deșteptării tale
Păși, se duse-acuma pe-a nemuririi cale
Și-n urmă-i ne-a lăsat!

Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt și mare,
Colò unde te-așteaptă toți îngerii în cor,
Ce-ntoană tainic, dulce a sferelor cântare
Și-ți împletesc ghirlande, cununi mirositoare,
Cununi de albe flori!

Te plânge Bucovina, te plânge-n voce tare,
Te plânge-n tânguire și locul tău natal;
Căci umbra ta măreață în falnica-i zburare
O urmă-ncet cu ochiul în tristă lăcrimare
Ce-i simț național!

Urmeze încă-n cale-ți și lacrima duioasă,
Ce junii toți o varsă pe trist mormântul tău,
Urmeze-ți ea prin zboru-ți în cânturi tânguioase.
În cânturi răsunânde, suspine-armonioase,
Colò, în Eliseu!...

De-aș avea

De-aș avea și eu o floare
Mândră, dulce, răpitoare,
Ca și florile din mai,
Fiice dulce a unui plai,
Plai răsând cu iarbă verde,
Ce se leagănă, se pierde,
Undoind încetișor,
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o florică
Gingașă și tinerică,
Ca și floarea crinului,
Alb ca neaua sânului,
Amalgam de-o roz-albie
Și de una purpurie,
Cântând vesel și ușor,
Șoptind șoapte de amor;

De-aș avea o porumbiță
Cu chip alb de copiliță,
Copiliță blândișoară
Ca o zi de primăvară,

Câtu-ți ține ziulița
I-aș cânta doina, doinița,
I-aș cânta-o-ncetișor,
Șoptind șoapte de amor.

O călărire în zori

A nopții gigantică umbră ușoară,
Purtată de vânt,
Se-ncovoie tainic, se leagănă, zboară
Din aripi bătând.

Roz-alb-auroră, cu bucle de aur
Sclipinde-n rubin,
Revarsă din ochii-i de lacrimi tezaur
Pe-al florilor sân;

Răspânde suflarea narciselor albe
Balsamu-i divin,
Și Chloris din roze își pune la salbe
Pe fruntea-i de crin;

Iar râul suspină de blânda-i durere
Poetic murmur,
Pe-oglanda-i de unde răsfrânge-n tăcere
Fantastic purpur;

Și pasărea cântă suspine-imitândă
Un cântec de-amor,
Ecou-i răspunde cu vocea-i viuindă
La plânsu-i de dor.

Pe câmp se văd două ființe ușoare
Săltânde pe-un cal,
Pe care le-ncinge de flutură-n boare
Subțire voal;

Ca Eol, ce zboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor,

O dalbă fecioară adoarme pe sânul
De-un june frumos,
Astfel cum dormită oftarea, suspinul
În cântul duios;

Iar talia-i naltă, gingașă, subțire
Se mlădie-n vânt,
Și negrele-i bucle ondoală-n zefire,
Sclipesc fluturând.

I-adoarme pe sânul-i, se leagănă-n brațe
În tandre visări;
Pe când ca profume pe blânda ei față
Plutesc sărutări.

Iar aeru-n munte, în vale vibrează
De tainici oftări;
Căci junele astfel din pieptu-i oftează
În dalbe cântări:

„Ah! ascultă, mândruliță,
 Drăguliță,
 Șoapta-mi blândă de amor,
 Să-ți cânt dulce, dulce tainic,
 Cântul jalnic
 Ce-ți cântam adeseori.

De-ai fi, dragă, zefir dulce,
 Care duce
 Cu-al său murmur frunze, flori,
 Aș fi frunză, aș fi floare,
 Aș zburare
 Pe-al tău sân gemând de dor;

De-ai fi noapte,-aș fi lumină,
 Blândă, lină,
 Te-aș cuprinde c-un suspin;
 Și în nunta de iubire,
 În unire,
 Naște-am zorii de rubin;

De-aș fi, mândră, râșorul,
 Care dorul
 Și-l confie câmpului,
 Ți-aș spăla c-o sărutare,
 Murmurare,
 Crinii albi ai sânului!“

Ca Eol, ce zboară prin valuri și țipă,
 Fugarul ușor

Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor;

Vergina îl strânge pe-amantu-i mai tare
La sânu-i de crin,
Și fața-și ascunde l-a lui sărutare
În păr ebenin.

Iar Eco își râde de blândețe plângeri,
De junii amanți,
Și râul repetă ca cântul de îngeri
În repede danț:

„De-aș fi, mândră, râușorul,
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aș spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sânelui!“

Din străinătate

Când tot se-nveselește, când toți aci se-ncântă,
Când toți își au plăcerea și zile fără nori,
Un suflet numai plânge, în doru-i se avântă
L-a patriei dulci plaiuri, la câmpii-i răsători.

Și inima aceea, ce geme de durere,
Și sufletul acela, ce cântă amorțit,
E inima mea tristă, ce n-are mângâiere,
E sufletu-mi, ce arde de dor nemărginit.

Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară
Scăldată în cristalul pârăului de-argint,
Să văd ce eu atâta iubeam odinioară:
A codrului tenebră, poetic labirint;

Să mai salut o dată colibele din vale,
Dorminde cu un aer de pace, liniștiri,
Ce respirau în taină plăceri mai naturale,
Visări misterioase, poetice șoptiri.

Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică,
În valea mea natală, ce undula în flori,
Să tot privesc la munte în sus cum se ridică,
Pierzându-și a sa frunte în negură și nori.

Să mai privesc o dată câmpia-nfloritoare,
Ce zilele-mi copile și albe le-a țesut,
Ce auzi odată copila-mi murmurare,
Ce jocurile-mi june, zburdarea mi-a văzut.

Melodica șoptire a râului, ce geme,
Concertul, ce-l întoană al pășărilor cor,
Cântarea în cadență a frunzelor, ce freme,
Născur-acolo-n mine șoptiri de-un gingaș dor.

Da! Da! Aș fi ferice de-aș fi încă o dată
În patria-mi iubită, în locul meu natal,
Să pot a binezice cu mintea-nflăcărată
Visările juniei, visări de-un ideal.

Chiar moartea, ce răspânde teroare-n omenire,
Prin vinele vibrânde ghețoasele-i fiori,
Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire,
În visuri fericite m-ar duce către nori.

La Bucovina

N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltânde printre stânce nante,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.

Ale sorții mele plângeri și surăse,
Îngânate-n cânturi, îngânate-n vise
Tainic și ușor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură și cu dulci cuvinte
Îmi șoptesc de dor.

Numai lângă sânu-ți geniile rele,
Care îmi descântă firul vieții mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.

Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas alene
Lin în calea sa,

Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt-a nopții dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.

Atunci ca și silful, ce n-adoarme-n pace,
Inima îmi bate, bate, și nu tace,
Tremură ușor,
În fantazii mândre ea își face cale,
Peste munți cu codri, peste deal și vale
Mână al ei dor.

Mână doru-i tainic colo, înspre tine,
Ochiul îmi sclipește, genele-mi sunt pline,
Inima mi-i grea;
Astfel, totdeauna când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

Speranța

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristeță, durere și lacrimi, amor
Azilul își află în sânu-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

Precum călătorul, prin munți rătăcind,
Prin umbra pădurii cei dese,
La slaba lumină ce-o vede lucind
Aleargă purtat ca de vânt
Din noaptea pădurii de iese:

Așa și speranța — c-un licur ușor,
Cu slaba-i lumină pălindă —
Animă-nc-o dată tremândul picior,
De uită de sarcini, de uită de nori,
Și unde o vede s-avântă.

La cel ce în carcere plânge amar
Și blestemă cerul și soarta.
La neagra-i durere îi pune hotar,
Făcând să-i apară în negru talar
A lumii parănimfă — moartea.

Și maicii ce strânge pruncuțu-i la sân,
Privirea de lacrimi plină,
Văzând cum geniile morții se-nclin
Pe fruntea-i copilă cu spasmuri și chin,
Speranța durerea i-alină.

Căci vede surâsu-i de grație plin
Și uită pericolul mare,
L-ăpleacă mai dulce la sânul-i de crin
Și fața-i umbrește cu păr ebenin,
La pieptu-i îl strânge mai tare.

Așa marinarii, pe mare îmblând,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de orcanul ghețos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt,
Și speră la timpuri mai bune.

Așa virtușii murind nu desper,
Speranța-a lor frunte-nșenină,
Speranța cea dulce de plată în cer,
Și face de uită de-a morții dureri,
Pleoapele-n pace le-nchină.

Cum mângâie dulce, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!
Tristeță, durere și lacrimi, amor
Azilul își află în sânul-i de dor
Și pier, cum de boare pier norii.

*Asta vreu, dragul meu!**

Iubești, scumpa mea frumoasă,
Ghirlandioara de-albe flori,
Ce-ncunună grațioasă
Buclele-mi ce-n vânturi zbor?

Nu nu! nu nu!

Ce vrei dar dragă tu?
Poate roza cea tăcută,
Care dulce se sărută
Cu fluturii răzători?

Ba nu, nu cununa-n laur;
Cinsă-n aur, aur, aur,
Atunci este un tezaur

Asta vreu,
Dragul meu!

* Poezia *Asta vreu, dragul meu!*, purtând semnătura „Mihaiu Eminescu“, a fost publicată inițial în revista „Umoristul“ din 29 septembrie / 11 octombrie 1866, ce apărea la Pesta, ca și renumita „Familie“ având același redactor, pe I. Vulcan — „nănașul“ recent al debutantului poet român, trecut abia de vârsta de 16 ani.

Abia în 1979, datorită eforturilor lui Eugen S. Cucerzan și Vasile Zvanciuc, poezia eminesciană în cauză a fost „descoperită“ și retipărită, în revista „Tribuna“ din Cluj-Napoca, în cadrul articolului acestora „Mihai Eminescu: o poezie uitată din 1866“, în nr. 29, din 19 iulie (p. 1), și nr. 30, din 26 iulie (p. 2).

Iubești dulce drăgulină
Doina mea de tainic dor,
Ce pe lira mea suspină
Dulce, blând, încetișor?
Nu nu! nu nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Poate cântul de-armonie,
Care Eol îl adie
Printre frunze, printre flori?
Ah! când aurul suspină,
În punguța plină, plină,
C-o cântare metalină!
Asta vreau,
Dragul meu!

Iubești poate pe Selene,
Ca o candelă lucind
Când cu pasu-i lin, alene
Se preumblă surâzând?
Nu nu! nu nu!
Ce vrei dar, dragă, tu?
Iubești poate alba zare,
Ce-o săgeată mândrul soare
Peste câmpul înflorind?
Ah! când aurul dulce sună
În punguța mea neună,
Nu-mi mai trebuie alba lună!
Asta vrău,
Dragul meu!

Iubești patria-ți măreață,
Ce de glorii duce dor,
Când în palida ei față
Se deseamnă-un viitor!

Nu nu! nu nu!

Ce vrei dar, dragă, tu?

Poate visul mare, mare,

De mărire, răzbunare,

Ce-l visează-a ei popor?

Când în loc de glorii, laur,

Mi-ar da aur, aur, aur,

Atunci fi-mi-ar un tezaur,

Asta vreu,

Dragul meu!

Misterele nopții

Când din stele auroase
Noaptea vine-n cetișor,
Cu-a ei umbre suspinânde,
Cu-a ei silfe șopotinde
Cu-a ei vise de amor;

Câte inimi în plăcere
Îi resaltă ușurel!
Dar pe câte dureroase
Cântu-i mistic le apasă,
Cântu-i blând, încetinel.

Două umbre, albicioase
Ca și fulgii de ninsori,
Razele din alba lună
Mi le torc, mi le-mpreună
Pentru-ntregul viitor;

Iar doi îngeri cântă-n plângeri,
Plâng în nopte dureros,
Și se sting ca două stele,
Care-n nuntă, ușurele,
Se cunun căzânde jos.

Într-un cuib de turturele
Ca și fluturii de-ușor
Saltă Eros nebunește,
Îl desmiardă, l-încălzește
Cu un vis de tainic dor;

Iar în norul de profume
Două suflete de flori
Le desparte-al nopții mire
Cu fantastica-i șoptire,
Le resfiră, până mor.

Când pe stele aurie
Noaptea doarme ușurel,
Câte inime râzânde,
Dar pe câte suspinânde
Le delasă-ncetinel!

Dar așa ne e destinul,
Vitreg prea adeseori,
Unui lumea i-acordează,
Iar pe altul îl botează
Cu-a lui rouă de plânsori.

*Ce-ți doresc eu ție,
dulce Românie*

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocarul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul
Spada ta de sânge dușman fumegând,
Și deasupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorie falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricolore,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surâzând,
Ce pe Marte-n glorie să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,

Tu îl strânge-n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

La Heliade

De mi-ar permite-Apolon s-aleg dintre cunune,
Ghirlanda n-aș alege-o de flori plăpânde, june,
Ci falnica cunună a bardului bătrân;
Eu n-aș alege lira vibrândă de iubire,
Ci ceea care falnic îmi cântă de mărire,
Cu focul albei Veste aprinde al meu sân.

Ghirlanda ce se-nsoară cu silfele ușoare,
Pe fruntea inspirată, pe fruntea-nspirătoare,
De bucle-ncungiurată, blondine, undoind,
Plăcută-i a ghirlandă — sublimă însă este
Cununa cea de laur, ce sântă se-mpletește
Pe fruntea cea umbrită de bucle de argint.

Ca visul e cântarea ce-o-ntoană Eol dulce,
Când silfele vin jalnic prin lili să se culce,
Să doarmă somn de îngeri pe sânul alb de flori;
Sublim însă e cântul când țipă și ia-n goană
Talazurile negre ce turbă, se răstoarnă,
Și spumegă ca furii și urlă-ngrozitor.

Astfel îți e cântarea, bătrâne Heliade,
Cum curge profeția unei Ieremiade,

Cum se răzbun-un vifor zburând din nor în nor.
Ruga-m-aș la Erato să cânt ca Tine, barde,
De nu în viața-mi toată, dar cântecu-mi de moarte
Să fie ca „Blestemu“-Ți... să-l cânt, apoi să mor.

La o artistă

Ca a nopții poezie,
Cu-ntunericul talar,
Când se-mbină, se-mlădie
C-un glas tainic, lin, amar,
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor,
Apărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

Ca zefirii ce adie
Cânturi dulci ca un fior,
Când prin flori de iasomie
Își sting sufletele lor,
Astfel notele murinde,
Blânde, palide, încet,
Zbor sub mâna-ți tremurânde,
Ca dulci gânduri de poet.

Sau ca lira sfârâmată,
Ce răsgeme-ngrozitor
Când o mână înghețată
Rumpe coardele-n fior,
Astfel mâna-ți tremurândă
Bate-un cântec mort și viu,

Ca furtuna descrescândă
Care muge a pustiu.

Ești tu nota răătăcită
Din cântarea sferelor,
Ce eternă, nefinită
Îngerii o cântă-n cor?
Ești ființa-armonioasă
Ce-o gândi un serafin,
Când pe lira-i tânguioasă
Mâna cântecul divin?

Ah, ca visul ce se-mbină
Palid, lin, încetișor,
Cu o rază de lumină
Ce-arde geana ochilor;
Tu cântare întrupată!
De-al aplauzelor flor
Dispărând divinizată,
Răpiși sufletu-mi în dor.

Amorul unei marmure

Oștirile-i alungă în spaimă înghețată,
Cu sufletu-n ruină, un rege-asirian,
Cum stâncelor aruncă durerea-i înspumată
Gemândul uragan.

De ce nu sunt un rege să sfarm cu-a mea durere,
De ce nu sunt Satana, de ce nu-s Dumnezeu,
Să fac să rump-o lume ce sfâșie-n tăcere
Zdrobit sufletul meu.

Un leu pustiei rage turbarea lui fugindă,
Un ocean se-mbată pe-al vânturilor joc,
Și norii-și spun în tunet durerea lor mugindă,
Gândirile de foc.

Eu singur n-am cui spune cumplita mea durere,
Eu singur n-am cui spune nebunul meu amor,
Căci mie mi-a dat soarta amara mângâiere
O piatră să ador.

Murindului speranța, turbării răzbunarea,
Profetului blestemul, credinței Dumnezeu,
La sinucid o umbră ce-i sperie desperarea,
Nimic, nimica eu.

Nimica, doar icoana-ți, care mă învenină,
Nimic, doar suvenirea surâsului tău lin,
Nimic decât o rază din fața ta senină,
Din ochiul tău senin.

Și te iubesc, copilă, cum repede-a junie
Iubește-n ochi de flacări al zilelor noroc,
Iubesc precum iubește pe-o albă vijelie
Un ocean de foc.

Din ochi de-ar soarbe geniu slăbita mea privire,
De-ar tremura la sânu-mi gingașul tău mijloc,
Ai pune pe-a mea frunte în vise de mărire
Un diadem de foc.

Și-aș pune soarta lumii pe buza-ți purpurie,
Aș pune lege lumii răsândul tău delir,
Aș face al tău zâmbet un secol de orgie,
Și lacrimile-ți mir.

Căci te iubesc, copilă, ca zeul nemurirea,
Ca preotul altarul, ca spaima un azil;
Ca sceptrul mâna blândă, ca vulturul mărirea,
Ca visul pe-un copil.

Și pasu-n urma-ți zboară c-o tainică mânie,
Ca un smintit ce cată cu ochiu-ngălbenit,
Cu fruntea-nvinețită, cu fața cenușie
Icoana ce-a iubit.

Junii corupți

La voi cobor acum, voi suflete-amăgite,
Și ca să vă ard fierea, o, spirite-amețite,
Blestemul îl invoc;
Blestemul mizantropic, cu vânăta lui gheară,
Ca să vă scriu pe frunte, ca vita ce se-nfiară
Cu fierul ars în foc.

Deși știu c-a mea liră d-a surda o să bată
În preajma minții voastre de patimi îmbătăță,
De-al patimilor dor;
În preajma minții voastre ucisă de orgie,
Și putredă de spasmuri, și arsă de beție,
Și seacă de amor.

O, fiarbă-vă mânia în vinele stocite,
În ochii stinși de moarte, pe frunți învinețite
De sânge putrezit;
Că-n veci nu se va teme Profetul vreodată
De brațele slăbite, puterea leșinată
A junelui cănit.

Ce am de-alege oare în seaca-vă ființă?
Ce foc fără-a se stinge, ce drept fără să-mi mință,
O, oameni morți de vii!

Să vă admir curajul în vinure vărsate,
În sticle sfărâmate, hurii nerușinate
Ce chiuie-n orgii?

Vă văd lungiți pe patul juneții ce-ați spurcat-o,
Suflând din gură boala vieții ce-ați urmat-o,
Și arși pân-în rărunchi;
Sau bestiilor care pe *ați* îl țin în fiară,
Cum lingușiți privirea cea stearpă și amară,
Cum cădeți în genunchi!

Sculați-vă!... căci anii trecutului se-nșiră,
În șiruri triumfale stindardul îl resfiră,
Căci Roma a-nviat;
Din nou prin glorii calcă, cu fața înzeită,
Cu facilele nestinse, puterea-i împietrită,
Poporul împărat.

Sculați-vă!... căci tromba de moarte purtătoare
Cu glasul ei lugubru răcnește la popoare
Ca leul speriat;
Tot ce respiră-i liber, a tuturor e lumea,
Dreptatea, libertatea nu sunt numai un nume,
Ci-aieva s-a serbat.

Încingeți-vă spada la danțul cel de moarte,
Aci vă poarte vântul, cum știe să vă poarte
A țopăi în joc!
Aci vă duceți valuri în mii batalioane,

Cum în păduri aprinse, mânat în uragane,
Diluviul de foc.

Vedeți cum urna crapă, cenușa reînvie,
Cum murmură trecutul cu glas de bătălie
Poporului roman;
Cum umbrele se-mbracă în zale ferecate,
Și frunțile cărunte le nalță de departe
Un Cezar, un Traian.

Cad putredele tronuri în marea de urgie,
Se sfarmă deodată cu lanțul de sclavie
Și sceptrele de fier;
În două părți infernul portalele-și deschide,
Spre-a încăpea cu mia răsuflatele hâde
Tiranilor ce pier!

În darn răsună vocea-mi de eco repetită,
Vă zguduie arama urechea amorțită
Și simțul leșinat;
Virtutea despletită și patria-ne zeie
Nu pot ca să aprinză o singură scânteie
În sufletu-nghețat.

Și singur stau și caut, ca uliul care cată
În inima junimii de viață-i dezbrăcată
Un stârv spre-a-l sfâșia;
Ca pasărea de zboru-i din ceruri dizmețită,
Ca muntele ce-n frunte-i de nouri încrețită
Un trăsnet ar purta.

Dar cel puțin nu spuneți că aveți simțimente,
Că-n veci nu se îmbracă în veștede vestminte
Misteriul cel sânt;
Căci vorba voastră sună ca plâns la cununie,
Ca cobeza ce îngână un cânt de veselie,
Ca râsul la mormânt.

Amicului F. I.

Visuri trecute, uscate flori
Ce-ați fost viața vieții mele,
Când vă urmam eu, căzânde stele,
Cum ochiul urmă un meteor,

V-ați dus cu anii, ducu-vă dorul,
Precum cu toamna frunzele trec;
Buza mi-e rece, sufletul sec,
Viața mea curge uitând izvorul.

Candela ștersei d-argint icoane
A lui Apolon, crezului meu,
Mă topesc tainic, însă mereu
De ale patimilor orcane.

Sau ca un nour gonit de vânt,
Alerg pe calea vieții mele,
O buhă care, țipând a jele,
Bântuie urma unui mormânt.

Viața-mi se scurge ca și murmura
Ce-o suflă-un crivăț printre pustii,
Mă usc ca crucea pusă-n câmpii
Și de blesteme mi-e neagră gura.

Îmi târăsc soarta ca un vultur
Ce își târăște aripa frântă,
Viscolul iernii moarte îi cântă,
Moarte, îi râde tot de-mprejur.

Am uitat mamă, am uitat tată,
Am uitat lege, am uitat tot;
Mîntea mi-e seacă, gândul netot,
Pustiul arde-n inima-mi beată.

Numai prin chaos tu îmi apari,
Cum printre valuri a navei velă,
Cum printre nouri galbena stelă,
Prin neagra noapte cum un fanar.

Te văd adesea frunte senină
Ca și gândirea lui Dumnezeu,
Sufletu-ți arde-n sufletul meu
C-o flamă dulce, tainică, lină.

Gândind la tine nu voi să mor,
Îmi blastăm însuși eu mîntuirea,
Orb, nebun, care blastămă firea,
Ce-ar vrea din frunte-i să sting-un nor.

Dar dacă gândul zilelor mele
Se stinse-n mîntea lui Dumnezeu,
Și dacă pentru sufletul meu
Nu-i loc aicea, ci numa-n stele:

Voi, când mi-or duce îngerii săi
Palida-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte
Și să-mi pui lira de căpătâi.

La moartea principelui Știrbey

Turnurile mișcă-n doliu a lor inimi de aramă
 Și un înger cu aripi negre, cu diademă de spini,
 Cu cântarea-i plângătoare lumea mișcă, lumea cheamă,
 Precum mișcă vântu-n cântec fața mării de senin.

Și cu ochiul plin de lacrimi națiunea cea română,
 Care are-n mii de inimi sufletul ei tremurând,
 Vede cum prin nori se stinge stea cu flacăra divină
 Și aude-n cer un tunet și un gemet pe pământ...

A-ntristării neagră-aripă peste lume se întinde,
 Totul tace, căci durerea este mută ca un gând,
 Lumea azi nimic nu vede, ochiu-i nimic nu cuprinde,
 Decât cursu-acelui astru ce se sparge p-un mormânt.

Cine-i acvila ce cade? Cine-i stânca ce se sfarmă?
 Cine-i leul ce închide cu durere ochii săi?
 Cine-i tunetul ce moare umplând lumea de alarmă?...
 — *Este domnul României: Barbu Dimitrie Știrbey!...*

Venere și Madonă

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie,
Braț molatic ca gândirea unui împărat poet,
Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
A femeiei, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.

Rafael, pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată,
Suflet îmbătat de raze și d-eterne primăveri,
Te-a văzut și-a visat raiul cu grădini îmbălsămate,
Te-a văzut plutind regină printre îngerii din cer

Și-a creat pe pânza goală pe Madona dumnezeie,
Cu diademă de stele, cu surâsul blând, vergin,
Fața pală-n raze blonde, chip de înger, dar femeie,
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin.

Astfel eu, pierdut în noaptea unei vieți de poezie,
Te-am văzut, femeie stearpă, fără suflet, fără foc,
Și-am făcut din tine-un înger, blând ca ziua de magie,
Când în viața pustiiată râde-o rază de noroc.

Am văzut fața ta pală de o bolnavă beție,
Buza ta învinețită de-al corupției mușcat,
Și-am zvârlit asupra-ți, crudo, vâlul alb de poezie,
Și paloarei tale raza inocenței eu i-am dat.

Ți-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie
Fruntea îngerului-geniu, îngerului-ideal,
Din demon făcui o sântă, dintr-un chicot, simfonie,
Din ochirile-ți murdare, ochiu-aurorei matinal.

Dar azi vâlul cade, crudo! dismețit din visuri sece,
Fruntea mea este trezită de al buzei tale-ngheț
Și privesc la tine, demon, și amoru-mi stins și rece
Mă învață cum asupra-ți eu să caut cu dispreț!

Tu îmi pari ca o bacantă, ce-a luat cu-nșelăciune
De pe-o frunte de fecioară mirtul verde de martir,
O fecioar-a cărei suflet era sânt ca rugăciunea,
Pe când inima bacantei e spasmodic, lung delir.

O, cum Rafael creat-a pe Madona dumnezeie,
Cu diadema-i de stele, cu surâsul blând, vergin,
Eu făcut-am zeităte dintr-o palidă femeie,
Cu inima stearpă, rece și cu suflet de venin!

*

Plângi, copilă? — C-o privire umedă și rugătoare
Poți din nou zdrobi și frânge apostat-inima mea?

La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adânci ca marea,
Și sărut a tale mâne, și-i întreb de poți ierta.

Șterge-ți ochii, nu mai plânge!... A fost crudă-nvinuirea,
A fost crudă și nedreaptă, fără razem, fără fond.
Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire,
Și ador pe acest demon cu ochi mari, cu părul blond.

Epigonii

Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,
Sau văd nopți ce-ntind deasupra-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări.

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, *Mumulean* glas de durere,
Prale firea cea întoarsă, *Daniil* cel trist și mic,
Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic.

Liră de argint, *Sibleanu* — *Donici* cuib de-nțelepciune,
Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lungе ori coarnele de la cerb;
Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne-nturnată.
S-a dus *Pann*, finul *Pepelei*, cel isteț ca un proverb.

Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sante, profețiilor amare,
Adevăr scaldat în mite, sfînx pătrunsă de-nțeles;

Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă și azi în fața lumii o enigmă ne'splăcată
Și veghează-o stâncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă;
L-ale țării flamuri negre *Cârlova* oștirea cheamă,
În prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan;
Și ca *Byron*, trează de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-*Alexandrescu* sânta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

Pe-un pat alb ca un lînțoliu zace lebăda murindă,
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă —
Viața-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Și din liră curgeau note și din ochi lacrimi amare
Și astfel *Bolintineanu* începu cântecul său.

Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar *Negruczi* șterge colbul de pe cronice bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvățașilor mireni;
Moaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește — veselul *Aleksandri*,
Ce-nșirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe *Dridri*.

Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
Cu zâmbirea de vergină, cu glas blând, duios, încet,
El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
O așează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
Și iubind-o fără margini, scrie: „*visul de poet*“.

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte,
Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
El deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cei străbune,
El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.

.

Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,
Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază;
În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
Voi credeați în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic!*

Și de-aceea spusă voastră era sântă și frumoasă,
Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă,

Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
S-a întors mașina lumii, cu voi *viitorul* trece;
Noi suntem iarăși *trecutul*, fără inimi, trist și rece;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduți în gânduri sânte, convorbeați cu idealuri;
Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri,
Căci al nostru-i sur și rece — marea noastră-i de îngheț,
Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
Când, plutind pe aripi sânte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergeți.

Cu-a ei candelă de aur palida înțelepciune,
Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
Lumina a vieții voastre drum de roze semănat.
Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
Ce la vântul cald ce-o mișcă cântări molcome respiră;
Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.

Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează,
Ce tablourile minte, ce simțirea simulează,
Privim reci la lumea asta — vă numim vizionari.
O convenție e totul; ce-i azi drept mâine-i minciună;
Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țintă nebună,
Ați visat zile de aur pe-astă lume de amar.

„Moartea succede vieții, viața succede la moarte“,
Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană și simbol;
Numesc sânt, frumos și bine ce nimic nu însemnează,

Împărțesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Și pun haine de imagini pe cadavrul trist și gol.

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri nexistente; carte tristă și-ncălțită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate.
Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea.

Rămâneți dară cu bine, sânte firi vizionare,
Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să zboare,
Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroi;
Noi reducem *tot* la pravul azi în noi, mâni în ruină,
Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină, —
Toate-s praf... *Lumea-i cum este...* și ca dânsa suntem noi.

Mortua est!

Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce își moaie aripa-n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.

Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină,
Când norii cei negri par sombre palate,
De luna regină pe rând vizitate.

Te văd ca o umbră de-argint strălucită,
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind, palid suflet, a norilor schele,
Prin ploaie de raze, ninsoare de stele.

O rază te-nalță, un cântec te duce,
Cu brațele albe pe piept puse cruce,
Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier
Argint e pe ape și aur în aer.

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu —

Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit, înger cu fața cea pală?
Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc și cu poduri de-argint,
Cu țarmuri de smirnă, cu flori care cânt;

Să treci tu prin ele, o sfântă regină,
Cu păr lung de raze, cu ochi de lumină,
În haină albastră stropită cu aur,
Pe fruntea ta pală cunună de laur.

O, moartea e-un chaos, o mare de stele,
Când viața-i o baltă de vise rebele;
O, moartea-i un secol cu sori înflorit,
Când viața-i un basmu pustiu și urât. —

Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune,
Gândirile-mi rele sugrum cele bune...
Când sorii se sting și când stelele pică,
Îmi vine a crede că *toate-s nimică*.

Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru că lumile-și cerne
Ca prăzi *trecătoare* a morții *eterne*...

Ș-atunci de-a fi astfel... atunci în vecie
 Suflarea ta caldă ea n-o să învie,
 Atunci graiu-ți dulce în veci este mut...
 Atunci acest înger n-a fost decât lut.

Și totuși, țărană frumoasă și moartă,
 De racla ta razim eu harfa mea spartă
 Și moartea ta n-o plâng, ci *mai* fericesc
 O rază fugită din chaos lumesc.

Ș-apoi... cine știe de este mai bine
 A fi sau a nu fi... dar știe oricine
 Că ceea ce nu e, nu simte dureri,
 Și *multe* dureri-s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală;
 Urechea te minte și ochiul te-nșală;
 Ce-un secol ne zice ceilalți o deszic.
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.

Văd vise-ntrupate gonind după vise,
 Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise,
 Și nu știu gândirea-mi în ce o să stâng:
 Să râd ca nebunii? Să-i blestem? Să-i plâng?

La ce?... Oare *totul* nu e nebunie?
 Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
 Au e *sens* în lume? Tu chip zâmbitor,
 Trăit-ai anume ca astfel să mori?
 De e sens într-asta, e-ntors și ateu,
 Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

Înger de pază

Când sufletu-mi noaptea veghea în estaze,
Vedeam ca în vis pe-al meu înger de pază,
Încins cu o haină de umbre și raze,
C-asupră-mi c-un zâmbet aripele-a-ntins;
Dar cum te văzui într-o palidă haină,
Copilă cuprinsă de dor și de taină,
Fugi acel înger de ochiu-ți învins.

Ești demon, copilă, că numai c-o zare
Din genele-ți lunge, din ochiul tău mare
Făcuși pe-al meu înger cu spaimă să zboare,
El, veghea mea sfântă, amicul fidel?
Ori poate!... O,-nchide lungi genele tale,
Să pot recunoaște trăsurile-ți pale,
Căci tu — *tu ești el.*

Noaptea...

Noaptea potolit și vânător arde focul în cămin;
Dintr-un colț pe-o sofă roșă eu în fața lui privesc,
Pân' ce mintea îmi adoarme, pân' ce genele-mi clilesc;
Lumânarea-i stinsă-n casă... somnu-i cald, molatic, lin.

Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă,
Albă ca zăpada iernei, dulce ca o zi de vară;
Pe genunchi îmi șezi, iubito, brațele-ți îmi înconjoară
Gâtul... iar tu cu iubire privești fața mea pălindă.

Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate,
Tu grumazul mi-l înlănțuie, pe-al meu piept capul ți-l culci;
Ș-apoi ca din vis trezită, cu mânuțe albe, dulci,
De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele-ntr-o parte.

Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită
Și gândind că dorm, șireato, apeși gura ta de foc
Pe-ai mei ochi închiși ca somnul și pe frunte-mi în mijloc
Și surâzi, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită.

O! desmiardă, pân' ce fruntea-mi este netedă și lină,
O! desmiardă, pân-ești jună ca lumina cea din soare,
Pân-ești clară ca o rouă, pân-ești dulce ca o floare,
Pân' nu-i fața mea zbârcită, pân' nu-i inima bătrână.

Egiptul

Nilul mișcă valuri blonde pe câmpii cuprinși de maur,
Peste el cerul d-Egiptet desfăcut în foc și aur;
Pe-al lui maluri gălbii, șese, stuful crește din adânc,
Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jeratec, alte-albastre, ochi ce plâng.

Și prin tufele de măhuri, ce cresc verzi, adânce, dese,
Păsări îmblânzite-n cuiburi distind penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se cu-amor.
Înecat de vecinici visuri, răsărit din sfinte-izvoară,
Nilul mișc-a lui legendă și oglinda-i galben-clară
Către marea liniștită ce îneacă al lui dor.

De-a lui maluri sunt unite câmpii verzi și țări ferice;
Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă, o cetate de giganți —
Sunt gândiri arhitehtonici de-o grozavă măreție!
Au zidit munte pe munte în antica lor trufie,
I-a-mbrăcat cu-argint ca-n soare să lucească într-un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei,
Ca un gând al mării sfinte, reflectat de cerul cald

Ș-aruncat în depărtare... Colo se ridic trufașe
Și eterne ca și moartea piramidele-uriaeș,
Racle ce încap în ele epopeea unui scald.

Se-nserează... Nilul doarme și ies stelele din strungă,
Luna-n mare își aruncă chipul și prin nori le-alungă.
Cine-a deschis piramida și-năuntru a intrat?
Este regele: în haină de-aur roș și pietre scumpe,
El intră să vad-acolo tot trecutul. — I se rumpe
Al lui suflet când privește peste-al vremurilor vad.

În zadar guverună regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc semnele rele, se-mpuțin faptele bune;
În zadar caut-al vieții înțeles nedeșlegat.
Iese-n noapte... ș-a lui umbră lungă-ntins se desfășoară
Pe-ale Nilului lungi valuri. — Astfel pe-unde de popoară
Umbra gândurilor regii se aruncă-ntunecat.

Ale piramidei visuri, ale Nilului reci unde,
Ale trestiilor sunet ce sub luna ce pătrunde
Par a fi snopuri gigantici de lungi sulite de-argint,
Toat-a apei, a pustiei și a nopții măreție
Se unesc să-mbrace mândru veche-acea-împărăție,
Să învie în deșerturi șir de visuri ce te mint.

Râul sfânt ne povestește cu-ale undelor lui gure
De-a izvorului său taină, despre vremi apuse, sure,
Sufletul se-mbată-n visuri care-alunecă în zbor.
Palmii risipiți în crânguri auriți de-a lunii rază,
Naltă zveltele lor trunchiuri.— Noaptea-i clară, luminoasă,
Undele visează spume, cerurile-nșiră nori.

Și în templele mărețe, colonade-n marmuri albe,
Noaptea zeii se preîmblă în vestmintele lor dalbe,
Și al preoților cântec sună-n harfe de argint;
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele din creștet aiurind și jalnic sună
Și sălbatec se plâng regii în giganticul mormânt.

În zidirea cea antică, sus în frunte-i turnul maur.
Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur,
Unde-a cerului mii stele ca-ntr-un centru se adun.
El în mic privește-acolo căile lor tănuite
Și cu varga zugrăvește drumurile lor găsite:
Au aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun.

Și se poate ca spre răul unei ginți efeminate,
Regilor pătați de crime, preoțimei desfrânate,
Magul, paza răzbunării, a cetit semnul întors;
Ș-atunci vântul ridicat-a tot nisipul din pustiiuri,
Astupând cu el orașe, ca gigantice sicriuri
Unei ginți ce fără viață-ngreua pământul stors.

Uraganu-acum aleargă pân' ce caii lui îi crapă
Și în Nil numai deșertul nisipișul și-l adapă,
Așternându-l peste câmpii cei odată înfloriți.
Memfis, Teba, țara-ntreagă coperită-i de ruine,
Prin deșert străbat sălbatec mari familii beduine,
Sorind viața lor de basme pe câmpie nisipiți.

Dar ș-acum turburând stele pe-ale Nilului lungi unde,
Noaptea flamingo cel roșu apa-ncet, încet pătrunde,

Ș-acum luna argintește tot Egiptul antic;
Ș-atunci sufletul visează toată istoria străveche,
Glasuri din trecut străbate l-a prezentului ureche,
Din a valurilor sfadă prorociri se aridic.

Ș-atunci Memfis se înalță, argintos gând al pustiei,
Închegare măiestrită din suflarea vijeliei...
Beduini ce stau în lună, o minune o privesc,
Povestindu-și basme mândre îmbrăcate-n flori și stele
De orașul care iese din pustiile de jele;
Din pământ și de sub mare s-aud sunete ce cresc.

Marea-n fund clopote are care sună-n orice noapte;
Nilu-n fund grădine are, pomi cu mere de-aur coapte;
Sub nisipul din pustie cufundat e un popor,
Ce cu orașele-i deodată se trezește și se duce
Sus în curțile din Memfis, unde-n săli luminează luce;
Ei petrec în vin și-n chiot orice noapte pân-în zori.

Cugetările sărmanului Dionis

Ah! garafa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună!
Și mucoasa lumânare sfârâind săul și-l arde.
Și-n această sărăcie, te inspiră, cântă, barde —
Bani n-am mai văzut de-un secol, vin n-am mai băut de-o lună.

Un regat pentru-o țigară, s-împlu norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârțâie de vânt fereasta,
În pod miaună motanii — la curcani vână-tă-i creasta
Și cu pasuri melancolici meditănd împlă-n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea, — și căciula cea de oaie
Pe urechi am tras-o zdravăn — iar de coate nici că-mi pasă,
Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă
De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se-nmoaie.

Cum nu sunt un șoarec, Doamne — măcar totuși are blană.
Mi-aș mânca cărțile mele — nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce o bucată din Homer,
Un palat, borta-n părete și nevasta — o icoană.

Pe păreți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele!
Greu li-i de mindir de paie, și apoi din biata-mi piele
Nici că au ce să mai sugă. — Într-un roi mai de un stângen

Au ieșit la promenadă — ce petrecere gentilă!
 Ploșnița ceea-i bătrână, cuvios în mers pășește;
 Cela-i cavalier... e iute... oare știe franțuzește?
 Cea ce-ncunjură mulțimea i-o romantică copilă.

Bruh! mi-i frig — Iată pe mână cum codește-un negru purec;
 Să-mi moi degetul în gură — am să-l prind — ba las', săracul!
 Pripășit la vreo femeie, știu că ar vedea pe dracul,
 Dară eu — ce-mi pasă mie — bietul „ins!“ la ce să-l purec?

Și motanul toarce-n sobă de blazat ce-i. — Măi motane,
 Vino-ncoa să stăm de vorbă, unice amic și ornic.
 De-ar fi-n lume-un sat de mâțe, zăul că-n el te-aș pune vornic,
 Ca să știi și tu odată boieria ce-i, sărmame!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce-ntruna?
 Ce idei se-nșiră dulce în mâteasca-i fantazie?
 Vreo cucoană cu-albă blană cu amoru-i îl îmbie,
 Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod, în găvăună?

De-ar fi-n lume numai mâțe — tot poet aș fi? Totuna:
 Mieunând în ode nalte, tragic miorlăind — un Garrick,
 Ziua tologit în soare, pândind cozile de șoaric,
 Noaptea-n pod, cerdac și streșini heinizând duios la lună.

Filosof de-aș fi — simțirea-mi ar fi vecinic la aman!
 În prelegeri populare idealele le apăr
 Și junimei generoase, domnișoarele ce scapăr,
 Le arăt că lumea vis e — un vis sarbăd — de motan.

Sau ca popă colo-n templul, închinat ființei, care
După chip ș-a-semănare a creat mătescul neam,
Aș striga: o, motănime! motănime! Vai... Haram
De-al tău suflet, motănime, nepostind postul cel mare.

Ah! Sunt printre voi de-aceia care nu cred tabla legii,
Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
Ce destinul motănimei îl desfășură-nainte!
Ah! atei, nu tem ei iadul ș-a lui Duhuri — liliecii?

Anathema sit! — Să-l scuipe oricare motan de treabă,
Nu vedeți ce-nțelepciune e-n făptura voastră chiară?
O, motani fără de suflet! — La zgâriet el v-a dat gheară
Și la tors v-a dat mustețe — vreți să-l pipăiți cu laba?

Il! că în clondir se stinge căpețelul de lumină!
Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s-a-ntunecat?
Să visăm favori și aur, tu-n cotlon și eu în pat.
De-aș putea să dorm în caltea. — Somn, a gândului odină,

O, acopere ființa-mi cu-a ta mută armonie,
Vino somn — ori vino moarte. Pentru mine e totuna:
De-oi petrece-ncă cu mâțe și cu pureci și cu luna,
Or de nu — cui ce-i aduce? — Poezie — sărăcie!

Înger și demon

Noaptea-n Doma întristată, prin lumini îngălbenite
A făcliilor de ceară care ard lângă altare —
Pe când bolta-n fundul Domei stă întunecoasă, mare,
Nepătrunsă de-ochii roșii de pe mucuri ostenite,

În biserica pustie, lângă arcul în părete,
Genuncheată stă pe trepte o copilă ca un înger;
Pe-a altarului icoană în de raze roșii frângerii,
Palidă și mohorâtă Maica Domnului se vede.

O făclie e înfiptă într-un stâlp de piatră sură;
Lucii picături de smoală la pământ cad sfârâind
Și cununi de flori uscate fâșâiesc amirosind
Ș-a copilei rugăciune tainic șopotit murmură.

Cufundat în întuneric, lâng-o cruce mărmurită,
Într-o umbră neagră, deasă, ca un demon *E*/veghează,
Coatele pe brațul crucii le destinde și le-așază,
Ochii cufundați în capu-i, fruntea tristă și-ncrețită.

Și bărbia lui s-apasă de al pietrei umăr rece,
Părul său negru ca noaptea peste-al marmurei braț alb;
Abia candelă cea tristă cu reflectul ei roz-alb
Blând o rază mai aruncă ce peste-a lui față trece.

Ea un înger ce se roagă — *E!* un demon ce visează;
Ea o inimă de aur — *E!* un suflet apostat;
E! în umbra lui fatală, stă-ndărătnic rezemat —
La picioarele Madonei, tristă, sfântă, *Ea* veghează.

Pe un mur înalt și rece de o marmură curată,
Albă ca zăpada iernei, lucie ca apa lină,
Se răsfrânge ca-n oglindă a copilei umbră plină —
Umbra ei, ce ca și dânsa stă în rugă-ngenunchată.

Ce-ți lipsește oare ție, blond copil cu-a ta mărire,
Cu de marmur-albă față și cu mâinile de ceară,
Vâl — o negură diafană mestecată-n stele; clară
E privirea-ți inocentă sub a genelor umbrire;

Ce-ți lipsește să fii înger — aripi lungi și constelate.
Dar ce văd: Pe-a umbrei tale umeri vii ce se întinde?
Două umbre de aripe ce se mișcă tremurânde,
Două aripe de umbră către ceruri ridicate.

O, nu-i umbra ei aceea — este îngeru-i de pază;
Lângă marmura cea albă văd ființa-i aeriană.
Peste viața-i inocentă, viața lui cea sântă plană,
Lângă dânsa el se roagă, lângă ea îngenunchează.

Dar de-i umbra ei aceea — atunci *Ea* un înger este,
Însă aripile-i albe lumea-a le vedea nu poate;
Muri sfințiți de-a omenirii rugăciuni îndelungate
Văd aripele-i diafane și de dânsel dau veste.

Te iubesc! — era să strige demonul în a lui noapte,
 Dară umbra-naripată a lui buze le înmoaie;
 Nu spre-amor, spre-nchinăciune el genunchii-și încovoiaie
 Și ascultă dus din lume a ei dulci și timizi șoaapte.

.....

Ea? — O fiică e de rege, blondă-n diadem de stele,
 Trece-n lume fericită, înger, rege și femeie;
 El răscoală în popoare a distrugerii scânteie
 Și în inimi pustiite samănă gândiri rebele.

Despărțiți de-a vieții valuri, între el și între dânsa
 Veacuri sunt de cugetare, o istorie,-un popor,
 Câteodat' — deși arare — se-ntâlnesc, și ochii lor
 Se privesc, par a se soarbe în dorința lor aprinsă.

Ochii ei cei mari, albaștri, de blândețe dulci și moi,
 Ce adânc pătrund în ochii lui cei negri furtunoși!
 Și pe fața lui cea slabă trece-ușor un nour roș —
 Se iubesc... Și ce departe sunt deolaltă amândoi!

A venit un rege palid, și coroana sa antică,
 Grea de glorie și putere, l-a ei poale-ar fi depus,
 Pe-ale tronului covoare ea piciorul de-ar fi pus
 Și în mâna-i înșeptrată, mâna ei îngustă, mică.

Dară nu — mute rămas-au buzele-i abia deschise,
 Mută inima în pieptu-i, mâna ei trasă-ndărăt.
 În a sufletului taină, ea iubea. Clar și încet
 Se ivea fața de demon fecioreștilor ei vise.

Ea-l vedea mișcând poporul cu idei reci, îndrăznețe;
 Ce puternic e — gândi ea, cu-amoroasă dulce spaimă;
 El prezentul îl răscoală cu-a gândirilor lui faimă
 Contra tot ce grămădiră veacuri lungi și frunți mărețe.

El ades suit pe-o piatră cu turbare se-nfășoară
 În stindardul roș și fruntea-i aspră-adâncă, încrețită,
 Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită,
 Ochii fulgerau și vorba-i trezea furia vulgară.

.

Pe un pat sărac asudă într-o lungă agonie
 Tânărul. O lampă-ntinde limb-avară și subțire,
 Sfârșind în aer bolnav. — Nimeni nu-i știe de știre,
 Nimeni soarta-i n-o-mblânzește, nimeni fruntea nu-i
 mângâie.

Ah! acele gânduri toate îndreptate contra lumii,
 Contra legilor ce-s scrise, contra ordinii-mbrăcate
 Cu-a lui Dumnezeu numire — astăzi toate-s îndreptate
 Contra inimii murinde, sufletul vor să-i sugrume!

A muri fără speranță! Cine știe-amărăciunea
 Ce-i ascunsă-n aste vorbe? — Să te simți neliber, mic,
 Să vezi marile-aspirații că-s reduse la nimic,
 Că domnesc în lume rele căror nu te poți opune,

C-opunându-te la ele, tu viața-ți risipești —
 Și când mori să vezi că-n lume viețuit-ai *în zadar*:
 O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar
 Mai crud nici e cu puțință. *Simți că nimica nu ești.*

Și acele gânduri negre mai nici a muri nu-l lasă.
Cum a intrat el în viață? Cât amor de drept și bine,
Câtă sinceră frăție adusese el cu sine!
Și răsplata? — Amărărea, care sufletu-i apasă.

Dar prin negurile negre, care ochii îi acopăr,
Se apropie-argintoasă umbra nalt-a unui înger,
Se așază lin pe patu-i; ochii lui orbiți de plângeri
Ea-i sărută. De pe dâșii negurile se descopăr...

Este *Ea*. C-o mulțumire adâncă, nemaisimțită,
El în ochii ei se uită. — Mândră-i de înduioșere;
Ceasul ultim îi împacă toată viața-i de durere;
Ah! șoptește el pe moarte — cine ești ghicesc, iubită.

Am urmat pământul ista, vremea mea, viața, poporul
Cu gândirile-mi rebele contra cerului deschis;
El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis
Pre un înger să mă-mpace, și-mpăcarea-i... e amorul.

Floare albastră

— Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar râuri în soare
Grămădești-n a ta gândire
Și câmpiile asire
Și întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare —
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

— Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plâng în vale,
Ștanca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lângă balta cea senină
Și sub trestia cea lină
Vom șede-a în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Ș-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ținea de subsuoară,
Te-oi ținea de după gât.

Pe cărare-n bolți de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?

Înc-o gură — și dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

.

Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră —
Floare-albastră! floare-albastră!...
Totuși este trist în lume!

Împărat și proletar

Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorâtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lângă mese lunge, stătea posomorâtă,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! — zise unul — spuneți că-i omul o lumină
Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
Nici o scânteie-ntr-însul nu-i candidă și plină,
Murdară este raza-i ca globul cel de tină,
Asupra cărui dânsul domnește pe deplin.

Spuneți-mi ce-i dreptatea? — Cei tari se îngădără
Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi;
Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dâșii la lucru-i osândiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surâd.
În cupe vin de ambră — iarna grădini, verdeață,
Vara petreceri, Alpîi cu frunțile de gheață —
Ei fac din noapte ziua ș-a zilei ochi închid.

Virtutea pentru dâșșii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie brațe tari,
A statelor greoaie care trebuie-mpinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci *voi* murind în sânge, *ei* pot să fie mari.

Și flotele puternice ș-armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Ș-acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sunt strânse la bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoarea prostitului popor.

Religia — o frază de dâșșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri viața toată,
Ați mai purta osânda ca vita de la plug?

Cu umbre, care nu sunt, v-a-ntunecat vederea
Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți...
Nu! moartea cu viața a stins toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci *morți* sunt cei muriți.

Minciuni și fraze-i totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească ce ei a fi susțin;
Averea să le aperi, mărirea ș-a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine,
Și pe voi contra voastră la luptă ei vă mân.

De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste,
 Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
 De ce boala și moartea să fie partea voastră,
 Când ei în bogăția cea splendidă și vastă
 Petrec ca și în ceruri, n-au timp nici de-a muri?

De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
 Când vreți, puteți prea lesne pământul să-mpărțiți.
 Nu le mai faceți ziduri unde să-nchid-avere,
 Pe voi unde să-nchidă, când împinși de durere
 Veți crede c-aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Ei îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă,
 Și sucul cel mai dulce pământului i-l sug;
 Ei cheamă-n voluptatea orgiei zgomotoase
 De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase:
 Frumsețile-ne tineri bătrânii lor distrug.

Și de-ntrebați atuncea, vouă ce vă rămâne?
 Munca, din care dâșii se-mbată în plăceri,
 Robia viața toată, lacrimi pe-o neagră pâne,
 Copilelor pătate mizeria-n rușine...
 Ei tot și voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n-au nevoie — virtutea e ușoară
 Când ai ce-ți trebuiește... Iar legi sunt pentru *voi*,
 Vouă vă pune lege, pedepse vă măsoară
 Când mâna v-o întindeți la bunuri zâmbitoare,
 Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Zdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați!

Sfărmați statuia goală a Venerei antice,
Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori;
Ele stârnesc în suflet ideea neferice
A perfecției umane și ele fac să pice
În ghearele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce atâță inima lor bolnavă,
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
Zvârliți statui de tirani în foc, să curgă lavă,
Să spele de pe pietre până și urma sclavă
Celor ce le urmează pân' la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mândrie și avere,
O! dezbrăcați viața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi, de urât —
Să fie un vis numai, să fie o părere,
Ce făr' de patimi trece în timpul nesfârșit.

Zidiți din dărmături gigantici piramide
Ca un *memento mori* pe al istoriei plan;
Aceasta este arta ce sufletu-ți deschide
Naintea vecinicii, nu corpul gol ce râde
Cu mutra de vândută, cu ochi vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
 Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias’;
 Nimic... Locul hienei îl luă cel vorbareț,
 Locul cruzimii vechie, cel lins și pizmătareț,
 Formele se schimbă, dar răul a rămas.

Atunci vă veți întoarce la vremile-aurite,
 Ce mitele albastre ni le șoptesc ades,
 Plăcerile egale egal vor fi-mpărțite,
 Chiar moartea când va stinge lampa vieții finite
 Vi s-a părea un înger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de-amar și grijă,
 Feciorii-or trăi-n lume cum voi ați viețuit,
 Chiar clopotul n-a plânge cu limba lui de spijă
 Pentru acel de care norocul avu grijă;
 Nimeni de-a plânge n-are, el traiul și-a trăit.

Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
 Le nasc în oameni, toate cu-ncetul s-or topi;
 Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
 Va bea pân-în fund cupa, pân’ va vrea s-o zdrobească,
 Căci va muri când nu va avea la ce trăi.

.....

Pe malurile Seinei, în faeton de gală,
 Cezarul trece palid, în gânduri adâncit;
 Al undelor greu vuiet, vuirea în granit
 A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înșală;
 Poporul loc îi face tăcut și umilit.

Zâmbirea lui deșteaptă, adâncă și tăcută,
Privirea-i ce citește în suflete-omenești,
Și mâna-i care poartă destinele lumești,
Cea grupă zdrențuită în cale-i o salută.
Mărirea-i e în taină legată de acești.

Convins ca voi el este-n nălțimea-i solitară
Lipsită de iubire, cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frâu;
Istoria umană în veci se desfășoară,
Povestea-i a ciocanului ce cade pe ilău.

Și el — el vârful mândru al celor ce apasă —
Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.
De ați lipsi din lume, voi cauza-ntunecoasă
De răsturnări mărețe, mărirea-i radioasă,
Cezarul, chiar cezarul de mult ar fi căzut.

Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zâmbetu-vă rece, de milă părăsit,
Cu mintea de dreptate și bine răzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el silește pe cei ce l-au urât.

.

Parisul arde-n valuri, furtuna-n el se scaldă,
Turnuri ca facile negre trăsnesc arzând în vânt —
Prin limbile de flăcări, ce-n valuri se frământ,
Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru, Paris — al lui mormânt.

Pe stradele-ncrușite de flăcări orbitoare,
Suiți pe baricade de bulgări de granit,
Se mișc batalioane a plebei proletare,
Cu cușme frigiene și arme lucitoare,
Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătoare,
Prin aerul cel roșu, femeii trec cu-arme-n braț,
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboară
Și sâniilor lor acopăr — e ură și turbare
În ochii lor cei negri, adânci și disperați.

O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfințește-a ta viață de tină și păcate;
Nu! nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vândut!

.

Scânteie marea lină, și placele ei sure
Se mișc una pe alta ca pături de cristal
Prin lunce prăvălite; din tainica pădure
Apare luna mare câmpiilor azure,
Împlându-le cu ochiul ei mândru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legănat
Corăbii învechite scheletele de lemn;
Trecând încet ca umbre — țin pânzele umflate
În fața lunii, care prin ele-atunci străbate,
Și-n roată de foc galben stă fața-i ca un semn.

Pe maluri zdrumicate de aiurirea mării
Cezaru-ncă veghează la trunchiul cel plecat
Al salciei pletoase — și-ntinse-a apei arii
În cercuri fulgerânde se pleacă lin suflării
A zefirului nopții și sună cadențat.

Îi pare că prin aer în noaptea înstelată,
Călcând pe vârf de codri, pe-a apelor măriri,
Trecea cu barba albă — pe fruntea-ntunecată
Cununa cea de paie îi atârna uscată — Moșneagul rege Lear.

Uimit privea cezarul la umbra cea din nouri,
Prin creți ai cărei stele lin tremurând transpar,
I se deschide-n minte tot sensul din tablouri
A vieții sclipitoare... A popoarelor ecouri
Par glasuri ce îmbracă o lume de amar:

„În orice om o lume își face încercarea,
Bătrânul Demiurgos se opintește-n van;
În orice minte lumea își pune întrebarea
Din nou: de unde vine și unde merge floarea
Dorințelor obscure sădite în noian?

Al lumii-ntregul sâmbur, dorința-i și mărirea,
În inima oricărui i-ascuns și trăitor,
Zvârlire hazardată, cum pomu-n înflorire
În orice floare-ncearcă întreagă a sa fire,
Ci-n calea de-a da roade cele mai multe mor.

Astfel umana roadă în calea ei îngheață,
Se petrifică unul în sclav, altu-mpărat,

Ca marmura de alba ca ea nepăsătoare
 Păi cerul cel cu soare și stele cu aramă, lui
 Că pe loggia și negru ce pe-un se contine
 În tinii lui aer-af
 Că și de bănu
 Și de bănu, de bănu, de bănu
 de bănu, de bănu, de bănu



Acoperind cu noime sărmana lui viață
Și arătând la soare-a mizeriei lui față —
Fața — căci înțelesul i-același la toți dat.

În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,
Și-n toată omenirea în veci același om —
În multe forme-apare a vieții crudă taină,
Pe toți ea îi înșală, la nime se distaină,
Dorinți nemărginite plantând într-un atom.

Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește,
Că-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi
Oricât ai drege-n lume — atunci te obosește
Eterna alergare... ș-un gând te-ademenește:
Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi.“

Făt-Frumos din tei

— Blanca, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,
Căci născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire,

Mâni în schit la sfânta Ana
Vei găsi la cel din stele
Mângâierea vieții tale,
Mântuirea feței mele.

— Nu voi, tată, să usuce
Al meu suflet tânăr, vesel:
Eu iubesc vânatul, jocul;
Traiul lumii alții lese-l.

Nu voi părul să mi-l taie,
Ce-mi ajunge la călcâie,
Să orbesc cetind pe carte
În fum vânat de tămâie.

— Știu mai bine ce-ți priește,
Las' de-a lumii orice gând,
Mâni în zori de zi pleca-vom
Către schitul vechi și sfânt.

Ea aude — plânge. Parcă
Îi venea să plece-n lume,
Dusă de pustie gânduri
Și de-un dor fără de nume.

Și plângând înfrână calul,
Calul ei cel alb ca neaua,
Îi netează mândra coamă
Și plângând îi pune șeaua.

S-avântă pe el și pleacă,
Păru-n vânturi, capu-n piept,
Nu se uită înainte-i
Nu privește îndărapt.

Pe cărări pierdute-n vale
Merge-n codri făr' de capăt,
Când a serei raze roșii
Asfințind din ceruri scapăt.

Umbra-n codri ici și colo
Fulgerează de lumine...
Ea trecea prin frunza-n freamăt
Și prin murmur de albine;

În mijloc de codru-ajunse
Lângă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel în vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare,
Vede-un tânăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Cu ochi mari la ea se uită,
Plini de vis, duioși plutind,
Flori de tei în păru-i negru
Și la șold un corn de-argint.

Și-ncepu încet să sune,
Fermecat și dureros —
Inima-i creștea de dorul
Al străinului frumos.

Părul lui i-atinge părul,
Și atunci c-obrazul roș
Ea apleacă gene lunge
Peste ochii cuvioși.

Iar pe buze-i trece-un zâmbet
Înecat, fermecător,
Care gur-abia-i deschide,
Cea uscată de amor.

Când cu totului răpită
Se-ndoi spre el din șele,
El înceată din cântare
Și-i grăi cu grai de jele,

Ș-o cuprinde de călare —
Ea se apără c-o mână,
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima că-i plină.

Și pe umărul lui cade
Al ei cap cu fața-n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.

Numai murmurul cel dulce
Din izvorul fermecat
Asurzește melancolic
A lor suflet îmbătat.

Lun-atunci din codri iese,
Noaptea toată stă s-o vadă,
Zugrăvește umbre negre
Pe câmp alb ca de zăpadă.

Și mereu ea le lungește,
Și urcând pe cer le mută,
Dar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută.

La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume,
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.

Melancolie

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
 Prin care trece albă regina nopții moartă.
 O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
 Și în mormânt albastru și-n pânze argintie,
 În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
 Tu adorat și dulce al nopților monarc!
 Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
 Ce sate și câmpie c-un luciu vâl îmbracă;
 Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
 Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
 Și țințirimul singur cu strâmbe cruci veghează,
 O cucuvaie sură pe una se așează,
 Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
 Și străveziul demon prin aer când să treacă,
 Atinge-ncet arama cu zimții-aripei sale
 De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.

Biserica-n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
 Și prin ferestre sparte, prin uși țiuite vântul —
 Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul —
 Năuntrul ei pe stâlpii-i, păreți, iconostas,
 Abia conture triste și umbre au rămas;
 Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
 Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.

Credința zugrăvește icoanele-n biserici —
Și-n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răgușit, tomnatec, vrăjește trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
Ea bate ca și cariul încet într-un sicriu.
Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea — și râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.

Crăiasa din povești

Neguri albe, strălucite
Naște luna argintie,
Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie;

S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă.

Lângă lac, pe care norii
Au urzit o umbră fină,
Ruptă de mișcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-și trestia-ntr-o parte,
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roșii
Peste unda fermecată.

Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri;

Ca să iasă chipu-n față,
Trandafiri aruncă tineri.
Căci vrăjiți sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună.

Lacul

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngânați de glas de ape,
Și să scap din mână cârma,
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândeii lune —
Vântu-n trestii lin foșnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

Dorința

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
 Codrului bătut de gânduri,
 Flori de tei deasupra noastră
 Or să cadă rânduri-rânduri.

Călin

(file din poveste)

GAZEL

*Toamna frunzele colindă,
Sun-un grier sub o grindă,
Vântul jalnic bate-n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă.
Ce tresari din vis deodată?
Tu auzi pășind în tindă —
E iubitul care vine
De mijloc să te cuprindă
Și în fața ta frumoasă
O să fie o oglindă,
Să te vezi pe tine însăși
Visătoare, surâzândă.*

I

Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jărat,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș-ale râurilor ape, ce scipesc fugind în ropot —
De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot;
Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie,
Acățat de pietre sure un voinic cu greu le suie;
Așezând genunchi și mână când pe-un colț, când pe alt colț,
Au ajuns să rupă gratii ruginite-a unei bolți
Și pe-a degetelor vârfuluri în ietacul tănuț
Intră — unde zidul negru într-un arc a-ncremenit.
Ci prin flori întreșute, printre gratii luna moale
Sficioasă și smerită și-au vărsat razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă,
Pe-unde nu — părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.

Iar de sus pân-în podele un painjen prins de vrajă
 A țesut subțire pânză străvezie ca o mreajă;
 Tremurând ea licurește și se pare a se rumpe,
 Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
 După pânza de painjen doarme fata de-mpărat;
 Înecată de lumină e întinsă în crivat.
 Al ei chip se zugrăvește plin și alb: cu ochiu-l măsur
 Prin ușoară-nvinețire a subțirilor mătăsur
 Ici și colo a ei haină s-a desprins din sponci ș-arată
 Trupul alb în goliciunea-i, curăția ei de fată.
 Răsfiratul păr de aur peste perini se-mpărăștie,
 Tâmpla bate liniștită ca o umbră viorie,
 Și sprâncenele arcate fruntea albă i-o încheie,
 Cu o singură trăsură măiestrit le încondeie;
 Sub pleoapele închise globii ochilor se bat,
 Brațul ei atârnă leneș peste marginea de pat;
 De a vârștii ei căldură fragii sânului se coc,
 A ei gură-i descleștată de-a suflării sale foc,
 Ea zâmbind își mișcă dulce a ei buze mici, subțiri;
 Iar pe patu-i și la capu-i presurați-s trandafiri.

Iar voinicul s-apropie și cu mâna sa el rumpe
 Pânza cea acoperită de un colb de pietre scumpe:
 A frumșeții haruri goale ce simțirile-i adapă,
 Încăperile gândirii mai nu pot să le încapă.
 El în brațe prinde fata, peste față i se-nclină,
 Pune gura lui fierbinte pe-a ei buze ce suspină,
 Și inelul scump i-l scoate de pe degetul cel mic —
 Ș-apoi pleacă iar în lume năzdrăvanul cel voinic.

II

Ea a doua zi se miră cum de firele sunt rupte,
Și-n oglind-ale ei buze vede vinete și supte —
Ea zâmbind și trist se uită, șopotește blând din gură:
— Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.

III

Fiecine cum i-e vrerea, despre fete samă deie-și —
Dar ea seamănă celora îndrăgiți de singuri ei-și.
Și Narcis văzându-și fața în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.
Și de s-ar putea pe dânsa cineva ca să o prindă,
Când cu ochii mari, sălbateci se privește în oglindă,
Subțindu-și gura mică și chemându-se pe nume
Și fiindu-și sie dragă cum nu-i este nime-n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
Cum că ea — frumoasa fată — a ghicit că e frumoasă.
Idol tu! răpire minții! cu ochi mari și părul des,
Pentr-o inimă fecioară mândru idol ți-ai ales!
Ce șoptește ea în taină când privește cu mirare
Al ei chip gingaș și tânăr, de la cap pân' la picioare?
„Vis frumos avut-am noaptea. A venit un zburător
Și strângându-l tare-n brațe, era mai ca să-l omor...
Și de-aceea când mă caut în peretele de-oglinzi,
Singurică-n cămăruță brațe albe eu întinz
Și mă-mbrac în părul galben, ca în strai ușor țesut,
Și zărind rotundu-mi umăr mai că-mi vine să-l sărut.
Și atunci de sficiune mi-iese sângele-n obraz —
Cum nu vine zburătorul ca la pieptul lui să caz?

Dacă boiul mi-l înmlădiu, dacă ochii mei îmi plac,
E temeiul că acestea fericit pe *el* îl fac.
Și mi-s dragă mie însămi pentru că-i sunt dragă lui —
Gură tu! învață minte, nu mă spune nimăru,
Nici chiar lui, când vine noaptea lângă patul meu tiptil,
Doritor ca o femeie și viclean ca un copil!“

IV

Astfel vine-n toată noaptea zburător la al ei pat.
Se trezi din somn deodată de sărutu-i fermecat;
Și atuncea când spre ușă el se-ntoarce ca să fugă,
Ea-l oprește-n loc cu ochii și c-o mult smerită rugă:
— O, rămâi, rămâi la mine, tu, cu viers duios de foc,
Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc
Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit,
Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îngrădit.
O, tu umbră pieritoare, cu adâncii, triștii ochi,
Dulci-s ochii umbrei tale — nu le fie de diochi!
El s-așează lângă dânsa și o prinde de mijloc,
Ea șoptește vorbe arse de al buzelor ei foc:
— O, șoptește-mi — zice dânsul — tu cu ochii plini d-eres
Dulci cuvinte ne'nțelese, însă pline de-nțeleș.
Al vieții vis de aur ca un fulger, ca o clipă-i,
Și-l visez, când cu-a mea mână al tău braț rotund îl pipăi,
Când pui capul tu pe pieptu-mi și bățiile îi numeri,
Când sărut cu-mpătimire ai tăi albi și netezi umeri
Și când sorb al tău răsuflet în suflarea vieții mele
Și când inima ne crește de *un* dor, de-o dulce jele;
Când pierdută razimi fruntea de-arzătorul meu obraz,
Părul tău bălai și moale de mi-l legi după grumaz,

Ochii tăi pe jumătate de-i închizi, mi-ntinzi o gură,
Fericit mă simt atuncea cu asupra de măsură.
Tu!!... nu vezi... nu-ți aflu nume... Limba-n gură mi se leagă
Și nu pot să-ți spun odată cât — ah! cât îmi ești de dragă!
Ei șoptesc, multe și-ar spune și nu știi de-unde să-nceapă,
Căci pe rând și-astupă gura când cu gura se adapă;
Unu-n brațele altuia, tremurând ei se sărută,
Numai ochiul e vorbareț, iară limba lor e mută,
Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială,
Ochii-n lacrimi și-i ascunde într-un păr ca de peteală.

V

S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr,
Și atâta de subțire, să o tai c-un fir de păr.
Și cosița ta bălaie o aduni la ochi plângând,
Inimă făr' de nădejde, suflete bătut de gând.
Toată ziua la fereastră, suspinând, nu spui nimică,
Ridicând a tale gene, al tău suflet se ridică;
Urmărind pe ceruri limpezi cum plutește-o ciocârlie,
Tu ai vrea să spui să ducă către dânsul o solie,
Dar ea zboară... tu cu ochiul plutitor și-ntunecos
Stai cu buze discleștate de un tremur dureros.
Nu-ți mai scurge ochii tineri, dulcii cerului fiaștri.
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.
Stele rare din tărie cad ca picuri de argint,
Și seninul cer albastru mândru lacrimile-l prind;
Dar dacă ar cădea toate, el rămâne trist și gol,
N-ai putea să faci cu ochii înălțimilor ocol —
Noaptea stelelor, a lunei, a oglinzilor de râu
Nu-i ca noaptea cea mocnită și pustie din sicriu;

Și din când în când vărsate, mândru lacrimile-ți șed,
 Dar de seci întreg izvorul, atunci cum o să te văd?
 Prin ei curge rumenirea, mândră, ca de trandafiri,
 Și zăpada viorie din obrajii tăi subțiri —
 Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
 Ce ușor se mistuiește prin plânsorile pustie...
 Cine e nerod să ardă în cărbuni smarandul rar
 Ș-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?
 Tu-ți arzi ochii și frumseța... Dulce noaptea lor se stinge,
 Și nici știi ce pierde lumea. Nu mai plânge, nu mai plânge!

VI

O, tu crai cu barba-n noduri ca și călții când nu-i perii,
 Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii.
 Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,
 Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți?
 Să te primbli și să numeri scânduri albe în cerdac?
 Mult bogat ai fost odată, mult rămas-ai tu sărac!
 Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți
 În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț.
 În zadar ca s-o mai cate tu trimiți în lume crainic,
 Nimeni n-a afla locașul unde ea s-ascunde tainic.

VII

Sură-i sara cea de toamnă; de pe lacuri apa sură
 Înfunda mișcarea-i creată între stuf la iezătură;
 Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate
 Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate.
 De când codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată,

Își deschide-a lui adâncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea, iară vântul sperios vo creangă farmă —
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.

Pe potica dinspre codri cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.
Șapte ani de când plecat-ai, zburător cu negre plete,
Ș-ai uitat de soarta mândrei, iubitoarei tale fete!

Și pe câmpul gol el vede un copil îmblând desculț
Și cercând ca să adune într-un cârd bobocii mulți.
— Bună vreme, măi băiete! — Mulțumim, voinic străin!
— Cum te cheamă, măi copile? — Ca pe tată-meu — Călin;
Mama-mi spune câteodată, de-o întreb: a cui-s, mamă?
„Zburătoru-ți este tată și pe el Călin îl cheamă.”
Când l-aude, numai dânsul își știa inima lui,
Căci copilul cu bobocii era chiar copilul lui.
Atunci intră în colibă și pe capătu-unei laiți,
Lumina cu mucul negru într-un hârb un roș opaiț;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă;
Hârăită, noduroasă, stă în colb râșnița veche,
În cotlon torcea motanul, pieptănându-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfânt cu comănac
Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint-uscată
Împlu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii păreți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț
Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.
O beșică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie

Printre care trece-o dungă mohorâtă și gălbuie.
Pe un pat de scânduri goale doarme tânăra nevastă
În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastă.
El s-așează lângă dânsa, fruntea ei o netezește,
O desmiardă cu durere, suspinând o drăgostește,
Pleacă gura la ureche-i, blând pe nume el o cheamă,
Ea ridică somnoroasă lungă genelor maramă,
Spăriet la el se uită... i se pare că visează,
Ar zâmbi și nu se-ncrede, ar răcni și nu cutează.
El din patu-i o ridică și pe pieptul lui și-o pune,
Inima-i zvâcnește tare, viața-i parcă se răpune.
Ea se uită, se tot uită, un cuvânt măcar nu spune,
Râde doar cu ochii-n lacrimi, spărietă de-o minune,
Ș-apoi îi sucește părul pe-al ei deget alb, subțire,
Își ascunde fața roșă l-a lui piept duios de mire.
El ștergarul i-l desprinde și-l împinge lin la vale,
Drept în creștet o sărută pe-al ei păr de aur moale
Și bărbia i-o ridică, s-uită-n ochii-i plini de apă,
Și pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă.

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,

Când coboară-n ropot dulce din tâpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o *masă mare*-ntinsă cu făclii prea luminate,
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cîțitorii cei de zodii și șăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru-mare, rezemat în jîlt cu spată,
El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată;
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, șede-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mîna gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă.
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă,
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.
Și s-așează toți la masă, cum li-i anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul.

Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine?

Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
 Până văd păinjenișul între tufe ca un pod,
 Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.
 Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
 Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
 Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunț de aur,
 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.
 Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un grierel,
 Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
 În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
 Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec;
 O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
 Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
 Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
 Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
 Vin țăntarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
 Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii.
 Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
 Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pînten;
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
 — Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături.

Strigoi

I

*...că trece aceasta ca fumul de pre pământ.
Ca floarea au înflorit, ca iarba s-au tăiat,
cu pânză se înfășură, cu pământ se acopere.*

Sub bolta cea înaltă a unei vechi biserici,
Între făclii de ceară, arzând în sfeșnici mari,
E-ntinsă-n haine albe, cu fața spre altar,
Logodnica lui Arald, stăpân peste avari;
Încet, adânc răsună cântările de clerici.

Pe pieptul moartei luce de pietre scumpe salbă
Și păru-i de-aur curge din raclă la pământ,
Căzuți în cap sunt ochii. C-un zâmbet trist și sfânt
Pe buzele-i lipite, ce vinete îi sunt,
Iar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Și lângă ea-n genunche e Arald, mândrul rege,
Scânteie disperarea în ochii-i crunți de sânge,
Și încâlcit e părul lui negru... gura-și strânge;
El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plânge.
De zile trei își spune povestea vieții-ntrege:

„Eram un copilandru. Din codri vechi de brad
Flămânzii ochi rotindu-i, eu mistuiam pământul,
Eu răzvrăteam imperii, popoarele cu gândul...
Visând că toată lumea îmi asculta cuvântul,
În valurile Volgăi cercam cu spada vad.

Domnind semet și tânăr pe roinicele stoluri,
Căror a mea ființă un semizeu părea,
Simțeam că universul la pasu-mi tresărea,
Și nații călătore, împinse de a mea,
Implut-au sperioase pustiul pân' la poluri.

Căci Odin părăsise de gheață nalta-i domă,
Pe zodii sângeroase porneau a lui popoară;
Cu creștetele albe, preoți cu pleata rară
Trezeau din codrii vecinici, din pace seculară
Mii roiuri vorbitoare, curgând spre vechea Romă.

Pe Nistru tăbărăsem poporul tău să-mpil;
Cu sfetnici vechi de zile mă-ntâmpinași în cale,
Ca marmura de albă, cu păr de aur moale;
În jos plecat-am ochii-naîntea feței tale,
Stătând un îndărătnic — un sficios copil.

La blânda ta muștrare simt glasul cum îmi seacă...
Eu caut a răspunde, nu știu ce să răspund;
Mi-ar fi părut mai bine-n pământ să mă cufund,
Cu mânilor-amândouă eu fața îmi ascund
Și-ntâia dată-n viață un plâns amar mă-neacă.

Zâmbiră între dâșii bătrânii tăi prieteni
Și singuri ne lăsară... Te-ntreb într-un târziu,
Uitându-mă la tine, privind fără să știu:
«La ce-ai venit, regină, aicea în pustiu?
Ce cauți la barbarul sub streșina-i de cetini?»

Cu glasul plin de lacrimi, de-nduișoare cald,
Privindu-mă cu ochii, în care-aveai un cer,
Mi-ai zis: «Aștept din parte-ți, o, rege cavaler,
Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ți-l cer...
Eu vreau să-mi dai copilul zburdalnic — pe Arald».

Și întorcându-mi fața, eu spada ți-am întins.
Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul,
Arald, copilul rege, uitat-a Universul,
Urechea-i fu menită ca să-ți asculte viersul,
De-atunci, învingătoarele, iubit-ai pe învins.

De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,
Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă
Și-nlănțuindu-mi gâtul cu brațe de zăpadă,
Îmi întindeai o gură deschisă pentru sfadă:
«Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu».

De-ai fi cerut pământul cu Roma lui antică,
Coroanele ce regii pe frunte le așează
Și stelele ce vecinic pe ceruri colindează,
Cu toate la picioare-ți eu le puneam în vază,
Dar nu-l mai vrei pe Arald, căci nu mai vrei nimică.

Ah! unde-i vremea ceea când eu cercam un vad
Să ies la lumea largă... și fost-ar fi mai bine
Ca niciodată-n viață să nu te văd pe tine —
Să fumege nainte-mi orașele-n ruine,
Să se-mplinească visu-mi din codrii cei de brad!«

Făcliile ridică, se mișc-în line pasuri,
Ducând la groapă trupul reginei dunărene,
Monahi, cunoscătorii vieții pământene,
Cu barbele lor albe, cu ochii stinși sub gene,
Preoți bătrâni ca iarna, cu gângavele glasuri.

O duc cântând prin tainiți și pe sub negre bolți,
A misticei religii întunecoase cete,
Pe funii lungi coboară sicriul sub perete,
Pe piatra prăvălită pun crucea drept pecete
Sub candela ce arde în umbra unui colț.

II

*În numele sfântului
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.*

Arald pe un cal negru zbura, și dealuri, vale
În juru-i fug ca visuri — prin nouri joacă lună —
La pieptu-i manta neagră în falduri și-o adună,
Movili de frunze-n drumu-i le spulberă de sună,
Iar steaua cea polară i-arată a lui cale.

Ajuns-a el la poala de codru-n munții vechi,
Izvoară vii murmură și saltă de sub piatră,
Colo cenușa sură în părăsita vatră,
În codri-adânci cățelul pământului tot latră,
Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.

Pe-un jilț tăiat în stâncă stă țăpăn, palid, drept,
Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân;
De-un veac el șede astfel — de moarte-uitat, bătrân,
În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge și genele la piept...

Așa fel zi și noapte de veacuri el stă orb,
Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate,
El numără în gându-i zile nenumărate,
Și fâlfaie deasupra-i, gonindu-se în roate,
Cu-aripile-ostenite, un alb ș-un negru corb.

Arald atunci coboară de pe-al lui cal. C-o mână
El scutură din visu-i moșneagu-ncremenit:
— O, mag, de zile vecinic, la tine am venit,
Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi-a răpit,
Și de-astăzi a mea viață la zeii tăi se-nchină.

Bătrânul cu-a lui cârjă sus genele-și ridică,
Se uită lung la dânsul, dar gura-nchisă-i tace;
Cu greu a lui picioare din piatră le desface
Din tronu-i se coboară, cu mâna semn îi face
Ca-n sus să îl urmeze pe-a codrilor potică.

În poarta prăbușită ce duce-n fund de munte,
Cu cârja lui cea vechie el bate de trei ori,
Cu zgomot sare poarta din vechii ei ușori,
Bătrânul se închină... pe rege-l prind fiori,
Un stol de gânduri aspre trecu peste-a lui frunte.

În dom de marmur negru ei intră liniștiți
Și porțile în urmă în vechi țâțâni s-aruncă.
O candelă bătrânul aprinde — para lungă
Se nalță-n sus albastră, de flacăre o dungă,
Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiți.

Și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept...
Cu mâna-ntinsă magul îi face semn să șadă,
Arald cu moartea-n suflet, a gândurilor pradă,
Pe jeț tăcut se lasă, cu dreapta pe-a lui spadă,
În zid de marmur negru se uită crunt și drept.

Fantastic pare-a crește bătrânul alb și blând;
În aer își ridică a farmecelor vargă
Și o suflare rece prin dom atunci aleargă
Și mii de glasuri slabe încep sub bolta largă
Un cânt frumos și dulce — adormitor sunând.

Din ce în ce cântarea în valuri ea tot crește,
Se pare că furtuna ridică al ei glas,
Că vântul trece-n spaimă pe-al mărilor talaz,
Că-n sufletu-i pământul se zbate cu necaz —
Că orice-i viu în lume acum încremenește.

Se zguduie tot domul, de pare-a fi de scânduri,
Și stânci în temelie clătindu-se vedem,
Plânsori sfâșietoare împinse de blestem
Se urmăresc prin bolte, se cheamă, fulger, gem
Și cresc tumultuoase în valuri, rânduri, rânduri...

— Din inimă-i pământul la morți să deie viață,
În ochii-i să se scurgă scânteii din steaua lină,
A părului lucire s-o deie luna plină,
Iar duh dă-i tu, Zamolxe, sămânță de lumină,
Din duhul gurii tale ce arde și îngheață.

Stihii a lumii patru, supuse lui Arald,
Străbateți voi pământul și a lui măruntaie,
Faceți din piatră aur și din îngheț vâpaie,
Să-nchege apa-n sânge, din pietre foc să saie,
Dar inima-i fecioară hrăniți cu sânge cald.

Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere;
El vede toată firea amestecat-afară —
Ninsoare, fulger, gheață, vânt arzător de vară —
Departe vede-orașul pe sub un arc de pară,
Și lumea nebunise gemând din răsputere;

Biserica creștină, a ei catapeteasmă
De-un fulger drept în două e ruptă și tresare;
Din tainiță mormântul atuncea îi apare,
Și piatra de pe groapă crăpând în două sare;
Încet plutind se-nalță mireasa-i, o fantasmă...

O dulce întrupare de-omăt. Pe pieptu-i salbă
De pietre scumpe... părul i-ajunge la călcâie,
Ochii căzuți în capu-i și buze viorie;
Cu mâinile-i de ceară ea tâmpla și-o mângâie —
Dar fața ei frumoasă ca varul este albă.

Prin vânt, prin neguri vine — și nourii s-aștern,
Fug fulgerele-n lături, lăsând-o ca să treacă,
Și luna înnegrește și ceru-ncet se pleacă
Și apele cu spaimă fug în pământ și seacă —
Părea că-n somn un înger ar trece prin infern.

Priveliștea se stinge. În negrul zid s-arată,
Venind ca-n somn lunatec, în pasuri line, ea;
Arald nebun se uită — cu ochii o-nghiștea,
Puternicele brațe spre dânsa întindea
Și-n nesimțire cade pe-a jilțului său spată.

Își simte gâtul-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață...
Din ce în ce mai vie o simte-n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne-n veci.

Și sufletul ei dulce din ce în ce-i mai cald...
Pe ea o ține-acuma, ce fu a morții pradă?
Ea-nlănțuiește gâtul-i cu brațe de zăpadă,
Întinde a ei gură, deschisă pentru sfadă:
— Rege,-a venit Maria și-ți cere pe Arald!

— Arald, nu vrei tu fruntea pe sânul meu s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... o, ce frumoși ochi ai!
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai,
Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o-n rai,
Las' să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci.

Și blânde, triste glasuri din vuiet se desfac,
Acușă la ureche-i un cântec vechi străbate,
Ca murmur de izvoare prin frunzele uscate,
Acuș o armonie de-amor și voluptate
Ca molcoma cadență a undelor pe lac.

III

*„...cum de multe ori când mor oamenii,
mulți deîntr-acei morți zic se scoală de
se fac strigoi...”*

Îndereptarea legii, 1652

În salele pustie lumine roși de tortii
Rănesc întunecimea ca pete de jeratic;
Arald se primblă singur, răsând, vorbind sălbatic —
Arald, tânărul rege, e-un rege singuratic —
Palatu-i parc-așteaptă în veci să-i vie morții.

Pe-oglinzi de marmuri negre un negru nimizez,
A faclelor lucire răzbind prin pânda fină
Răsfrâng o dureroasă lumină din lumină;
Zidirea cea pustie de jale pare plină
Și chipul morții pare că-n orice colț îl vezi.

De când căzu un trăsnet în dom... de-atunci în somn
Ca plumbul surd și rece el doarme ziua toată,
Pe inimă-i de-atuncea s-a pus o neagră pată —
Dar noaptea se trezește și ține judecată
Și-n negru-mbracă toate al nopții palid domn.

Un obrăzar de ceară părea că poartă el,
Atât de albă fața-i ș-atât de nemișcată,
Dar ochii-i ard în friguri și buza-i sângerată,
Pe inima sa poartă de-atunci o neagră pată,
Iară pe frunte poartă coroană de oțel.

De-atunci în haina morții el și-a-mbrăcat viața,
Îi plac adânce cânturi, ca glasuri de furtună;
Ades călare pleacă în mândre nopți cu lună,
Și când se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună,
Pân' ce-un fior de moarte îl prinde dimineța.

Arald, ce însemnează pe tine negrul port
Și fața ta cea albă ca ceara, neschimbată?
Ce ai, de când pe sânu-ți tu porți o neagră pată.
De-ți plac făclii de moarte, cântare-ntunecată?
Arald! de nu mă-nșală privirea, tu ești mort!

Și azi el se avântă pe calul său arab,
Și drumul, ca săgeții, îi dă peste pustie,
Care sub luna plină lucește argintie —
El vede de departe pe mândra lui Marie,
Și vântu-n codri sună cu glas duios și slab.

În părul ei de aur, rubine-nflăcărate,
Și-n ochii ei s-adună lumina sfintei mări —
S-ajung curând în cale, s-alătură călări,
Și unul înspre altul se pleacă-n desmierdări —
Dar buzele ei roșii păreau că-s sângerate.

Ei trec ca vijelia cu aripi fără număr,
Căci caii lor aleargă alături-nspumați,
Vorbînd de-a lor iubire — iubire fără saț —
Ea se lăsase dulce și greu pe al lui braț
Și-și răzimase capul bălai de al lui umăr.

— Arald, nu vrei pe sînu-mi tu fruntea ta s-o culci?
Tu zeu cu ochii negri... O! ce frumoși ochi ai...
Las' să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...
Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o-n rai —
Las' să mă uit în ochii-ți ucizători de dulci!

Miroase-adormitoare văzduhul îl îngreun,
Căci vîntul adunat-a de flori de tei troiene,
Și le așterne-n calea reginei dunărene.
Prin frunze aiurează șoptirile-i alene,
Cînd gurile-nsetate în sărutări se-mprèun.

Cum ei mergînd alături se ceartă și se-ntreabă,
Nu văd în fundul nopții o umbră de roșeață,
Dar simt că-n al lor suflet trecu fior de gheață,
De-a morții gălbeneală pieriți ei sunt la față...
Ei simt c-a lor vorbire-i mai slabă, tot mai slabă.

— Arald! strigă crăiasa — las' fața să-mi ascund,
N-auzi tu de departe cucoșul răgușit?
O zare de lumină s-arată-n răsărit,
Viața trecătoare din pieptu-mi a rănit...
A zilei raze roșii în inimă-mi pătrund.

Arald încremenise pe calu-i — un stejar —
 Păinjenit e ochiu-i de-al morții glas etern,
 Fug caii duși de spaimă și vântului s-aștern,
 Ca umbre străvezie ieșite din infern
 Ei zboară... Vântul geme prin codri cu amar.

Ei zboar-o vijelie, trec ape făr' de vad,
 Naintea lor se nalță puternic vechii munți,
 Ei trec în răpejune de râuri fără punți,
 Coroanele în fugă le fulgeră pe frunți,
 Naintea lor se mișcă pădurile de brad.

Din tronul lui de piatră bătrânul preot vede
 Și-n vânturi el ridică adâncul glas de-aramă,
 Pe soare să-l oprească el noaptea o recheamă,
 Furtunelor dă zborul, pământul de-l distramă...
 Târziu! căci faptul zilei în slavă se repede!

Pornește vijelia adâncu-i cânt de jale,
 Când ei soseau alături pe cai încremeniți,
 Cu genele lăsate pe ochi păinjeniți —
 Frumoși erau și astfel de moarte logodiți —
 Și-n două laturi templul deschise-a lui portale.

Călări ei intră-nuntru și porțile recad;
 Pe veci pieriră-n noaptea mărețului mormânt.
 În sunete din urmă pătrunde-n fire cânt,
 Jelind-o pe crăiasa cu chip frumos și sfânt,
 Pe-Arald, copilul rege al codrilor de brad.

Bătrânu-și pleacă geana și iar rămâne orb,
Picioarele lui vechie cu piatra se-mpreună,
El numără în gându-i și anii îi adună,
Ca o poveste-uitată Arald în minte-i sună,
Și peste capu-i zboară un alb ș-un negru corb.

Pe jilțul lui de piatră înțepenește drept
Cu cârja lui cea veche preotul cel păgân,
Și veacuri înainte el șede-uitat, bătrân,
În plete-i crește mușchiul și mușchi pe al lui sân,
Barba-n pământ i-ajunge și genele în piept.

Povestea codrului

Împărat slăvit e codrul,
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, Măriei-Sale.

Lună, Soare și Luceferi
El le poartă-n a lui herb,
Împrejuru-i are dame
Și curteni din neamul *Cerb*.

Crainici, iepurii cei repezi
Purtători îi sunt de vești,
Filomele-i țin orchestrul
Și izvoare spun povești.

Peste flori, ce cresc în umbră,
Lângă ape pe potici,
Vezi bejării de albine,
Armii grele de furnici...

Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii,
Ca norocul și iubirea
Să ne pară jucării.

Mi-a părea cum că natura
Toată mintea ei și-a pus,
Decât orișice păpușă
Să te facă mai presus;

Amândoi vom merge-n lume
Rătăciți și singurei,
Ne-om culca lângă izvorul
Ce răsare sub un tei;

Adormi-vom, troieni-va
Teiul floarea-i peste noi,
Și prin somn auzi-vom bucium
De la stânele de oi.

Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strânge piept la piept...
O, auzi cum cheam-acuma
Craiul sfatu-i înțelept!

Peste albele izvoare
Luna bate printre ramuri,
Împrejuru-ne s-adună
Ale Curții mândre neamuri:

Caii mării, albi ca spuma,
Bouri nalți cu steme-n frunte,
Cerbi cu coarne rămuroase
Ciute sprintene de munte —

Și pe teiul nostru-ntreabă:
Cine suntem, stau la sfaturi,
Iară gazda noastră zice,
Dându-și ramurile-n laturi:

— O, priviți-i cum visează
Visul codrului de fagi!
Amândoi ca-ntr-o poveste
Ei își sunt așa de dragi!

Povestea teinlui

— Blanca, știi că din iubire
Făr' de lege te-ai născut;
Am jurat de la-nceput
Pe Hristos să-l iei de mire!

Îmbrăcându-te-n veșmântu-i,
Lepădând viața lumii,
Vei spăși greșala mumii
Și de-o crimă tu mă mântui.

— Traiul lumii, dragă tată,
Cine vor, aceia lese-l,
Dară sufletul mi-e vesel,
Tinerețea luminată;

Danțul, muzica, pădurea,
Pe acestea le-ndrăgii,
Nu chiliile pustii
Unde plângi, gândind aiurea!

— Știi mai bine ce-ți prierște,
Cum am spus, așa rămâne;
Pentru drumul cel de mîne
De cu azi te pregătește!

Mâna Ea la ochi și-o ține,
Toate mințile-și adună,
Să ia lumea-n cap, nebună,
Parc-atâta-i mai rămâne.

Calu-i alb, un bun tovarăș,
Înșeuat așteapt-afară,
Ea picioru-l pune-n scară
Și la codru pleacă iarăși.

Sara vine din ariniști,
Cu miroase o îmbată,
Cerule stelele-și arată,
Solii dulci ai lungii liniști.

Dar prin codri ea pătrunde
Lângă teiul vechi și sfânt,
Ce cu flori pân-în pământ
Un izvor vrăjit ascunde.

Îngânat de glas de ape
Cânt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape;

Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea, sunând din valuri —
Sus în codri de pe dealuri
Luna blândă ține strajă. —

Ca din farmec *Ea* tresare,
Și privind uimită-n lături,
Vede-un tânăr chiar alături,
Pe-un cal negru e călare...

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevăru-i?
Flori de tei el are-n păru-i
Și la șold un corn de-argint.

Ea privi atunci în jos,
Trece mâna pe la tâmple,
Iară inima-i se împle
De un farmec dureros.

El se da tot mai aproape
Și cerșea copilărește;
Al ei suflet se răpește
De închide-a ei pleoape.

Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă-n brațe,
De-o durere, de-o dulceață
Pieptul, inima-i se strânge.

Ar striga... și nu se-ndură,
Capu-i cade pe-a lui umăr,
Sărutări fără de număr
El îi soarbe de pe gură;

O desmiardă ș-o întreabă,
Iar ea fața și-o ascunde,
Și așa de-ncet răspunde
Cu o voce dulce, slabă.

Tot alături călăresc,
Nu au grija nimănuia,
Și de dragi unul altuia
Ei din ochi se prăpădesc;

Se tot duc, se duc mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.

Blându-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiat,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe...

Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă,
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri.

Singurătate

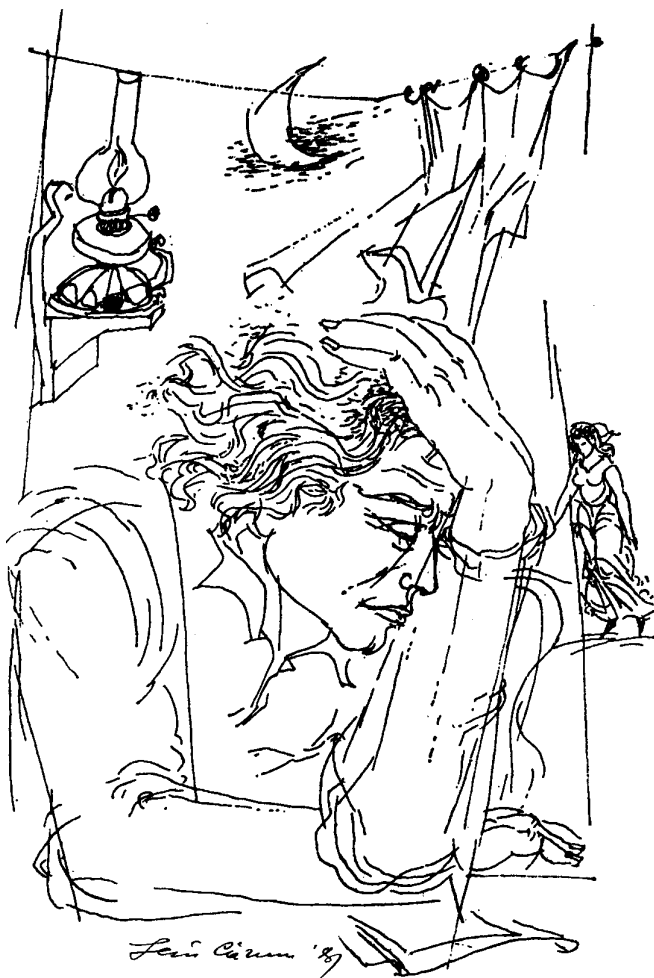
Cu perdelele lăsate,
Șed la masa mea de brad,
Focul pâlpâie în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.

Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țâraiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.

În odaie prin unghere
S-a țesut păinjeniș
Și prin cărțile în vravuri
Îmblă șoarecii furiș.

În această dulce pace
Îmi ridic privirea-n pod
Și ascult cum învelișul
De la cărți ei mi le rod.



Ah! de câte ori voit-am
Ca să spânzur lira-n cui
Și un capăt poeziei
Și pustiului să pui;

Dar atuncea greieri, șoareci,
Cu ușor-măruntul mers,
Readuc melancolia-mi,
Iară ea se face vers.

Câteodată... prea arare...
A târziu când arde lampa,
Inima din loc îmi sare
Când aud că sună cleampa...

Este *Ea*. Deșarta casă
Dintr-odată-mi pare plină,
În privazul negru-al vieții-mi
E-o icoană de lumină.

Și mi-i ciudă cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Când eu stau șoptind cu draga
Mână-n mână, gură-n gură.

Departa sunt de tine...

Departa sunt de tine și singur lângă foc,
Petrec în minte viața-mi lipsită de noroc.
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.
Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeșteptând în față-mi trecutele nimicuri;
Cu degetele-i vântul lovește în ferești,
Se toarce-n gându-mi firul duioaselor povești,
Ș-atuncea dinainte-mi prin ceață parcă treci,
Cu ochii mari în lacrimi, cu mâni subțiri și reci;
Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini
Și parc-ai vrea a-mi spune ceva... apoi suspini...
Eu strâng la piept averea-mi de-amor și frumuseți,
În sarutări unim noi sărmanele vieți...
O! glasul amintirii rămâie pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult...
Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!

Pajul Cupidon...

Pajul Cupidon, vicleanul,
Mult e rău și alintat,
Cu copii se hârjonește,
Iar la dame doarme-n pat.

De lumină ca tâlharii
Se ferește binișor,
Pe ferești se suie noaptea
Dibuind încetișor;

Cordeluțe și nimicuri,
Iată toate-a lui averi...
Darnic când nu vrei nici una
Și zgârcit dacă le ceri.

În volumul ros de molii
Cauți noaptea adevăr
Și-ntâlnești lipită-n file
Vița-i galbenă de păr.

El dă gânduri ne'nțelese
Vrâstei crude și necoapte,
Cu icoane luminoase
O îngână-ntreaga noapte.

Când de-o sete sufletească
E cuprinsă fata mică —
A dormit cu ea alături
Ca doi pui de turturică.

E sfios ca și copiii,
Dar zâmbirea-i e vicleană;
Dară galeși îi sunt ochii
Ca și ochii de vădană.

Gât și umere frumoase,
Sânuri albe și rotunde
El le ține-mbrățișate
Și cu mâinile le-ascunde.

De te rogi frumos de dânsul,
Îndestul e de hain
Vălul alb de peste toate
Să-l înlătore puțin.

O, rămâi

„O, rămâi, rămâi la mine,
Te iubesc atât de mult!
Ale tale doruri toate
Numai eu știu să le-ascult;

În al umbrei întuneric
Te asemăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cumiști;

Și prin vuietul de valuri,
Prin mișcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină
Mersul cârdului de cerbi;

Eu te văd răpit de farmec
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol

Și privind în luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri.“

Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupra-mi clătinând;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.

Astăzi chiar de m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...
Unde ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?

Pe aceeași ulicioară...

Pe aceeași ulicioară
Bate luna în ferești,
Numai tu de după gratii
Vecinic nu te mai ivești!

Și aceiași pomi în floare
Crengi întind peste zaplaz,
Numai zilele trecute
Nu le fac să fie azi.

Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum,
Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.

Ah, subțire și gîngășă
Tu pășeai încet, încet,
Dulce îmi veneai în umbra
Tăinuîtului boschet

Și lăsându-te la pieptu-mi,
Nu știam ce-i pe pământ,
Ne spuneam atât de multe
Fără zice un cuvânt.

Sărutări erau răspunsul
La-ntrebări îndeosebi,
Și de alte cele-n lume
N-aveai vreme să întrebi.

Și în farmecul vieții-mi
Nu știam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeia.

Vântul tremură-n perdele
Astăzi ca și alte dăți,
Numai tu de după ele
Vecinic nu te mai arăți!

De câte ori, iubito...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de gheață mi-apare înainte:
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departă doară luna cea galbenă — o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
Pe când a ei pereche nainte tot s-a dus
C-un pâlț întreg de păsări, pierzându-se-n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acuma, nici bine nu... ea moare,
Visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.

.
Suntem tot mai departe deolaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă-ntunec și îngheț,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

Rugăciunea unui dac

Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate și totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape puteri au dat scânteii,
El zeilor dă suflet și lumii fericire,
El este-al omenimei izvor de mântuire:
Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i,
El este moartea morții și învierea vieții!

Și el îmi dete ochii să văd lumina zilei,
Și inima-mi împlut-au cu farmecele milei,
În vuietul de vânturi auzit-am al lui mers
Și-n glas purtat de cântec simții duiosu-i viers,
Și tot pe lângă-acestea cerșesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos!

Să blesteme pe-oricine de mine-o avea milă,
Să binecuvânteze pe cel ce mă împilă,

S-asculte orice gură, ce-ar vrea ca să mă rădă,
Puteri să puie-n brațul ce-ar sta să mă ucidă,
Ș-acela între oameni devină cel întâi
Ce mi-a răpi chiar piatra ce-oi pune-o căpătâi.

Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrimi e sec,
Că-n orice om din lume un dușman mi se naște,
C-ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a-mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o —
Când ura cea mai crudă mi s-a părea amor...
Poate-oi uita durerea-mi și voi putea să mor.

Străin și făr' de lege de voi muri — atunci
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,
Ș-aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să amuțe câinii, ca inima-mi s-o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă!

Atât de fragedă...

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și de la creștet pân-în poale
Plutești ca visul de ușor.

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc —
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești,

Cât poți cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde șoapte,
Cu-mbrățișări de brațe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un vâl pe ochii tăi fierbinți:
E-ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ș-am înțeles prea bine
Să nu mă țin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăși-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deșert.

Ș-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană —
Unde te duci? Când o să vii?

Sonete

I

Afară-i toamnă, frunză-mpărătiată,
Iar vântul zvârle-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gândești la viața toată.

Pierzându-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, când afară-i zloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri;

Deodat-aud foșnirea unei rochii,
Un moale pas abia atins de scânduri...
Iar mâni subțiri și reci mi-acopăr ochii.

II

Sunt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece
Din ceasul sfânt în care ne-ntâlnirăm,

Dar tot mereu gândesc cum ne iubirăm,
Minune cu ochi mari și mână rece.

O, vino iar! Cuvinte dulci inspiră-mi,
Privirea ta asupra mea se plece,
Sub raza ei mă lasă a petrece
Și cânturi nouă smulge tu din liră-mi.

Tu nici nu știi a ta apropiere
Cum inima-mi de-adânc o liniștește,
Ca răsărirea stelei în tăcere;

Iar când te văd zâmbind copilărește,
Se stinge-atunci o viață de durere,
Privirea-mi arde, sufletul îmi crește.

III

Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii —
Atunci te chem; chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?

Puterea nopții blând însenina-vei
Cu ochii mari și purtători de pace?
Răsai din umbra vremilor încoace,
Ca să te văd venind — ca-n vis, așa vii!

Cobori încet... aproape, mai aproape,
Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față,
A ta iubire c-un suspin arat-o,



To the one who is the
Crown of the Church
Crown of the Church
L. C. 187

L. C. 187

Cu geana ta m-atinge pe pleoape,
Să simt fiorii străngerii în brațe —
Pe veci pierduto, vecinic adorato!

Freamăt de codru

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri —
Cine știe să le-asculte?
Ale pășărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri.

Cucu-ntreabă: — Unde-i sora
Viselor noastre de vară?
Mlădiaoasă și iubită,

Cu privirea ostenită,
Ca o zână să răsară
Tuturora.

Teiul vechi un ram întins-a,
Ea să poată să-l îndoaie,
Ramul tânăr vânt să-și deie
Și de brațe-n sus s-o ieie,
Iară florile să ploaie
Peste dânsa.

Se întreabă trist izvorul:
— Unde mi-i crăiasa oare?
Părul moale despletindu-și,
Fața-n apa mea privindu-și
Să m-atingă visătoare
Cu piciorul?

Am răspuns: — Pădure dragă,
Ea nu vine, nu mai vine!
Singuri, voi, stejari, rămâneți
De visați la ochii vineți,
Ce luciră pentru mine
Vara-ntreagă.

Ce frumos era în crânguri,
Când cu ea m-am prins tovarăș!
O poveste încântată
Care azi e-ntunecată...
De-unde ești revino iarăși,
Să fim singuri!

Revedere

— Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,
Că de când nu ne-am văzut
Multă vreme au trecut
Și de când m-am depărtat,
Multă lume am îmblat.

— Ia, eu fac ce fac de mult,
Iarna viscolu-l ascult,
Crengile-mi rupându-le,
Apele-astupându-le,
Troienind cărările
Și gonind cântările;
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Împlându-și cofeile,
Mi-o cântă femeile.

— Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine,
Tu din tânăr precum ești
Tot mereu întinerești.

— Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scânteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună;
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor,
Iar noi locului ne ținem,
Cum am fost așa rămânem:
Marea și cu râurile,
Lumea cu pustiuurile,
Luna și cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

Foaia veștedă

(după N. Lenau)

Vântu-o foaie vestejită
Mi-au adus mișcând fereastra —
Este moartea ce-mi trimite
Fără plic scrisoarea-aceasta.

Voi păstra-o, voi întinde-o
Între foile acele,
Ce le am din alte timpuri
De la mâna dragei mele.

Cum copacu-și uită foaia
Ce pe vânt mi-a fost trimisă,
Astfel ea uitat-au poate
Aste foi de dânsa scrise.

Vorbele iubirii moarte
Vinovate-mi stau de față,
Dovedite de minciună
Cer să sting a lor viață.

Dulcea lor zădărnicie
Nu mă-ndur s-o pun pe foc,
Deși-mi stau atât de triste
Că nu pot muri pe loc.

Voi păstra întreg amarul
Și norocul ăstor foi,
În durerea vechii pierderi
Recitindu-mă-napoi;

Numai vestea blând-a morții,
Foaia tristă le-am adaos:
Moartea vindec-orice rană,
Dând la patime repaos.

Despărțire

Să cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta;
Nu floarea vestejită din părul tău bălai,
Căci singura mea rugă-i uitării să mă dai.

La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiași pârâu:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis?
La ce de-acu-nainte tu grija mea s-o porți?
La ce să măsurii anii ce zboară peste morți?
Totuna-i dacă astăzi sau mâne o să mor,
Când voi să-mi piară urma în mintea tuturor,
Când voi să uiți norocul visat de amândoi.
Trezindu-te, iubito, cu anii înapoi,
Să fie neagră umbra în care-oi fi pierit,
Ca și când niciodată noi nu ne-am fi găsit,
Ca și când anii mândri de dor ar fi deșerți —
Că te-am iubit atâta putea-vei tu să ierți?
Cu fața spre părete, mă lasă prin străini,
Să-nghete sub pleoape a ochilor lumini,
Și când se va întoarce pământul în pământ,

Au cine o să știe de unde-s, cine sunt?
Cântări tânguitoare prin zidurile reci
Cerși-vor pentru mine repaosul de veci;
Ci eu aș vrea ca unul, venind de mine-aproape,
Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape,
Apoi — de vor — m-arunce în margine de drum...
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.
Din zare depărtată răsar-un stol de corbi,
Să-ntunece tot cerul pe ochii mei cei orbi,
Răsar-o vijelie din margini de pământ,
Dând pulberea-mi țărânii și inima-mi la vânt...

Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil,
Din cât ești de copilă să-ntinerești mereu,
Și nu mai ști de mine, că nu m-oi ști nici eu.

O, mamă...

O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmi de toamnă și de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

Când voi muri, iubito, la creștet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt și dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voi odată umbrind mormântul meu...
Mereu va crește umbra-i, eu voi dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste zidiri de țințirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu;
De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.

Scrisoarea I

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,
Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!
Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sortii,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,

Altul caută în lume și în vreme adevăr,
 De pe galbenele file el adună mii de coji,
 A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
 Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărâbii,
 Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
 Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
 Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
 Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
 Iși înfundă gâtul-n guler și bumbacul în urechi;
 Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
 Universul fără margini e în degetul lui mic,
 Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
 Noaptea-adânc-a vecinicii el în șiruri o dezleagă;
 Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
 Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.

Pe când luna strălucește peste-a tomurilor braturi,
 Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
 La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,
 Pe când totul era lipsă de viață și voință,
 Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns...
 Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.
 Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
 N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,
 Căci era un întuneric ca o mare fără-o rază,
 Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază.
 Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
 Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!...
 Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur. Iată-l
 Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!...

Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în fășii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...
De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute

Și în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a vecinicii noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființei universul cel himeric...

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși,
Cum planeteii toți îngheață și s-azvârl rebeli în spaț
Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;

Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,
 Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
 Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
 Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
 Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
 Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...

.....
 Începând la talpa însăși a mulțimii omenești
 Și suind în susul scării pân' la frunțile crăiești,
 De a vieții *lor* enigmă îi vedem pe toți munciți,
 Fără-a ști să spunem care ar fi mai nenorociți...
Unul e în toți, tot astfel precum *una* e în toate,
 De asupra tuturor se ridică cine poate,
 Pe când alții stând în umbră și cu inima smerită
 Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită —
 Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor *ei* sau ce gândesc?...
 Ca și vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
 Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
 Nemurire, se va zice. Este drept că viața-ntreagă,
 Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
 „De-oi muri — își zice-n sine — al meu nume o să-l poarte
 Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe,
 De a pururi, pretutindeni, în ungherul unori crieri
 Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!“
 O, sărmane! ții tu minte câte-n lume-ai auzit,
 Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
 Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,
 Vre o umbră de gândire, ori un petec de hârtie;

Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri...
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare...
Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă.
Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt și dânsii... Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
Și le umflă orișicine în savante adunări
Când de tine se vorbește. S-a-nțelea de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale

Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale —
 Astea toate te apropie de dânșii... Nu lumina
 Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
 Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
 Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
 Toate micile mizerii unui suflet chinuit
 Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

.....
 Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
 Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
 Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
 Amorțită li-i durerea, le simțim ca-n vis pe toate,
 Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
 Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Și pe toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

Scrisoarea II

De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebî?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?
Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt,
Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt,
Căci întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă?
Acea tainică simțire, care doarme-n a ta harfă,
În cuplete de teatru s-o desfăci ca pe o marfă,
Când cu sete cauți forma ce să poată să te-ncapă,
Să le scrii, cum cere lumea, vro istorie pe apă?
Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luare-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri la cucoane, bunăoară,
Și dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte. —
Dragul meu, cărarea asta s-a bătut de mai nainte;
Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi,
Care-ncercă prin poeme să devină cumularzi,
Închinând ale lor versuri la puternici, la cucoane,
Sunt cântați în cafenele și fac zgomot în saloane;
Iar cărările vieții fiind grele și înguste,
Ei încearcă să le treacă prin protecție de fuste,

Dedicând broșuri la dame a căror bărbați ei speră
C-ajungând cândva miniștri le-a deschide carieră. —

De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?
Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?
Azi, când patimilor proprii muritorii toți sunt robi,
Gloria-i închipuirea ce o mie de neghiobi
Idolului lor închină, numind mare pe-un pitic
Ce-o beșică e de spumă într-un secol de nimic.

Încorda-voi a mea liră să cânt dragostea? Un lanț
Ce se-mparte cu frăție între doi și trei amanți.
Ce? să-ngâni pe coarda dulce, că de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?
Azi adeseori femeia, ca și lumea, e o școală,
Unde-nveți numai durere, înjosire și spoială;
La aceste acadēmii de științi a zânei Vineri
Tot mai des se perindează și din tineri în mai tineri,
Tu le vezi primind elevii cei îmberbi în a lor clas,
Până când din școala toată o ruină a rămas.

Vai! tot mai gândești la anii când visam în acadēmii,
Ascultând pe vechii dascăli cărpocind la haina vremii,
Ale clipelor cadavre din volume stând s-adune
Și-n a lucrurilor peteci căutând înțelepciune?
Cu murmurele lor blânde, un izvor de *horum-harum*
Câștigând cu clipocele *nervum rerum gerendarum*;
Cu evlavie adâncă ne-nvârteau al minții scripet,
Legănând când o planetă, când pe-un rege din Egiptet.

Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos,
Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din chaos
Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață
Că epocile se-nșiră ca măgelele pe ață.
Atunci lumea-n căpățână se-nvârtea ca o morișcă,
De simțeam, ca Galilei, că comedia se mișcă. —

Amețiți de limbe moarte, de planete, de colbul școlii,
Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii
Și privind păinjenișul din tavan, de pe pilaștri,
Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri
Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă
Către vreo trandafirie și sălbatică Clotildă.
Îmi plutea pe dinainte cu al timpului amestec
Ba un soare, ba un rege, ba alt animal domestic.
Scârțierea de condeie dădea farmec astei liniști,
Vedeam valuri verzi de grâne, undoiarea unei iniști,
Capul greu cădea pe bancă, păreau toate-n infinit;
Când suna, știam că Ramses trebuia să fi murit.

Atunci lumea cea gândită pentru noi avea ființă,
Și, din contra, cea aievea ne părea cu neputință.
Azi abia vedem ce stearpă și ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste;
Iar în lumea cea comună a visa e un pericol,
Căci de ai cumva iluzii, ești pierdut și ești ridicul.

Și de-accea de-azi-nainte poți să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m-abate cu ispită de la trebi,
De ce dorm îngrămădite între galbenele file

Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile...
De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.
Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar mârni peste măsură.

Scrisoarea III

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă,
Ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie ș-o schimbă,
La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.
Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară.
Înfloreă cărarea ca de pasul blândeii primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atâta frumusețe,
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer și pe toate din natură
Și prin mândra fermecare sun-o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeiele de noapte...
Ea, șezând cu el alături, mâna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru-n valuri de mătășă se desprinde:
— Las' să leg a mea viață de a ta... În brațu-mi vino,
Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o...
Scriș în cartea vieții este și de veacuri și de stele
Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieții mele.

Și cum o privea sultanul, ea se-ntunecă... dispăre;
Iar din inima lui simte un copac cum că răsare,
Care crește într-o clipă ca în veacuri, mereu crește,

Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește;
 Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde
 Și sub dânsul universul într-o umbră se întinde;
 Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
 Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;
 Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrână —
 Umbra arborelui falnic peste toate e stăpână.
 Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiiuri
 Și corăbiile negre legănându-se pe râuri,
 Valurile verzi de grăie legănându-se pe lanuri,
 Mările țarmuitoare și cetăți lângă limanuri,
 Toate se întind nainte-i... ca pe-un uriaș covor,
 Vede țară lângă țară și popor lângă popor —
 Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
 În întinsă-mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceruri pân' la ramuri nu ajung;
 Dar un vânt de biruință se pornește îndelung
 Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător,
 Strigăte de-Allah! Allahu! se aud pe sus prin nori,
 Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă,
 Urlete de bătălie s-alungau dupăolaltă,
 Însă frunzele-ascuțite se îndoaie după vânt
 Și deasupra Romei nouă se înclină la pământ.

Se cutremură sultanul... se deșteaptă... și pe cer
 Vede luna cum plutește peste plaiul Eschișer.
 Și privește trist la casa șeihului Edebali;
 După gratii de fereastră o copilă el zări
 Ce-i zâmbește, mlădioasă ca o creangă de alun;

E a șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet,
Că pe-o clipă se-nălțase chiar în rai la Mohamet,
Că din dragostea-i luminează un imperiu se va naște,
Ai căruia ani și margini numai cerul le cunoaște.

Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,
An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un țărnam de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri, întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârful de băț.
Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:
— Ce vrei tu?

— Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.
— Tu ești Mircea?

— Da-mpărate!

— Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
— Orice gând ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila măriei-tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.

— Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Și Apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruință se mișcă răuri-răuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns

Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură ne'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păș,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
— De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești
Nu e om de rând, el este domnul Țării Românești.
Eu nu ți-aș dori vrodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă —
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.
Te fălești că înainte-ți răsturnat-ai valvârtej
Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji?
Tu te lauzi că Apusul înainte ți s-a pus?...
Ce-i mâna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?
Laurii voiau să-i smulgă de pe funtea ta de fier,
A credinții biruință căta orice cavaler.
Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;

N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfioarează de-a ta faimă, Baiazid!

Și abia plecă bătrânul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn,
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lânci scanteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt,
Și ca nourii de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și, lovind în față,-n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți;
Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri,

Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată —
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română.

Pe când oastea se așează, iată soarele apune,
Voind creștetele nalte ale țării să-ncunune
Cu un nimb de biruință; fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit,
Pân' ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna:
Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște și somn.
Lângă cortu-i, unul dintre fiii falnicului domn
Sta zâmbind de-o amintire, pe genunchi scriind o carte,
S-o trimiță dragei sale, de la Argeș mai departe:

„De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către Tine,
Nu din gură, ci din carte,
Că ne ești așa departe.
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiți prin cineva
Ce-i mai mândru-n valea Ta:
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprâncenele;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Oastea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,
Coiful nalt cu penele,

Ochii cu sprâncenele.
 Și să știi că-s sănătos,
 Că, mulțămind lui Cristos,
 Te sărut, Doamnă, frumos.“

.
 De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii;
 Veacul nostru ni-l împlură saltimbancii și irozii...
 În izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut;
 Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
 Poți să-ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
 Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
 O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,
 Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseț,
 Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii,
 Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
 Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,
 Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
 Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
 De la munte pân' la mare și la Dunărea albastră.

Au *prezentul* nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer?
 N-o să aflu într-ai noștri vre un falnic juvaer?
 Au la Sybaris nu suntem lângă capiștea spoielii?
 Nu se nasc glorii pe stradă și la ușa cafenelii,
 N-avem oameni ce se luptă cu retoricele sulii
 În aplauzele grele a canaliei de uliți,
 Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii,
 Măști cu toate de renume din comedia minciunii?
 Au de *patrie*, *virtute*, nu vorbește liberalul,
 De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?

Nici visezi că înainte-ți stă un stâlp de cafenele,
Ce își râde de-aste vorbe îngânându-le pe ele.
Vezi colo pe uriciunea fără suflet, fără cuget,
Cu privirea-mpăroșată și la fălci umflat și buget,
Negru, cocoșat și lacom, un izvor de șiretlicuri,
La tovarășii săi spune veninoasele-i nimicuri;
Toți pe buze-având virtute, iar în ei monedă calpă,
Quintesență de mizerii de la creștet până-n talpă.
Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască,
Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască...
Dintr-aceștia țara noastră își alege astăzi solii!
Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
În cămeși cu mâneci lungi și pe capete scufie,
Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie.
Patrioții! Virtușii, ctitori de așezăminte,
Unde spumegă desfrâul în mișcări și în cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca în strane, sed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cântece și jocuri...
Și apoi în sfatul țării se adun să se admire
Bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire;
Toate mutrele acestea sunt pretinse de roman,
Toată greco-bulgărima e nepoata lui Traian!
Spuma asta-nveninată, astă plebe, ăst gunoi
Să ajung-a fi stăpână și pe țară și pe noi!
Tot ce-n țările vecine e smintit și stârpitură,
Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură,
Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,
Toți se scurseră aicea și formează patrioții,
Încât fonfii și flecarii, găgăuții și gușații,
Bâlbâiți cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații!

Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni!
I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!
Și această ciumă-n lume și aceste creaturi
Nici rușine n-au să ieie în smintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Îndrăznesc ca să rostească pân' și numele tău... țară!

La Paris, în lupanare de cinismu și de lene,
Cu femeile-i pierdute și-n orgiile-i obscene,
Acolo v-ați pus averea, tinerețele la *stos*...
Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?

Ne-ați venit apoi, drept minte o sticluță de pomadă,
Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă,
Vestejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil,
Drept științ-având în minte vre un vals de Bal-Mabil,
Iar în schimb cu-averea toată vrun papuc de curtezană...
O, te-admir, progenitură de origine romană!

Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic-rece,
Vă mirați cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Când vedem că toți aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă,
Azi, când fraza lustruită nu ne poate înșela,
Astăzi alții sunt de vină, domnii mei, nu este-așa?
Prea v-ați atătat arama sfâșiind această țară,
Prea făcurați neamul nostru de rușine și ocară,
Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sunteți — niște mișei!
Da, câștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.

Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici;
Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

Scrisoarea IV

Stă castelul singuratec, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri;
Se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi,
Dând atâta întunerec rotitorului talaz.
Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur numa
Lungi perdele încrețite, care scânteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se mărește,
Muchi de stâncă, vârf de arbor, ea pe ceruri zugrăvește,
Iar stejarii par o strajă de giganți ce-o înconjoară,
Răsăritul ei păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Numai lebedele albe, când plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei,
Cu aripele întinse se mai scutură și-o taie,
Când în cercuri tremurânde, când în brazde de văpaie.
Papura se mișcă-n freamăt de al undelor cutrier,
Iar în iarba înflorită, somnoros suspin-un grier...
E atâta vară-n aer, e atât de dulce zvonul...
Singur numai cavalerul suspinând privea balconul
Ce-ncărat era de frunze, de îi spânzur prin ostrețe
Roze roșie de Șiras și liane-n fel de fețe.
Respirarea cea de ape îl îmbată, ca și sara;
Peste farmecul naturii dulce-i picură ghitara:

„O, arată-mi-te iară-n haină lungă de mătăasă,
Care pare încărcată de o pulbere-argintoasă,
Te-aș privi o viață-ntreagă în cununa ta de raze,
Pe când mâna ta cea albă părul galben îl netează.
Vino! Joacă-te cu mine... cu norocul meu... mi-aruncă
De la sânul tău cel dulce floarea veștedă de luncă,
Ca pe coardele ghitarei răsunând încet să cadă...
Ah! E-atât de albă noaptea, parc-ar fi căzut zăpadă.
Ori în umbra parfumată a buduarului să vin,
Să mă-mbete acel miros de la pânzele de in;
Cupido, un paj șagalnic, va ascunde cu-a lui mână,
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână!“

Și uscat foșni mătasa pe podele, între glastre,
Între rozele de Șiras și lianele albastre;
Dintre flori copila râde și se-nclină peste gratii —
Ca un chip ușor de înger e-arătarea adoratei —
Din balcon i-aruncă-o roză și cu mânila la gură,
Pare că îl dojenește când șoptește cu căldură;
Apoi iar dispare-nluntru... auzi pasuri ce coboară...
Și ieșind pe ușă iute, ei s-au prins de subsuoară.
Braț de braț pășesc alături... le stă bine laolaltă,
Ea frumoasă și el tânăr, el înalt și ea înaltă.
Iar în umbra de la maluri se desface-acum la larg
Luntrea cu-ale ei vintrele spânzurate de catarg
Și încet înaintează în lovire de lopeți,
Legănând atâta farmec și atâtea frumuseți...

Luna... luna iese-ntreagă, se înalță-așa bălaie
Și din țărnm în țărnm durează o cărare de văpaie,

Ce pe-o repede-nmiire de mici unde o așterne
Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne;
Și cu cât lumina-i dulce tot mai mult se lămurește,
Cu-atât valurile apei, cu-atât țărmlu parcă crește,
Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape
Dimpună cu al lunei disc, stăpânitor de ape.
Iară tei cu umbra lată și cu flori până-n pământ
Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vânt;
Peste capul blond al fetei zboară florile ș-o plouă...
Ea se prinde de grumazu-i cu mânuțele-amândouă
Și pe spate-și lasă capul: — Mă uimești dacă nu mântui...
Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i!
Cât de sus ridici acuma în gândirea ta pe-o roabă,
Când durerea ta din suflet este singura-mi podoabă.
Și cu focul blând din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri,
De îmi pare o poveste de amor din alte vremuri;
Visurile tale toate, ochiul tău atât de tristu-i,
Cu-a lui umed-adâncime toată mintea mea o mistui...
Dă-mi-i mie ochii negri... nu privi cu ei în laturi,
Căci de noaptea lor cea dulce vecinic n-o să mă mai sature —
Aș orbi privind într-însii... O, ascultă numa-ncoace,
Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace!
Codrii negri aiurează și izvoarele-i albastre
Povestesc ele-nde ele numai dragostele noastre
Și luceferii ce tremur așa reci prin negre cetini,
Tot pământul, lacul, cerul... toate, toate ni-s prietini...
Ai putea să lepezi cârma și lopețile să lepezi,
După propria lor voie să ne ducă unde repezi,
Căci oriunde numai ele ar dori ca să ne poarte,
Pretutindeni fericire... de-i viață, de e moarte.

.
Fantazie, fantazie, când suntem numai noi singuri,
Ce ades mă porți pe lacuri și pe mare și prin crânguri!
Unde ai văzut vrodată aste țări necunoscute?
Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute?
Azi n-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi,
Cum îți vine, cum îți place pe copilă s-o desmierzi,
După gât să-i așezi brațul, gură-n gură, piept la piept,
S-o întrebi numai cu ochii: „Mă iubești tu? Spune drept!“

Aș! abia ți-ai întins mâna, sare ivărul la ușă,
E-un congres de rubedenii, vre un unchi, vre o mătușă...
Iute capul într-o parte și te uiți în jos smerit...
Oare nu-i în lumea asta vrun ungher pentru iubit?
Și ca mumii egiptene stau cu toții-n scaun țepeni,
Tu cu mânilor-ncleștate, mai cu degetele depeni,
Mai sucești vre o țigară, numeri fire de musteți
Și-n probleme culinare te încerci a fi isteț.

Sunt sătul de-așa viață... nu sorbind a ei pahară,
Dar mizeria aceasta, proza asta e amară.
Să sfințești cu mii de lacrimi un instinct atât de van
Ce le-abate și la pasări de vreo două ori pe an?
Nu trăiți voi, ci un altul vă inspiră — el trăiește,
El cu gura voastră râde, el se-ncântă, el șoptește,
Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg,
Vecinic este numai râul: râul este Demiurg.
Nu simțiți c-amorul vostru e-un amor străin? Nebuni!
Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai minuni?
Nu vedeți c-acea iubire serv-o cauză din natură?

Că e leagăn unor viețe ce semințe sunt de ură?
Nu vedeți că râsul vostru e în fiii voștri plâns,
Că-i de vină cum că neamul Cain încă nu s-a stâns?
O, teatru de păpușe... zvon de vorbe omenești,
Povestesc ca papagalii mii de glume și povești
Fără ca să le priceapă... După ele un actor
Stă de vorbă cu el însuși, spune zeci de mii de ori
Ce-a spus veacuri dupolaltă, ce va spune veacuri încă,
Pân' ce soarele s-o stinge în genunea cea adâncă.
Ce? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii,
Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te ații?
Să aluneci pe poleiul de pe ulițele ninse,
Să privești prin lucii geamuri la luminile aprinse
Și s-o vezi înconjurată de un roi de pierde-vară,
Cum zâmbește tuturora cu gândirea ei ușoară?
S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii,
Pe când ei sucesc musteața, iară ele fac cu ochii?
Când încheie cu-o privire amoroasele-nțelegeri,
Cu ridicula-ți simțire tu la poarta ei să degeri?
Pătimaș și îndărătnic s-o iubești ca un copil
Când ea-i rece și cu toane ca și luna lui april?
Încleștând a tale brațe toată mintea să ți-o pierzi?
De la creștet la picioare s-o admiri și s-o desmierzi
Ca pe-o marmură de Paros sau o pânză de Corregio,
Când ea-i rece și cochetă? Ești ridicul, înțelege-o...
Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Când aş sta pierdut pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg..
Din sărmăna noastră viață, am dura roman întreg..
N-o mai caut... Ce să caut? E același cântec vechi,

Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi;
Dar organele-s sfărmate și-n strigări iregulare
Vechiul cântec mai străbate cum în nopți izvorul sare.
P-ici, pe colo mai străbate câte-o rază mai curată
Dintr-un *Carmen Saeculare* ce-l visai și eu odată.
Altfel şuieră și strigă, scapără și rupt răsună,
Se împing tumultuoase și sălbatice pe strună,
Și în gându-mi trece vântul, capul arde pustiit,
Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit...
Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!

Scrisoarea V

Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea,
Când dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea
De l-au prins apoi dușmanii, l-au legat și i-au scos ochii,
Ca dovadă de ce suflet stă în piepții unei rochii...
Tinere, ce plin de visuri urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu misterioase dungi,
Nu uita că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n *tine* se petrece... Ia întreab-o bunăoară —
O să-ți spuie de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate ritmul sfânt al unei ode...
Când cochetă de-al tău umăr ți se razimă copila,
Dac-ai inimă și minte, te gândește la Dalila.

E frumoasă, se-nțelege... Ca copiii are haz,
Și când râde face încă și gropițe în obraz
Și gropițe face-n unghiul ucigașei sale guri
Și la degetele mâinii și la orice-ncheieturi.
Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci-implinită,
Încât ai ce strânge-n brațe — numai bună de iubită.
Tot ce-ar zice i se cade, tot ce face-i șade bine
Și o prinde orice lucru, căci așa se și cuvine.

Dacă vorba-i e plăcută, și tăcerea-i încă place;
Vorba zice: „fugi încolo“, râsul zice: „vino-ncoace!”
Îmblă parcă amintindu-și vre un cântec, alintată,
Pare că i-ar fi tot lene și s-ar cere sărutată.
Și se-nalță din călcâie să-ți ajungă pân' la gură,
Dăruind c-o sărutare acea tainică căldură,
Ce n-o are decât numai sufletul unei femei...
Câtă fericire crezi tu c-ai găsi în brațul ei!
Te-ai însenina văzându-i rumenirea din obraji —
Ea cu toane, o crăiasă, iar tu tânăr ca un paj —
Și adânc privind în ochii-i, ți-ar părea cum că înveți
Cum viața preț să aibă și cum moartea s-aibă preț.
Și, înveninat de-o dulce și fermecătoare jale,
Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale,
Așa că, închipuindu-ți lăcrămoasele ei gene,
Ți-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene,
Și, în chaosul uitării, oricum orele alerge,
Ea, din ce în ce mai dragă, ți-ar cădea pe zi ce merge.

Ce iluzii! Nu-nțelegi tu, din a ei căutătură,
Că deprindere, grimasă este zâmbetul pe gură,
Că întreaga-i frumusețe e în lume de prisos,
Și că sufletul ți-l pierde fără de nici un folos?
În zadar boltita liră, ce din șapte coarde sună,
Tânguirea ta de moarte în cadențele-i adună;
În zadar în ochi avea-vei umbre mândre din povești,
Precum iarna se așează flori de gheață pe ferești,
Când în inimă e vară...; în zadar o rogi: „Consacră-mi
Creștetul cu-ale lui gânduri, să-l sfințesc cu-a mele lacrimi!”
Ea nici poate să-nțeleagă că nu tu o vrei... că-n tine

E un demon ce-nsetează după dulcile-i lumine,
 C-acel demon plânge, râde, neputând s-auză plânsu-și,
 Că o vrea... spre-a se-nțelege în sfârșit pe sine însuși,
 Că se zbate ca un sculptor fără brațe și că geme
 Ca un maestru ce-asurzește în momentele supreme,
 Pân-a nu ajunge-n culmea dulcii muzice de sfere,
 Ce-o aude cum se naște din rotire și cădere.
 Ea nu știe c-acel demon vrea să aibă de model
 Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel
 Și că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară
 Precum în vechimea sfântă se junghiau odinioară
 Virginile ce stătură sculptorilor de modele,
 Când tăiau în marmor chipul unei zâne după ele.

S-ar pricepe pe el însuși acel demon... s-ar renaște,
 Mistuit de focul propriu, el atunci s-ar recunoaște
 Și, pătruns de-ale lui patimi și amoru-i, cu nesațiu
 El ar frânge-n vers adonic limba lui ca și Horațiu;
 Ar atrage-n visu-i mândru a izvoarelor murmururi,
 Umbra umedă din codri, stelele ce ard de-a pururi,
 Și-n acel moment de taină, când s-ar crede că-i ferice,
 Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii cei antice
 Și cu patimă adâncă ar privi-o s-o adore,
 De la ochii ei cei tineri mântuirea s-o implore;
 Ar voi în a lui brațe să o țină-n veci de veci,
 Dezghețând cu sărutarea-i raza ochilor ei reci.
 Căci de piatră de-ar fi, încă s-a-ncălzi de-atât amor,
 Când căzându-i în genunchi, i-ar vorbi tânguitor,
 Fericirea înecându-l, el ar sta să-nnebunească,
 Ca-n furtuna lui de patimi și mai mult să o iubească.

Știe oare ea că poate ca să-ți dea o lume-ntreagă,
C-aruncându-se în valuri și cercând să te-nțeleagă
Ar împlena-a ta adâncime cu luceferi luminoși?

Cu zâmbiri de curtezană și cu ochi bisericoși,
S-ar preface că pricepe. Măgulite toate sunt
De-a fi umbra frumuseții cei eterne pe pământ.
O femeie între flori zi-i și o floare-ntre femei —
Ș-o să-i placă. Dar o pune să aleagă între trei
Ce-o-nconjoară, toți zicând că o iubesc — cât de naivă —
Vei vedea că de odată ea devine pozitivă.
Tu cu inima și mintea poate ești un paravan
După care ea atrage vre un june curtezan,
Care intră ca actorii cu păsciorul mărunțel,
Lăsând val de mirodenii și de vorbe după el,
O chiorește cu lornionul, butonat cu o garofă,
Operă croitorească și în spirit și în stofă;
Poate că-i convin tuspatriu craii cărților de joc
Și-n cămara inimioarei i-aranjează la un loc...
Și când dama cochetează cu privirile-i galante,
Împărțind ale ei vorbe între-un crai bătrân și-un fante,
Nu-i minune ca simțirea-i să se poată înșela,
Să confunde-un crai de pică cu un crai de mahala...
Căci cu dorul tău demonic va vorbi călugărește,
Pe când craiul cel de pică de s-arată, pieptu-i crește,
Ochiul înghețat i-l împlu gânduri negre de amor
Și deodată e vioaie, stă picior peste picior,
Ș-acel sec în judecata-i e cu duh și e frumos...
A visa că adevărul sau alt lucru de prisos
E în stare ca să schimbe în natur-un fir de păr,
Este piedica eternă ce-o punem la adevăr.

Așadar, când plin de visuri, urmărești vre o femeie,
Pe când luna, scut de aur, strălucește prin alee
Și pătează umbra verde cu fantasticele-i dungi:
Nu iuta că doamna are minte scurtă, haine lungi.
Te îmbeți de feeria unui mândru vis de vară,
Care-n *tine* se petrece... Ia întreab-o, bunăoară,
Ș-o să-ți spuie de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate-n ritmul sfânt al unei ode...
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila —
De ai inimă și minte — feră în lături, e Dalila!

Mănușa

(după Fr. Schiller)

Lâng-a leilor grădină regele Francisc așteaptă,
Ca să vadă cum s-o ncinge între fiare lupta dreaptă.
Împrejur cei mari ai țării și ai sfatului s-adună.
Pe balconul nalt se-nșiră dame-n veselă cunună.

Regele dă semn cu mâna, sare-o poartă din țâțâne
Și un leu iese în față, cumpătat, cu pasuri line,
Mut se uită împrejur-i, cască lung, și a lui coamă
Scuturând-o, își întinde mușchii și s-așează jos.

Regele un semn mai face, se deschide-o altă poartă
Și dintr-însa se repede
C-un sălbatec salt un tigru, care când pe leu îl vede
Muge tare,
Coadă roată o-nvârtește,
Scoate limba,
Sperios însă pe leu într-un cerc îl ocolește,
Sforăie înverșunat,
Apoi mormăind se-ntinde
Lângă el.

Regele mai face-un semn,
Și pe două porți deschise
Se azvârl doi leoparzi,

Ce cu poftă inimoasă de-a lupta se și aruncă
 Peste tigrul.
 Dar acesta îi apucă în cumplitele lui gheare —
 Leul muge,
 Se ridică în picioare,
 Fiarele se-nfioarează,
 Și-mprejur, arzând de dorul de-a se sfâșia-ntre ele,
 Se așează.

O frumoasă mână scapă de pe margine de-altan
 O mânășă, drept la mijloc, între tigrul și-ntre leu;
 Iară dama, Cunigunda, zise-atunci, bătându-și joc,
 Cavalerului Delorges:
 „Dac-amorul ți-e fierbinte cum te juri în orice oară,
 Să te văz,
 Mergi, mânășă de-mi ridică!“
 Cavaleru-aleargă, iute se coboară
 În grozava prejmuire, calcă sigur, fără frică,
 Din mijlocu-aceilor monștri,
 Cu-a lui degete-ndrăznețe el mânășă i-o ridică.

Cu mirare și cu groază
 Damele și cavalerii l-au privit,
 Însă foarte liniștit
 El mânășă o aduce înapoi.
 De-a lui laudă răsună orice gură,
 Cunigunda îl privește cu o gingașă căldură,
 Ce-i promite că norocu-i e aproape. —
 Dar mânășă el în față i-o aruncă:
 „Doamna mea, o mulțumire ca aceasta n-o mai voi!“
 Și-o lăsa numaidecât.

Luceafărul

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată.
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îi vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorința-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade draga fată.

Cum ea pe coate-și răzima
 Visând ale ei tâmples,
 De dorul lui și inima
 Și sufletu-i se împle.

Și cât de viu s-aprinde el
 În orișicare sară,
 Spre umbra negrului castel
 Când ea o să-i apară.

*

Și pas cu pas pe urma ei
 Alunecă-n odaie,
 Țesând cu recile-i scânteii
 O mreajă de văpaie.

Și când în pat se-ntinde drept
 Copila să se culce,
 I-atinge mâinile pe piept,
 I-nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
 Pe trupu-i se revarsă,
 Pe ochii mari, bătând închiși
 Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surâs,
 El tremura-n oglindă,
 Căci o urma adânc în vis
 De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftând din greu suspină:
— O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestei
Și ține-n mână un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tânăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vânăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.



Apenas o sol se põe
Fica o céu um
Luz de um
Além do mar
Faz
um

Luis Cármon 81

Iar umbra feței străvezii
 E albă ca de ceară —
Un mort frumos cu ochii vii
 Ce scânteie-n afară.

— Din sfera mea venii cu greu
 Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
 Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
 Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
 Și m-am născut din ape.

O, vin'! odorul meu nespus,
 Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
 Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
 Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
 De tine o s-asculte.

— O, ești frumos, cum numa-n vis
 Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
 N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
 Lucești fără de viață,
 Căci eu sunt vie, tu ești mort,
 Și ochiul tău mă-ngheață.

*

Trecu o zi, trecură trei
 Și iarăși, noaptea, vine
 Luceafărul deasupra ei
 Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
 Aminte să-și aducă
 Și dor de-al valurilor domn
 De inim-o apucă:

— Cobori în jos, luceafăr blând,
 Alunecând pe-o rază,
 Pătrunde-n casă și în gând
 Și viața-mi luminează!

Cum el din cer o auzi,
 Se stinse cu durere,
 Iar ceru-ncepe a roti
 În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
 Se-ntind pe lumea-ntreagă,
 Și din a chaosului văi
 Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gânditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

— Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră decât ele.

— O, ești frumos cum numa-n vis
 Un demon se arată,
 Dară pe calea ce-ai deschis
 N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
 A pieptului meu coarde,
 Și ochii mari și grei mă dor,
 Privirea ta mă arde.

— Dar cum ai vrea să mă cobor?
 Au nu-nțelegi tu oare,
 Cum că eu sunt nemuritor,
 Și tu ești muritoare?

— Nu caut vorbe pe ales,
 Nici știu cum aș începe —
 Deși vorbești pe înțeleș,
 Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
 Să te-ndrăgesc pe tine,
 Tu te coboară pe pământ,
 Fii muritor ca mine.

— Tu-mi cei chiar nemurirea mea
 În schimb pe-o sărutare,
 Dar voi să știi asemenea
 Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
 Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
 Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
 De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
 Pierind mai multe zile.

*

În vremea asta Cătălin,
 Viclean copil de casă,
Ce împle cupele cu vin
 Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
 A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
 Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
 De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pânditor
 Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
 Și mândră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
 Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
 Într-un ungher degrabă.
 — Da' ce vrei, mări Cătălin?
 Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

— Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
 Pe gânduri totdeuna,
 Să râzi mai bine și să-mi dai
 O gură, numai una.

— Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
 Dă-mi pace, fugi departe —
 O, de luceafărul din cer
 M-a prins un dor de moarte.

— Dacă nu știi, ți-aș arăta
 Din bob în bob amorul,
 Ci numai nu te mânia,
 Ci stai cu binișorul.

Cum vânătoru-ntinde-n crâng
 La păsărele lațul,
 Când ți-oi întinde brațul stâng
 Să mă cuprinzi cu brațul;

Și ochii tăi nemișcători
 Sub ochii mei rămâie...
 De te înalț de subsuori
 Te-nalță din călcâie;

Când fața mea se pleacă-n jos,
 În sus rămâi cu fața,
Să ne privim nesățios
 Și dulce toată viața;

Și ca să-ți fie pe deplin
 Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă-nclin,
 Tu iarăși mă sărută.

Ea-l asculta pe copilăș
 Uimită și distrasă,
Și rușinos și dragălaș,
 Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zice-ncet: — Încă de mic
 Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
 Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
 Din liniștea uitării,
Dă orizon nemărginit
 Singurătății mării;

Și tainic genele le plec,
 Căci mi le împlă plânsul
Când ale apei valuri trec
 Călătorind spre dânsul;

Lucește c-un amor nespus,
 Durerea să-mi alunge,
 Dar se înalță tot mai sus,
 Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
 Din lumea ce-l desparte...
 În veci îl voi iubi și-n veci
 Va rămânea departe...

De-aceea zilele îmi sunt
 Pustii ca niște stepe,
 Dar nopțile-s de-un farmec sfânt
 Ce nu-l mai pot pricepe.

— Tu ești copilă, asta e...
 Hai ș-om fugi în lume,
 Doar ni s-or pierde urmele
 Și nu ne-or ști de nume,

Căci amândoi vom fi cuminți,
 Vom fi voioși și teferi,
 Vei pierde dorul de părinți
 Și visul de luceferi.

*

Porni luceafărul. Creșteau
 În cer a lui aripe,
 Și căi de mii de ani treceau
 În tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele —
Părea un fulger ne'nterupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorând îl înconjur
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gând purtat de dor,
Pân' pierе totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemenea
Uitării celei oarbe.

— De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț
 Dar dă-mi o altă soarte,
 Căci tu izvor ești de vieți
 Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
 Și focul din privire,
 Și pentru toate dă-mi în schimb
 O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
 Și m-aș întoarce-n chaos..
 Și din repaos m-am născut,
 Mi-e sete de repaos.

— Hyperion, ce din genuni
 Răsaî c-o-ntreagă lume,
 Nu cere semne și minuni
 Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți
 Cu ei să te asameni?
 Dar piară oamenii cu toți,
 S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
 Deșerte idealuri —
 Când valuri află un mormânt,
 Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
 Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
 Și nu cunoaștem moarte.

Din sânul vecinicului ieri
 Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
 S-aprinde iarăși soare;

Părând pe veci a răsări,
 Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
 Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămâi
 Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvântul meu dentâi —
 Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
 Ca după-a ei cântare
Să se ia munții cu păduri
 Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
 Dreptate și tărie?
Ți-aș da pământul în bucăți
 Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pământu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

*

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarce
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și tremurând din apă

Și împlie cu-ale ei scânteii
Cărările din crânguri.
Sub șirul lung de mândri tei
Ședeau doi tineri singuri:

— O, lasă-mi capul meu pe sân,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămâi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentâi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față:
Abia un braț pe gât i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetile-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

— Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gând,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăți
 În codri și pe dealuri,
 Călăuzind singurătăți
 De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
 În mări din tot înaltul:
 — Ce-ți pasă ție, chip de lut,
 Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strâmt
 Norocul vă petrece,
 Ci eu în lumea mea mă simt
 Nemuritor și rece.

Doina

De la Nistru pân' la Tissa
Tot românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin și pân' la Mare
Vin muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o ațin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Și străinul te tot paște
De nu te mai poți cunoaște.
Sus la munte, jos pe vale
Și-au făcut dușmanii cale,
Din Sătmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet Român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se-ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vară vara lui,
Și-i străin în țara lui.
De la Turnu-n Dorohoi
Curg dușmanii în puhoi

Și s-așează pe la noi;
Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier,
Zboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La ușa creștinului.
Își dezbracă țara sânul,
Codrul — frate cu românul —
De săcure se tot pleacă
Și izvoarele îi seacă —
Sărac în țară săracă!

Cine-au îndrăgit străinii,
Mâncă-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia,
Și neamul nemernicia!

Ștefane, Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Zioa-ntreagă, noaptea-ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu,
Ca să-ți mântui neamul tău!
Tu te-nalță din mormânt,
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.

De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară —
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

S-a dus amorul...

S-a dus amorul, un amic
Supus amândurora,
Deci cânturilor mele zic
Adio tuturorora.

Uitarea le închide-n scrin
Cu mâna ei cea rece,
Și nici pe buze nu-mi mai vin,
Și nici prin gând mi-or trece.

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele,
Și un atât de trist amor
Am îngropat în ele!

Din ce noian îndepărtat
Au răsărit în mine!
Cu câte lacrimi le-am udat,
Iubito, pentru tine!

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Și cât de mult îmi pare rău
Că nu mai sufăr încă!

Că nu mai vrei să te arați
Lumină de-ndeparte,
Cu ochii tăi întunecați
Renăscători din moarte!

Și cu acel smerit surăs,
Cu acea blândă față,
Să faci din viața mea un vis,
Din visul meu o viață.

Să mi se pară cum că crești
De cum răsare luna,
În umbra dulcilor povești
Din nopți o mie una.

Era un vis misterios
Și blând din cale-afară,
Și prea era detot frumos
De-au trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să steie.

Prea ne pierdusem tu și eu
În al ei farmec poate,
Prea am uitat pe Dumnezeu
Precum uitărăm toate.

Și poate că nici este loc
 Pe-o lume de mizerii
 Pentr-un atât de sfânt noroc
 Străbătător durerii!

Când amintirile...

Când amintirile-n trecut
 Încearcă să mă cheme,
Pe drumul lung și cunoscut
 Mai trec din vreme-n vreme.

Deasupra casei tale ies
 Și azi aceleași stele,
Ce-au luminat atât de des
 Înduioșării mele.

Și peste arbori răsfirați
 Răsare blânda lună,
Ce ne găsea îmbrățișați
 Șoptindu-ne-mpreună.

A noastre inimi își jurau
 Credință pe toți vecii,
Când pe cărări se scuturau
 De floare liliiecii.

Putut-au oare-atâta dor
 În nopte să se stângă,
Când valurile de izvor
 N-au încetat să plângă,

Când luna trece prin stejari
 Urmând mereu în cale-și,
Când ochii tăi, tot încă mari,
 Se uită dulci și galeși?

Adio

De-acuma nu te-oi mai vedea,
Rămâi, rămâi, cu bine!
Mă voi feri în calea mea
De tine.

De astăzi dar tu fă ce vrei,
De astăzi nu-mi mai pasă
Că cea mai dulce-ntre femei
Mă lasă.

Căci nu mai am de obicei
Ca-n zilele acele,
Să mă îmbăt și de scânteii
Din stele,

Când degerând atâtea dăți,
Eu mă uitam prin ramuri
Și așteptam să te arăți
La geamuri.

O, cât eram de fericit
Să mergem împreună,
Sub acel farmec liniștit
De lună!

Și când în taină mă rugam
Ca noaptea-n loc să steie,
În veci alături să te am,
Femeie!

Din a lor treacăt să apuc
Acele dulci cuvinte,
De care azi abia mi-aduc
Aminte.

Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Îmi pare-o veche, de demult
Poveste.

Și dacă luna bate-n lunci
Și tremură pe lacuri,
Totuși îmi pare că de-atunci
Sunt veacuri.

Cu ochii serei cei dentâi
Eu n-o voi mai privi-o...
De-aceea-n urma mea rămâi —
Adio!

Ce e amorul?

Ce e amorul? E un lung
Prilej pentru durere,
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Și tot mai multe cere.

De-un semn în treacăt de la ea
El sufletul ți-l leagă,
Încât să n-o mai poți uita
Viața ta întreagă.

Dar încă de te-așteaptă-n prag
În umbră de unghere,
De se-ntâlnește drag cu drag
Cum inima ta cere:

Dispar și ceruri și pământ
Și pieptul tău se bate,
Și totu-atârnă de-un cuvânt
Șoptit pe jumătate.

Te urmărește săptămâni
Un pas făcut alene,
O dulce strângere de mâni,
Un tremurat de gene.

Te urmăresc luminători
 Ca soarele și luna,
Și peste zi de-atâtea ori
 Și noaptea totdeuna.

Căci scris a fost ca viața ta
 De doru-i să nu-ncapă,
Căci te-a cuprins asemenea
 Lianelor din apă.

Pe lângă plopii fără soț...

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți —
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea —
Tu nu m-ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
 Și rânduri de vieți,
 Cu ale tale brațe reci
 Înmărmureai măreț,

Un chip de-a pururi adorat
 Cum nu mai au perechi
 Acele zâne ce străbat
 Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgâni
 Și plini de suferinți,
 Ce mi-i lăsară din bătrâni
 Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
 Că trec cu mult mai rar,
 Că cu tristeță capul tău
 Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
 La umblet și la port,
 Și te privesc nepăsător
 C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
 De acel farmec sfânt
 Și noaptea candelă s-aprinzi
 Iubirii pe pământ.

Și dacă...

Și dacă ramuri bat în geam
 Și se cutremur plopilor,
E ca în minte să te am
 Și-ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
 Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
 Înseninându-mi gândul.

Și dacă norii deși se duc
 De iese-n lăcu luna,
E ca aminte să-mi aduc
 De tine-ntotdeauna.

Glossă

*Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.*

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte?...
Tu așează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;

Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe,
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnicie
Te întreabă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun câte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă.

Nu spera când vezi mișei
 La izbândă făcând punte,
 Te-or întrece nătărăii,
 De ai fi cu stea în frunte;
 Teamă n-ai, căta-vor iarăși
 Între dâșii să se plece,
 Nu te prinde lor tovarăș:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
 Lumea-ntinde lucii mreje;
 Ca să schimbe-actorii-n scenă,
 Te momește în vârteje;
 Tu pe-alături te strecoară,
 Nu băga nici chiar de seamă,
 Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să ferii în laturi,
 De hulesc, să taci din gură;
 Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
 Dacă știi a lor măsură;
 Zică toți ce vor să zică,
 Treacă-n lume cine-o trece;
 Ca să nu-ndrăgești nimică,
Tu rămâi la toate rece.

*Tu rămâi la toate rece,
 De te-ndeamnă, de te cheamă;
 Ce e val, ca valul trece,*

*Nu spera și nu ai teamă;
Te întreabă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.*

Oda

(în metru antic)

Nu credeam să-nvăț a muri vrodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei nălțam visători la steaua
Singurătății.

Când deodată tu răsăriși în cale-mi,
Suferință tu, dureros de dulce...
Pân-în fund băui voluptatea morții
Ne'ndurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus.
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii turburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniștit, pe mine
Mie redă-mă!

Iubind în taină...

Iubind în taină am păstrat tăcere,
Gândind că astfel o să-ți placă ție,
Căci în priviri citeam o vecinicie
De-ucigătoare visuri de plăcere.

Dar nu mai pot. A dorului tărie
Cuvinte dă duioaselor mistere;
Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere
A celui suflet ce pe al meu știe.

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete
Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi.
Copila mea cu lungi și blonde plete?

Cu o suflare răcorești suspinu-mi,
C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete.
Fă un sfârșit durerii... vin' la sânu-mi.

Trecut-au anii...

Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,

Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri —
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpesuri,
O, ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!

Veneția

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri...
El numa-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbește-n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca-n țințirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
„Nu-nvie morții — e-n zadar, copile!“

Se bate miezul nopții...

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

Cu mâne zilele-ți adaogi...

Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri viața ta o scazi
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma,
Precum când soarele apune
El și răsare undeva.

Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad.

Naintea nopții noastre împlă
Crăiasa dulcii dimineți;
Chiar moartea însăși e-o părere
Și un visternic de vieți.

Din orice clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înțeleg,
Că sprijină vecia-ntreagă
Și-nvârte universu-ntreg.

De-aceea zboare anu-acesta
Și se cufunde în trecut,
Tu ai ș-acum comoara-ntreagă
Ce-n suflet pururi ai avut.

Cu mâne zilele-ți adaogi,
Cu ieri viața ta o scazi,
Având cu toate astea-n față
De-a purure ziua de azi.

Priveliștile sclipitoare,
Ce-n repezi șiruri se diștern,
Repaosă nestrămutate
Sub raza gândului etern.

Peste vârfuri

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine-ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vre odată?

Somnoroase păsărele...

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace;
Dorm și florile-n grădină —
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce —
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună,
Totu-i vis și armonie —
Noapte bună!

De-or trece anii...

De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va plăcé,
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un „nu știu cum“ ș-un „nu știu ce“.

M-a fermecat cu vro scânteie
Din clipa-n care ne văzum?
Deși nu e decât femeie,
E totuși altfel, „nu știu cum“.

De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăce:
Dac-al ei glas e armonie,
E și-n tăcere-i „nu știu ce“.

Astfel rob it de-aceeași jale
Petrec mereu același drum...
În taina farmecelor sale
E-un „nu știu ce“ ș-un „nu știu cum“.

Lasă-ți lumea...

Lasă-ți lumea ta uitată,
Mi te dă cu totul mie,
De ți-ai da viața toată,
Nime-n lume nu ne știe.

Vin' cu mine, rățăcește
Pe cărări cu cotituri,
Unde noaptea se trezește
Glasul vechilor păduri.

Printre crengi scânteie stele,
Farmec dând cărării strâmte,
Și afară doar de ele
Nime-n lume nu ne simte.

Părul tău ți se desprinde
Și frumos ți se mai șede,
Nu zi ba de te-oi cuprinde,
Nime-n lume nu ne vede.

Tânguiosul bucium sună,
L-ascultăm cu-atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr-o rariște de fag.

Îi răspunde codrul verde
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.

Te desfaci c-o dulce silă,
Mai nu vrei și mai te lași,
Ochii tăi sunt plini de milă,
Chip de înger dragălaș.

Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l, îl străbate;
El, aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

Tremurând cu unde-n spume,
Între trestie le farmă
Și visând o-ntreagă lume
Tot nu poate să adoarmă.

De-al tău chip el se pătrunde,
Ca oglinda îl alege —
Ce privești zâmbind în unde?
Ești frumoasă, se-nțelege.

Înălțimile albastre
Pleacă zarea lor pe dealuri,
Arătând privirii noastre
Stele-n ceruri, stele-n valuri.

E-un miros de tei în crânguri,
Dulce-i umbra de răchiți
Și suntem atât de singuri
Și atât de fericiți!

Numai luna printre ceață
Varsă apelor văpaie,
Și te află strânsă-n brațe,
Dulce dragoste bălaie.

Te duci...

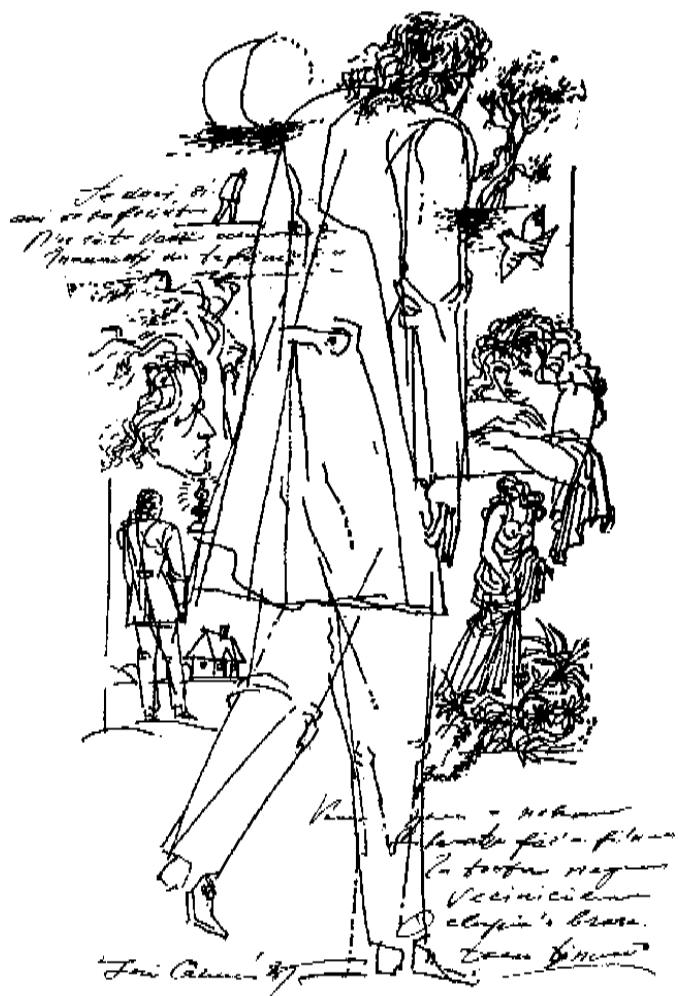
Te duci și ani de suferință
N-or să te vadă ochii-mi triști,
Înamorați de-a ta ființă,
De cum zâmbești, de cum te miști.

Și nu e blând ca o poveste
Amorul meu cel dureros,
Un demon sufletul tău este
Cu chip de marmură frumos.

În față farmecul palorii
Și ochi ce scânteie de vii,
Sunt umezi înfiorătorii
De lingusiri, de viclenii.

Când mă atingi, eu mă cutremur,
Tresar la pasul tău când treci,
De-al genei tale gingaș tremur,
Atârnă viața mea de veci.

Te duci și rău n-o să-mi mai pară
De-acum de ziua cea de ieri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri.



C-auzu-mi n-o să-l mai întuneci
Cu-a gurii dulci suflări fierbinți,
Pe frunte-mi mâna n-o s-o luneci
Ca să mă faci să-mi ies din minți.

Puteam numiri defăimătoare
În gândul meu să-ți iscodesc,
Și te uram cu-nversunare,
Te blestemam, căci te iubesc.

De-acum nici asta nu-mi rămâne
Și n-o să am ce blestema,
Ca azi va fi ziua de mâne,
Ca mâni toți anii s-or urma —

O toamnă care întârzie
Pe-un istovit și trist izvor;
Deasupra-i frunzele pustie —
A mele visuri care mor.

Viața-mi pare-o nebunie
Sfârșită fără a fi-nceput,
În toată neagra vecinicie
O clipă-n brațe te-am ținut.

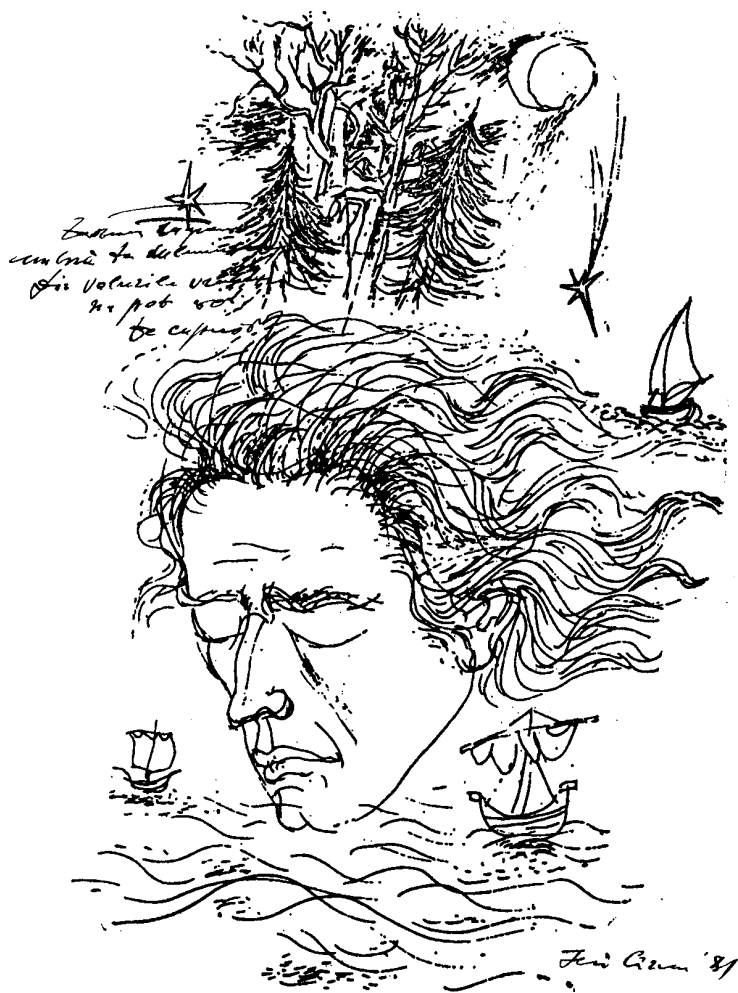
De-atunci pornind a lui aripe
S-a dus pe veci norocul meu —
Redă-mi comoara unei clipe
Cu ani de părere de rău!

Din valurile vremii...

Din valurile vremii, iubita mea, răasai
Cu brațele de marmur, cu părul lung, bălai —
Și fața străvezie ca fața albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele și stea între femei
Și întorcându-ți fața spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut și plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump,
Și fața mea în lacrimi pe fața ta s-o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o-nec
Și mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o țin.

Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci
Și umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă găsesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind.



Ce te legeni...

— Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?
— De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vântul frunza-n dungă —
Cântăreții mi-i alungă;
Bate vântul dintr-o parte —
Iarna-i ici, vara-i departe.
Și de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândurele,
Ducând gândurile mele
Și norocul meu cu ele.
Și se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se duc ca clipele,
Șcuturând aripele,
Și mă lasă pustiit,
Vestejit și amortit
Și cu doru-mi singurel,
De mă-ngân numai cu el!

La mijloc de codru...

La mijloc de codru des
Toate păsările ies,
Din huceag de aluniș,
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătoare,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rândurele
Și de chipul dragei mele.

Mai am un singur dor

Mai am un singur dor:
 În liniștea serii
 Să mă lăsați să mor
 La marginea mării;
 Să-mi fie somnul lin
 Și codrul aproape,
 Pe-ntinsele ape
 Să am un cer senin.
 Nu-mi trebuie flamuri,
 Nu voi sicriu bogat,
 Ci-mi împlețiți un pat
 Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea
 Nu-mi plângă la creștet,
 Doar toamna glas să dea
 Frunzișului veșted.
 Pe când cu zgomot cad
 Izvoarele-ntruna,
 Alunece luna
 Prin vârful lungi de brad.
 Pătrunză talanga
 Al serii rece vânt,

Deasupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.

De-oi adormi...

(variantă)

De-oi adormi curând
 În noaptea uitării,
 Să mă duceți tăcând
 La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
 Făclie și flamuri,
 Ci-mi împlețiți un pat
 Din tinere ramuri.

Să-mi fie somnul lin
 Și codrul aproape,
 Luceasc-un cer senin
 Pe-adâncile ape,

Care-n dureri adânci
 Se nălță la maluri,
 S-ar atârna de stânci
 Cu brațe de valuri,

Se-nălță, dar recad
 Și murmură-ntruna,
 Când pe păduri de brad
 Alunecă luna.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted.

Să treacă lin prin vânt
Atotștiutoarea,
Deasupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture floarea.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte,

Ce n-or ști că privesc
O lume de patemi,
Pe când liane cresc
Pe singurătate-mi.

Nu voi mormânt bogat

(variantă)

Nu voi mormânt bogat,
Cântare și flamuri,
Ci-mi împlețiți un pat
Din tinere ramuri.
Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Frunzișului veșted
Doar vântul glas să-i dea.
În liniștea sării
Să mă-ngropați, pe când
Trec stoluri greu zburând
La marginea mării.

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Lucească cer senin
Eternelor ape,
Care din văi adânci
Se-nalță la maluri,
Cu brațe de valuri
S-ar atârna de stânci —
Și murmură-ntruna
Când spumegând recad,

Iar pe păduri de brad
Alunece luna.

Reverse dulci scânteii
Atotștiutoarea,
Deasupra-mi crengi de tei
Să-și scuture floarea.
Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri aminte
M-or coperi cu drag
Și stinsele patemi
Le-or troieni căzând,
Uitarea întinzând
Pe singurătate-mi.

Iar când voi fi pământ

(variantă)

Iar când voi fi pământ,
 În liniștea serii,
Săpați-mi un mormânt
 La marginea mării.

Nu voi sicriu bogat,
 Podoabe și flamuri,
Ci-mi împlețiți un pat
 Din veștede ramuri.

Să-mi fie somnul lin
 Și codrul aproape,
Să am un cer senin
 Pe-adâncile ape.

S-aud cum blânde cad
 Izvoarele-ntruna,
Pe vârfuri lungi de brad
 Alunece luna.

S-aud pe valuri vânt,
 Din munte talanga,
Deasupra-mi teiul sfânt
 Să-și scuture creanga.

Și cum n-oi suferi
De-atuncea-nainte,
Cu flori m-or troieni
Aduceri aminte.

Și cum va înceta
Al inimii zbucium,
Ce dulce-mi va suna
Cântarea de bucium!

Vor arde-n preajma mea
Luminile-n dealuri,
Izbind s-or frământa
Eternele valuri

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Ci codrul vânt să dea
Frunzișului veșted.

Luceferii de foc
Privi-vor din cetini
Mormânt făr' de noroc
Și fără prieteni.

Criticilor mei

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar când inima-ți frământă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrare-n lume,
Cer veștmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ți viață,
Unde ai judecătorii,
Ne'ndurații ochi de gheață?

Ah! atunci ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul?

Critici voi, cu flori deșerte,
Care roade n-ați adus —
E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.

Diana

Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde păsările-ntruna
Se-ntrec cu glas ciripitor?
N-auzi cum frunzele-n poiană
Șoptesc cu zgomotul de guri
Ce se sărută, se hârjoană
În umbr-adâncă de păduri?

În cea oglindă mișcătoare
Vrei să privești un straniu joc.
O apă vecinic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?
S-a desprimăvărat pădurea,
E-o nouă viață-n orice zvon,
Și numai tu gândești aiurea,
Ca tânărul Endymion.

De ce dorești singurătate
Și glasul tainic de izvor?
S-auzi cum codrul frunza-și bate,
S-adormi pe verdele covor?
Iar prin lumina cea rărită,
Din valuri reci, din umbre moi,

S-apar-o zână liniștită
Cu ochii mari, cu umeri goi?

Ah! acum crengile le-ndoaie
Mănuțe albe de omăt,
O față dulce și bălaie,
Un trup înalt și mlădiet.
Un arc de aur pe-al ei umăr,
Ea trece mândră la vânat
Și peste frunze fără număr
Abia o urmă a lăsat.

Din noaptea...

Din noaptea vecinicei uitări
În care toate curg,
A vieții noastre desmierdări
Și raze din amurg,

De unde nu mai străbătu
Nimic din ce-au apus —
Aș vrea odată-n viață tu
Să te înalți în sus.

Și dacă ochii ce-am iubit
N-or fi de raze plini,
Tu mă privește liniștit
Cu stinsele lumini.

Și dacă glasul adorat
N-o spune un cuvânt,
Tot înțeleg că m-ai chemat
Dincolo de mormânt.

Sara pe deal

Sara pe deal buciul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aștepti tu pe mine.

Luna pe cer trece-așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină.

Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scârțâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluiera murmură-n stână.

Și osteniți oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi împlă cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuțește;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește:
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ți-voi cât îmi ești dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Și surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. — Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viața lui toată?

Nu mă înțelege

În ochii mei acuma nimic nu are preț
Ca taina ce ascunde a tale frumuseți;
Căci pentru care altă minune decât tine
Mi-aș risipi o viață de cugetări senine
Pe basme și nimicuri, cuvinte cumpănind,
Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
În lanțuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Să-mpiedec umbra-i dulce de-a merge-n întunerec.

.
Și azi când a mea minte, a farmecului roabă,
Din orișice durere îți face o podoabă,
Și când răasai nainte-mi ca marmura de clară,
Când ochiul tău cel mândru străluce în afară,
Întunecând privirea-mi, de nu pot să văd încă
Ce-adânc trecut de gânduri e-n noaptea lui adâncă,
Azi când a mea iubire e-atâta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au dupăolaltă
Lumina de-ntunerec și marmura de daltă,
Când dorul meu e-atâta de-adânc și-atât de sfânt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pământ,

Când e o-namorare de tot ce e al tău,
De-un zâmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Când ești enigma însăși a vieții mele-ntregi...
Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi!

La steaua

La steaua care-a răsărit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s-a stins în drum
În depărtări albastre,
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre,

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe când nu s-a zărit,
Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
Pieri în noaptea-adâncă,
Lumina stinsului amor
Ne urmărește încă.



De ce nu-mi vii

Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așează bruma peste vii —
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O, vino iar în al meu braț,
Să te privesc cu mult nesaț,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău!

Ți-aduci aminte cum pe-atunci
Când ne primblam prin văi și lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori?

În lumea asta sunt femei
Cu ochi ce izvorăsc scânteii...
Dar, oricât ele sunt de sus,
Ca tine nu-s, ca tine nu-s!

Căci tu înseninezi mereu
Viața sufletului meu,
Mai mândră decât orice stea,
Iubita mea, iubita mea!

Târzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Și lanurile sunt pustii...
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

Kamadeva

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi să-l vindec,
L-am chemat în somn pe Kama —
Kamadeva, zeul indic.

El veni, copilul mândru,
Călărind pe-un papagal,
Având zâmbetul fățarnic
Pe-a lui buze de coral.

Aripă are, iar în tolă-i
El păstrează, ca săgeți,
Numai flori înveninate
De la Gangele măreț.

Puse-o floare-atunci-n arcu-i,
Mă lovi cu ea în piept,
Și de-atunci în orice noapte
Plâng pe patul meu deștept...

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe
Fiul cerului albastru
Ș-al iluziei deșerte.

Aprecieri critice

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în „Convorbiri literare”, care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul acelor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice.

Titu MAIORESCU, *Direcția nouă în poezia și proza română*, în „Convorbiri literare”, V, 1871—1872, nr. 6—7.

Tânăra generație română se află astăzi sub influența operei poetice a lui Eminescu.

Se cuvine dar să ne dăm seama de partea caracteristică a acestor opere și să încercăm totdeauna a fixa individualitatea omului care a personificat în sine cu atâta strălucire ultima fază a poeziei române din zilele noastre.

Pe la mijlocul secolului în care trăim, predomină în limba și literatura română o tendință semierudită de latinizare, pornită din o legitimă revendicare națională, dar care aducea cu sine pericolul unei înstrăinări între popor și clasele lui culte. De la 1860 începe datează îndreptarea; ea începe cu Vasile Alecsandri, care știe să deștepte gustul pentru poezia populară, se continuă și se îndeplinește prin cercetarea și înțelegerea condițiilor sub care se dezvoltă limba și scrierea unui popor. Fiind astfel câștigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălțare a literaturii naționale, în legătură strânsă cu toată aspirația generației noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat

să răspundă la două cerințe: să arăte întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filosofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă acestei amplificări.

Amândouă condițiile le realizează poezia lui Eminescu în limitele în care le poate realiza o poezie lirică; de aceea Eminescu face epocă în mișcarea noastră literară.

Care a fost personalitatea poetului?

Viața lui externă e simplă de povestit, și nu credem că în tot decursul ei să fi avut vreo întâmplare dinafară o înrăurire mai însemnată asupra lui. Ce a fost și ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie ființă încât să-l fi abătut vreun contact cu lumea de la drumul său firesc. Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franța, și nu în Austria și în Germania; ar fi moștenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puțină avere; ar fi fost așezat în ierarhia statului la o poziție mai înaltă; ar fi întâlnit în viața lui sentimentală orice alte figuri omenеști — Eminescu rămânea același, soarta lui nu s-ar fi schimbat.

Născut la 15 ianuarie 1850 în Botoșani, primind prima învățătură în gimnaziul din Cernăuți, părăsind la 1864 școala pentru a se lua după trupa de teatru a d-nei Fanni Tardini prin România și prin Transilvania, părăsind și această trupă pentru a se arunca cu cea mai mare încordare în studii felurite la Viena, susținut acolo și la Berlin în parte prin contribuțiile unor amici literari, numit între 1874 și 1876 revizor școlar și bibliotecar la Iași, destituit și dat în judecată de guvernul liberal, însărcinat apoi cu redacția ziarului „*Timpu*”, încălzit din vreme, dar mai intermitent, de farmecul unor femei, de la care au rămas în poeziile lui câteva urme de păr bălai, de ochi întunecați, de mâini reci, de *un nu știu ce* și *nu știu cum*, lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naștere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică și intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienați.

La o privire superficială, fuga lui Eminescu de la gimnaziu după o trupă de actori, darea lui în judecată, activitatea lui ca redactor de ziar,

care adică nu s-ar putea explica decât prin necesități materiale, lipsa de orice distincții convenționale, de premieri academice, de decorații și c.l., toate aceste puse în legătură mai ales cu izbucnirea alienației mentale par a da vieții sale o colorare romantică, și unele reviste și ziare care l-au ignorat câtă vreme era în toată vigoarea lui au găsit prilejul de a-și arăta sentimenta-litatea și de a acuza societatea română, care ar fi lăsat un asemenea om nebagat în seamă și într-o mizerie din cauza căreia ar fi înnebunit.

Noi credem că aceste aprecieri sunt greșite.

Ceea ce caracterizează mai întâi personalitatea lui Eminescu este o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-și întipărise vreodată nu-i mai scăpa (nici chiar în epoca alienației declarate), încât lumea în care trăia el după firea lui și fără nici o silă era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le avea pururea la îndemână. În aceeași proporție tot ce era caz individual, întâmplare externă, convenție socială, avere sau neavere, rang sau nivelare obștească și chiar soarta externă a persoanei sale, ca persoană, îi erau indiferente. A vorbi de mizeria materială a lui Eminescu însemnează a întrebuița o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel dintâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câștiga singur, îl susținea tatăl său și-l ajutau amicii. Iar recunoașterile publice le-a desprețuit totdeauna.

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă germană din București? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric sau, după dispoziția momentului, cu acel surâs de indulgență miloasă ce-l avea pentru nimicurile lumești. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă, și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am văzut și eu la curte, și l-am văzut păstrând și aici simplitatea încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un *bene-merenti* sau nu știu ce altă decorație, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuși al cugetării omenești, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Și aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârșire lipsit, nu din sumeția unei

inteligente excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orice coborâre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească.

Cine-și dă seama de o asemenea figură înțelege îndată că nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai mulți oameni. Luxul stării materiale, ambiția, iubirea de glorie nu au fost în nici un grad obiectul preocupărilor sale. Să fi avut ca redactor al „Timpului” mai mult decât a avut, să fi avut mai puțin, pentru micile lui trebuințe materiale tot atât era. Numai după izbucnirea nebuniei, în intervale lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică, obișnuite la asemenea stări, devenise lacom de bani.

Prin urmare, legenda că mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie trebuie să aibă soarta multor alte legende: să dispară înaintea realității.

Și nici munca specială a unui redactor de ziar nu credem că trebuie privită la Eminescu ca o sfortare impusă de nevoie unui spirit recalcitrant. Eminescu era omul cel mai silitor, veșnic citind, meditănd, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea mișcării filosofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii, a cugeta și a scrie asupra lor era lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său. Și energia cu care a redactat „Timpul”, înălțimea de vederi ce apare în toate articolele lui, puterea neuitată cu care în contra frazei despre *naționalismul*/liberal al partidului de la guvern a opus importanța elementului autohton sunt o dovadă pentru aceasta.

Cu o așa natură, Eminescu găsea un element firesc pentru activitatea lui în toate situațiile în care a fost pus. La bibliotecă, pentru a-și spori comoara deja imensă a memoriei sale; ca revizor școlar, pentru a stăruii cu limpezimea spiritului său asupra noilor metode de învățământ; în cercul de amici literari, pentru a se bucura fără invidie sau a râde fără răutate de scrierile citite; la redacția „Timpului”, pentru a biciui frazeologia neadevărată și a formula sinteza unei direcții istorice naționale — în toate aceste ocupări și sfere Eminescu se afla fără silă în elementul său.

Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui știu că la

doi frați ai săi, morți sinuciși, a izbucnit nebunia înainte de a sa și că această nevroză se poate urmări în linie ascendentă.

De altminteri, și în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultatul final. Viața lui era neregulată: adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante; abuz de tutun și de cafea, nopți petrecute în citire și scriere, zile întregi petrecute fără mâncare, și apoi deodată, la vreme neobișnuită, după miezul nopții, mâncări și băuturi fără alegere și fără măsură: așa era viața lui Eminescu. Nu această viață i-a cauzat nebunia, ci germele de nebunie înăscut a cauzat această viață. Ceea ce o dovedește este că toate încercările, adeseori cu stăruință repetate de unii prieteni ai săi, între alții și de mine, nu au fost în stare să-l aducă la un trai mai regulat.

Și nici de nefericiri care ar fi influențat sănătatea intelectuală sau fizică al lui Eminescu nu credeam că se poate vorbi. Dacă ne-ar întreba cineva: a fost fericit Eminescu? am răspunde: cine e fericit? Dar dacă ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? am răspunde cu toată convingerea: nu! Ce e drept, el era un adept convins al lui Schopenhauer, era, prin urmare, pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plângerea mărginită a unui egoist nemulțumit cu soarta sa particulară, ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobșe; și chiar acolo unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor și a demagogilor înșelători avem a face cu un simțământ estetic, iar nu cu o amărăciune personală. Eminescu, din punct de vedere al egoismului cel mai nepăsător om ce și-l poate închipui cineva, precum nu putea fi atins de un simțământ prea intens al fericirii, nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninătatea abstractă, iacă nota lui caracteristică în melancolie, ca și în veselie. Și, lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă.

Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa ca de copil, care îi câștigase de mult inima tuturor, și ne aducea ultima poezie ce o făcuse, o refăcuse, o rafinase, căutând mereu o formă mai perfectă, o citea parcă ar fi fost o lucrare străină de el. Niciodată nu s-ar fi gândit măcar să o publice: publicarea îi era indiferentă, unul sau altul din noi trebuia să-i ia manuscrisul din mână și să-l dea la „Convorbiri literare”.

Și dacă pentru poeziile lui, în care și-a întrupat sub o formă așa de minunată cugetările și simțirile, se mulțumea cu emoțiunea estetică a

unui mic cerc de amici, fără a se gândi la nici o satisfacție de amor propriu; dacă el se considera oarecum ca organul accidental prin care însăși poezia se manifestă, așa încât ar fi primit cu aceeași mulțumire să se fi manifestat prin altul, ne este permis a conchide nu numai că era nepăsător pentru întâmplările vieții externe, dar și chiar că în relațiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobișnuit. Cuvintele de amor fericit și nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepțiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva și ținea cu desăvârșire în mărginirea ei. Ca și Leopardi în *Aspasia*, el nu vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Îl iubea întâmplătoarea copie sau îl părăsea, tot copie rămânea, și el, cu melancolie impersonală, își căuta refugiul într-o lume mai potrivită cu el, în lumea cugetării și a poeziei. De aci *Luceafărul* cu versurile de la sfârșit:

„Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?
Trăind în cercul vostru strimt,
Norocul vă petrece;
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.”

Înțelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înțelegem totdeodată una din părțile esențiale ale operei sale literare: bogăția de idei, care înalță toată simțirea lui (căci nu ideea rece, ci ideea emoțională face pe poet), și vom vedea în chiar pătrunderea acestei bogății intelectuale până în miezul cugetărilor poetului puterea mișcătoare care l-a silit să creeze pentru un asemenea cuprins ideal și forma exprimării lui și să îndeplinească astfel amândouă cerințele unei noi epoci literare.

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturii europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a citi, de a studia, de a cunoaște, el își înzestra fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filosofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara

ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. Căci cum să ajungi la o privire generală dacă nu ai în cunoștințele tale treptele succesive care să te ridice până la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupează profunda lui emoțiune asupra începuturilor lumii, asupra vieții omului, asupra soartei poporului român.

Poetul e din naștere, fără îndoială. Dar ceea ce e din naștere la adevăratul poet nu e dispoziția pentru forma goală a ritmului și a rimei, ci nemărginita iubire a tot ce este cugetare și simțire omenească, pentru ca din perceperea lor acumulată să se desprindă ideea emoțională spre a se înfățișa în forma frumosului.

Acel cuprins ideal al culturii omenești nu era la Eminescu un simplu material de erudiție străină, ci era primit și asimilat în chiar individualitatea lui intelectuală. Deprins astfel cu cercetarea adevărului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevărate nu numai atunci când exprimă o intuiție a naturii sub formă descriptivă, o simțire de amor uneori veselă, adeseori melancolică, ci și atunci când trec peste marginea lirismului individual și îmbrățișează și reprezintă un simțământ național sau umanitar.

De aici se explică în mare parte adâncă impresie ce a produs-o opera lui asupra tuturor. Și ei au simțit în felul lor ceea ce a simțit Eminescu, în emoțiunea lui își regăsesc emoțiunea lor; numai că el îi rezumă pe toți și are mai ales darul de a deschide mișcării sufletești cea mai clară expresie, așa încât glasul lui, deșteptând răsunetul în inima lor, le dă totdeauna cuvântul ce singuri nu l-ar fi găsit. Această scăpare a suferinței mute prin farmecul exprimării este binefacerea ce o revărsă poetul de geniu asupra oamenilor ce-l ascultă, poezia lui devine o parte integrantă a sufletului lor, și el trăiește de acum înainte în viața poporului său.

Dar cuprinsul poeziilor lui Eminescu nu ar fi avut atâta putere de a lucra asupra altora dacă nu ar fi aflat forma frumoasă sub care să se prezinte. Și fiindcă tocmai această formă este partea cea mai sugestivă în opera lui, să ne fie permis a termina studiul de față prin repede a analizare a elementelor ei distinctive.

O rezervă trebuie făcută din capul locului, și este cu atât mai importantă cu cât mulți din imitatorii lui Eminescu nu par a o fi făcut.

Volumul în care sunt adunate poeziile sale nu este publicat de el însuși, din cauza împrejurărilor cunoscute și atinse în prefața noastră la ediția I de la 1883. Dacă, în starea în care se afla Eminescu atunci, am putut lua asupra-mi datoria de a publica culegerea poeziilor lui, nu aveam dreptul nici de a le modifica, nici de a lăsa pe unele la o parte. Prin urmare, așa cum se prezentă și astăzi unicul volum, el cuprinde toate poeziile, și cele de la început, pe care însă autorul declarase de mult că voia să le îndrepteze și în parte să le suprima. Nici cele 8 poezii citate în prefață la ediția I, nici *Călin*, nici *Epigonii*, nici *Strigoii* nu sunt Eminescu în toată puterea lui. Contururile tremurânde ale descrierilor fără destulă precizie intuitivă, lipsa de claritate a gândirii, greșeli în accentul ritmic și în rime sunt defecte al căror cel mai aprig critic era chiar Eminescu. Dacă totuși și aceste poezii au meritat și vor merita să figureze în opera lui literară, este fiindcă în fiecare din ele apare deodată din mijlocul imperfecțiilor o frumusețe de limbă și o înălțare de cuget care prevesteau de la început ce avea să devie poetul ajuns la culmea lui.

Rezerva dar, ce un simțământ de dreptate elementară ne impune să o facem, este că în cercetarea următoare nu vom avea în vedere decât poeziile, din norocire cele mai numeroase, pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltări. Acestea însă reclamă toată luarea-aminte a criticii literare în privința formei lor, și cu deosebire a înrudirii cu poezia populară, din care s-au hrănit mai întâi și deasupra căreia s-au ridicat pas cu pas până la exprimarea celor mai înalte concepțiuni.

Condiția fundamentală a acestei ridicări a formei poetice era o mânuire perfectă a limbii materne, pentru ca ea să fie pregătită pentru o concepțiune mai întinsă și să poată crea din propria ei fire vestmântul noilor cugetări. Aceasta este „lupta dreaptă” ce o încearcă Eminescu, pentru a „turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă”. Pentru el limba română e „ca un fagure de miere”, dulce și străvezie, dar nu răzlețită în lipsă de contururi, ci prinsă în celula regulată a fagurelui.

Poeziile lui încep în această privință alipindu-se de-a dreptul de forma populară, dar îi dau o nouă însuflețire și o fac primitoare de un cuprins mai înalt. Așa sunt cele patru poezii: *Ce te legeni, codrule*, *La mijloc de codru des*, *De la Nistru pân' la Tisa*, *Codrule, codruțule*.

Din poezia populară și-a însușit Eminescu armonia, uneori onomatopoeică, a versurilor sale [...].

Al doilea pas este introducerea, cu totul particulară poeziei lui Eminescu, a unor rime nouă, formate din împreunarea cu un cuvânt prescurtat, după felul caracteristic al limbii românești, sau din două cuvinte:

„Pe-atunci erai tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?” [...].

Însă unde inovația lui Eminescu în privința rimei se arată în modul cel mai neașteptat este în numele proprii luate din diferite sfere de cultură și introduse în modul cel mai firesc în versurile sale. Se știe ce riscantă este întrebuințarea numelor proprii în poezia lirică, și într-o veche cercetare literară a noastră am citat câteva exemple înspăimântătoare. Eminescu însă a știut să se folosească de ele cu măiestrie, și tocmai aceste rime sunt dintre cele mai frumoase și mai bine primite ale lui:

„Ca să vad-un chip, se uită
Cum aleargă apa-n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri” [...]

După o așa încordare, după o așa „luptă dreaptă” pentru a turna „limba veche în formă nouă”, nu ne vom mira că a putut ajunge Eminescu, pe de o parte, la aplicarea sigură a unor forme rafinate în *Oda în metru antic*, în *Glossa* și în admirabilele *Sonete*, pe de alta, la cea mai limpede expresie a unor cugetări de adâncă filosofie, pentru care nu se găsea până atunci nici o pregătire în literatura noastră. Căci palidele imitări ale monoloagelor din *Faust* și din *Hamlet*, sau ale reflecțiilor mediocrului Aimé-Martin, din care se găsesc urme în încercările literare după '48, nu pot intra aci în comparație. [...]

Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.

Titu MAIORESCU, *Eminescu și poeziile lui*, în „Convorbiri literare”, XXIII, 1889, nr. 8.

Înălțimea concepțiunei sale pesimiste și poetice ajunge la apogeu în *Satira I-a*. Când artistul a ajuns să-și exprime desăvârșit sentimentele sale, atunci e un mare talent, dar numai când a izbutit să arate într-o formă poetică o mare concepție filozofică, o mare generalizare a minții omenești, atunci el ajunge geniu; și ceea ce ridică așa de sus creația poetică a lui Eminescu e vasta sa concepție despre viață, concepție care poate să nu fie a noastră, care însă e, de netăgăduit, mare. Imensele probleme ale universului, cum e crearea și închegarea lumii, ori mai bine zis a sistemului nostru solar, o închegare imensă în timp și spațiu; micimea planetei noastre față cu aceste imensități și mai cu samă scurtimea vieții omenirii, care pare numai o clipă în viața totală a lumii; întunericul ce se arată îndărătul omenirii, până la ivirea vieții organice și înaintea omenirii după stingerea acestei vieți; micimea vieții unui om, cu toate microscopicele lui interese, față cu aceste probleme imense... toate aceste sunt minunate de bine exprimate în *Satira I-a*. [...]

Fondul prim al caracterului său a fost mai curând optimismul și idealismul, decât pesimismul. Acel care va pătrunde și va simți adânc creațiunea poetului va pricepe totodată câtă dreptate avem.

Idealizarea trecutului, cum am mai spus, a fost o urmare a pesimismului, dar a unui pesimism *sui generis*, special lui Eminescu, care în fondul lui prim a fost idealist în toată puterea cuvântului. Altmintrelea nici nu s-ar explica această idealizare: „A fi? Nebunie și tristă și goală”. Dar „a fi” cuprinde în sine nu numai viața de astăzi ori cea viitoare, ci și toată viața omenirii și viața universului întreg. Fiind atât de vast acest „a fi”, cuprinzând *toată viața* în general, cu atât mai mult acest „a fi” va cuprinde aceea de care „se-nvredniciră cronicarii și rapsozii”, o viață de care ne desparte abia o clipă, dacă luăm în samă cursul vremii în total. E vădit lucru că, din punctul de vedere al pesimismului, viața despre care ne vorbesc „cronicarii și rapsozii” e deopotrivă cu cea de astăzi, o „nebie și tristă și goală”. Așa ar fi trebuit să o prevească un poet pesimist consecvent. Dar Eminescu n-a fost consecvent, și n-a fost pentru că avea un mare fond de idealism, de bunătate, blândețe, simț de armonie și simpatie universală, și acest sentiment idealist cerea o viață socială, pentru a fi cheltuit în zugrăvirea ei. Neputând cheltui acest idealism pentru viața socială prezentă, pe care o ura, nici pentru cea viitoare, pe

care n-o pricepea, el s-a întors îndărăt și a scăldat viața socială trecută în idealismul lui, făcând-o blândă, bună, mare, armonioasă, ajungând în sceață zugrăvire câteodată la curată naivitate. Așa e, de pildă, când face genii pe Cichindeal, Mumuleanu, Mureșanu. E foarte caracteristică în această privință *Satira a III-a*. Nu numai Mircea e blând, bun... aceasta se pricepe, dar ideală și armonică e natura toată, ideal și armonic e visul sultanului, frumoasa Malcatun, Baiazid însuși. Dar mai caracteristică decât toate acestea e descrierea războiului. E un război în care nu numai nu se văd capete tăiate de la trunchiuri, picioare și mâini rupte, dar nu e nici o picătură de sânge în toată această vijelie pe care-o mână Mircea și care „vine, vine, vine”. Nici o picătură de sânge! Acest război mai curând ne face impresia unei trântre mari, zgomotoase, făcută pentru petrecere. Atât de mare era nevoia de a idealiza la Eminescu! În scurt, iată adevărul adevărat, fondul prim al lui Eminescu e o doză mare și covârșitoare de idealism; iar pesimismul care, ca filozofie și ca sentiment, străbate toată creațiunea poetului, dându-i de multe ori o culoare așa de întunecată, acest pesimism e rezultatul influenței mijlocului social, în înțelesul larg al cuvântului.

C. DOBROGEANU-GHEREA, *Eminescu*, în „Contemporanul”, V, 1887, nr. 9 și nr. 11.

Obiceiu de a publica manuscrisele oamenilor mari, după moartea lor, există pretutindeni. E, fără îndoială, ceva nedelicat în această exhibare a întimităților bieților morți și, desigur, nu e unul care, dacă ar învia, n-ar fi adânc jignit că i-a dat în vileag bucățile, pe care le-a crezut nevrednice de el însuși, ori bruioanele, din care putem vedea chinul de a crea, din care putem cunoaște ce idei, banale adesea, și ce formă, stângace de cele mai multe ori, au izvorât întâi de sub pana scriitorului. Dar această nedelicatețe este scuzată prin interesul pe care îl prezintă manuscrisele poezilor pentru cercetătorii literari. Așa că, din acest punct de vedere, publicarea manuscriselor lui Eminescu este îndreptățită și este folositoare. Publicarea lor, însă, în colecția „autorilor clasici”, ca „poezii de Eminescu”, nu poate fi justificată. Dacă pentru oamenii din generația trecută, adevăratul Eminescu este și rămâne acela din ediția Maiorescu,

apoi pentru generația tânără, care a avut de la-nceput în mână două volume de Eminescu, „Eminescu” este altul. Am văzut mulți tineri citind pe Eminescu, indiferent din volumul cel vechi ori din cel nou, de „postume”. Evident că în mintea acestora există un alt Eminescu decât în mintea oamenilor de la sfârșitul veacului trecut.

Și e nedrept. Eminescu nu e, nu poate fi altul decât cel ce a voit să fie el însuși. Tot ce n-a voit să fie e foarte util pentru priceperea poetului, dar nu e adevăratul Eminescu. Acolo unde Eminescu n-a pus toată arta sa, nu mai este el. Avem noi dreptul să rostim vreo părere asupra talentului lui, judecând după vreo „postumă”? [...]

Eminescu este un eveniment aproape inexplicabil în literatura noastră. El e așa de mare față de predecesorii săi, încât nu mai poate fi vorba de o „evoluție” a literaturii, ci de o săritură. Căci de la Alecsandri, Bolintineanu, și chiar Alexandrescu, în chip normal nu se putea ajunge la Eminescu. Și nu vorbesc de conținutul, de tendința operei lui Eminescu. Sărituri, în privința aceasta, s-au întâmplat în toate literaturile. Vorbesc numai de artă. Predecesorii săi sunt atât de puțin artiști, și Eminescu e un atât de mare artist! El a moștenit atât de puțin și a creat atât de enorm de mult! Și această săritură părea și mai mare pe vremea când nu se cunoștea decât opera sa, care începe cu *Venere și Madonă* (ediția Maiorescu). De când însă cunoaștem bucățile anterioare *Venerei și Madonă* (din ediția Șaraga și, acum, din aceste „postume”), putem asista la evoluția ce a făcut-o Eminescu, care este în același timp evoluția literaturii române însăși, de la Alecsandri—Bolintineanu până la Eminescu, evoluție întâmplată însă, în activitatea unui singur om, care e Eminescu: Eminescu adolescentul, cel de până la *Venere și Madonă*, este scriitorul care face evoluția literaturii române de la Alecsandri până la ceea ce înțelegem prin „Eminescu”.

Garabet IBRĂILEANU, „*Postumele*” lui Eminescu, în „Viața românească”, 1908, nr. 8.

În evoluția lui Eminescu de la 1870 până la 1883, se disting două faze: întâia până la 1879, a doua de aici încolo. Primul caracter vizibil pentru toată lumea — fiindcă e cel mai superficial — este imperfecțiunea

forme (cu privire la limbă și la versificație) în faza întâia și desăvârșirea ei în faza a doua. Dar deosebirea dintre aceste faze e mult mai profundă.

În faza întâia, deși concluzia poeziilor cu caracter filozofic și social este pesimistă, Eminescu face totuși concesii concepției contrare, dându-i oarecum cuvântul, punând problema vieții și din punct de vedere optimist. Aceste poezii se înșiră între *Mureșanu* (poezie din 1869, nepublicată de el), în care, cum spune într-o notă adăugată mai târziu, nu era încă „rănit de îndoială”, și *Rugăciunea unui dac* din 1879, prima poezie unde optimismul nu mai are cuvânt.

În *Epigonii* Eminescu cântă idealismul optimist al generației anterioare — idealism filozofic și social — și apoi, silit oarecum de evidență și cu regret, se declară pesimist.

În *Mortua* est, chiar în *Mortua* est, pe care, cum am spus de atâtea ori, o cred mai mult o „compoziție” retorică și exagerată în pesimismul ei, Eminescu ezită între „A fi sau a nu fi”.

În *Înger și Demon* idealizează pe revoluționarul optimist, apoi constată că visul lui este irealizabil — și înainte de moarte „Îngerul” îl împacă pe „Demon” prin amor.

În *Împărat și proletar* Eminescu scrie câteva pagini de admirabilă poezie revoluționară — și apoi dă cuvântul împăratului, care constată iremediabila mizerie a omenirii.

Prima poezie, în care atitudinea optimistă e absentă, este *Rugămintea unui dac* din septembrie 1879. (Și fiindcă, pentru ușurința discuțiilor ce urmează, trebuie să fixăm, fie și cam arbitrar, începutul fazei a doua, începutul îl va forma această *Rugăciune*.)

Atitudinea optimistă va fi absentă de aici încolo în toate poeziile filozofice: *Scrisorile I* și *IV* (Mircea din *Scrisoarea III*, amorul medieval din *Scrisoarea IV* sunt idealizarea trecutului, sentiment eminamente pesimist, și nu cuvântul acordat atitudinii optimiste), *Glossă* și *Oricâte stele*. [...]

În poezia lui Eminescu, un anumit fond cerând, provocând un anumit ritm, nedezmințita adecvare a formei la fond e *probată obiectiv* — lucru greu în estetică. Se ilustrează așadar *cu fapte* că creația lui Eminescu nu are nimic din ceea ce s-a numit muncă — exercițiu, „compoziție”, că e fapt profund biologic.

Iar această corespondență perfectă dintre idee și sonoritate — și vom vedea că ea nu se mărginește numai la ritm — este una din cauzele impresiei rare pe care o dă poezia lui Eminescu.

Dar forma lui Eminescu are — în sfera fiecărui ritm — și alte diverse adaptări la fond.

Mai întâi, firește, varianta măsurii în conformitate cu fondul poeziei. Când fondul e mai complicat, versul este mai lung. Aceasta se înțelege de la sine și este o observație care se aplică la orice colecție de poezii. E interesant să ne oprim asupra unor măsuri excepționale din opera lui Eminescu. Așa, de pildă, el are numai o poezie în versuri de șase silabe (cele mai scurte versuri ale lui, afară de versurile-sfârșit de strofă din două poezii și de unele versuri din bucățile rămase la moartea lui în manuscris): *Mai am un singur dor*, în toate variantele, poezie funeбрă (și firește în metru iambic). Și singura poezie subiectivă cu adevărat funeбрă, căci în *O, mamă*, poetul nu cheamă moartea, nici n-o idealizează. Scurtimea aceasta redă aici perfect simplitatea gravă a sentimentului, tonul minor al stării sufletești, oboseala și detașarea de viață. Poate cineva concepe *Mai am un singur dor* în versuri lungi? Versurile, cu cât sunt mai lungi, cu atâta sunt mai mult „literatură” și retorică.

În *Pe lângă plopii fără soț*, versurile de opt silabe (obișnuite în poezia lui Eminescu) alternează cu cele de șase silabe. Versul de șase silabe, „scurt și cuprinzător”, corespunde mereu în această poezie cu ceea ce e mai frapant, cu ceea ce are în adevăr la inimă poetul, cu ceea ce parcă ar vrea să sublinieze, cu „încheierea” versului anterior:

„Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut,
Mă cunoșteau vecinii toți,
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des,
O lume toată-nțelegea,
Tu nu m-ai înțeles.

De câte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns,
 O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns”

etc.

Un alt mijloc de adaptare a formei la fond sunt anumite combinații metrice.

În Mai am un singur dor, versurile fără soț din fiecare strofă sunt compuse din iambi, iar versurile cu soț, din amfibrahi (iambi abundenți):

„Mai am un singur dor
 În liniș-tea sării”

etc.

Prin această alternanță, oboseala și detașarea sunt redată și mai bine.

În *Sara pe deal* („*Sara pe deal // buciunul — sună — cu — jale*”) combinarea de picioare: coriamb, dactili, troheu este în bună parte elementul care dă acestei poezii de fericire o notă de duioșie și de morbidezza, adică farmecul ei straniu.

Dar factorul auxiliar cel mai important al ritmului e proporția dintre accentele principale și cele secundare ale versului și poziția lor pe cuvinte (fapt care dă poetului posibilitatea să se miște cu toată libertatea și să realizeze tot felul de combinații în „schema” trohaică sau iambică).

În versul subliniat:

„Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie”

ritmul iambic și maximum de accente principale (ale vorbirii) din versul subliniat, toate pe sfârșit sau aproape pe sfârșit de cuvinte, și faptul că acest vers, mai scurt ca măsură decât precedentul (care, din punctele de vedere discutate, îi servește ca piesă de comparație) are, totuși, tot atâtea accente principale ca și acela — toate acestea *suie* steaua tot mai sus cu fiecare iamb, adică cu fiecare silabă accentuată. Cetiți și veți simți cum steaua se suie pe iambi ca pe niște trepte.

În versul subliniat:

„Înălțimile albastre
Pleacă zărea lîr pe dealuri”

troheii, cu maximum de accente principale (pe cînd în versul prim sunt numai două) și toate pe începutul cuvintelor, așadar, scoborîrea (repetată pe fiecare sfîrșit de cuvînt), de la accent principal la neaccent, coboară zarea — tot mai jos și treptat — pe dealuri¹. [...]

Trebuie să observăm că și în privința rimei există două faze în evoluția lui Eminescu, iar aceste două faze corespund exact cu fazele constatate până acum.

În primul rînd, frecvența rimelor.

Poeziile cu versuri lungi au, firește, toate versurile rimate. În privința poeziilor cu versuri scurte, adică marea majoritate a poeziilor lui Eminescu, constatăm că de la 1870—1879 (faza primă) în toate poeziile (cu două excepții) din cele patru versuri ale strofei rimează numai două; iar în faza a doua (cu trei excepții) rimează toate versurile strofei. Aceasta dovedește că în faza a doua forma e mai artistică. Eminescu își impune greutăți mai mari — căci versurile mici și toate rimate sunt o „formă” draconică.

Strofa:

„Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște”,

în care Eminescu formulează nici mai mult nici mai puțin decît geneza timpului, e alcătuită din câteva cuvinte, grupate în patru unități mici, compuse dintr-un număr fix de silabe, orînduite conform unui sistem fix de accentuare și terminate cu sunete care să dea rime. Și toate acestea realizate într-un spațiu infim, în care să se poată mișca poetul spre a îndeplini aceste condiții grele.

Cînd rimează numai două versuri din cele patru ale strofei — cînd, în realitate, cele patru versuri mici sunt două mari — poetul are mai multă libertate de mișcare, spre a muta cuvintele, ca să obție ritmul și rima.

¹ Bineînțeles că scoborîrea e dată de înțelesul cuvintelor. Ritmul numai ajută la producerea impresiei. Același ritm poate ajuta altă impresie.

În al doilea rând, calitatea rimelor.

În faza primă Eminescu are adesea asonanțe în loc de rime. În faza a doua — foarte rar.

Unui lector din Muntenia, această afirmare i se va părea neadevărată, pentru că rimele moldovenești i se vor părea asonanțe.

Dar poezia este o artă a auzului, nu a văzului. Și pentru urechea lui Eminescu: *crânguri-singuri* (moldovenește: *sânguri*), *îngheț-dimineți* (mold.: *dimineț*), *cireș-ieși* (mold.: *ieș*), *ochelari-cântar* (mold.: *cântariē*), *isteț-musteți* (mold.: *musteț*), *colț-bolți* (mold.: *bolț*), *față-brațe* (mold.: *brață*), *bujori-pânditor* (mold. popular: *pânditoriē*) etc. sunt rime. Ele sunt asonanțe numai în limba literară¹. Apoi, Eminescu mai are două-trei rime populare — ca în poezia populară din toată Dacia — care cad pe silabă întonată cu accent secundar, ca de pildă: *asta è-urmele*, ori: *totuși è-asemenē*.

Lipsa de asonanțe, în faza a doua, arată iarăși un progres artistic.

Mai departe, și tot din punct de vedere calitativ, dar în altă privință:

Eminescu este cel dintâi poet român care face din rimă un scop și un lux. El nu se mulțumește să „găsească” rima, el vrea ca rima să fie, prin ea însăși, un element estetic al poeziei. [...]

Eminescu, creând în poezia românească rima adevărată, și rima rară, de lux, este original și în rimă. Rimele lui sunt și ele *eminesciene*. Aceasta e atât de adevărat, încât — lucru rar — el poate fi și a fost plagiat și în privința rimei, și plagiatul se cunoaște imediat, atât de mult rimele lui sunt ale lui și poartă pecetea lui.

Dar toate acestea n-ar fi nimic, dacă rimele acestea n-ar avea calitatea eminentă — care poate fi numită sinceritatea rimei — de a da impresia că cuvintele din rimă nu puteau fi altele, că sunt acele care trebuie să fie, că sunt „de-acolo”.

Nu e greu detot să imaginezi rima recunoască-l-dascăl. Meritul e să știi ce să faci cu ea.

„Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l,

Ce-o să aibă din acestea pentru el bătrânul dascăl”

¹ De unde urmează că în pronunțarea lui Eminescu: *lemn-semn* (mold.: *sămn*), *sicriu-țiu* (mold.: *țân*) sunt... asonanțe.

nu are nimic silit. Chiar dacă n-ar fi acel „fericească-l” care cere pe „recunoască-l” (dacă Eminescu a construit fraza anume așa, aceasta arată dibăcia sa artistică), încă n-am simți nimic forțat în rima aceasta.

Și tot așa în:

„După vremuri, mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe”

și în oricare alte versuri cu rimă rară, „greu de găsit”.

În deosebire de celelalte elemente ale formei, cred că în privința rimei Eminescu proceda intenționat. Cred că pleca adesea de la dicționarul lui de rime. Crede că-și impunea greutatea ca să le învingă. În versul de mai sus, el avea nevoie numai de *Dariu*. Ar fi putut să-l pună în corpul versului și să scape ușor. Dar i-a plăcut rima rară: *oaspe-Istaspe* — și a construit versurile în vederea rimei (zic „construit”, nu „inventat”). Și minunea este că nu se cunoaște intenția, căci aceste versuri dau impresia că sunt exact acele care trebuiau să exprime ideea — așa cum este exprimată. [...]

Poeziile de deznădejde ale lui Eminescu, am văzut, sunt iambice. Iar cele de mai profundă deznădejde mai au ceva: au toate rimele masculine, adică se isprăvesc în iambi puri — se isprăvesc pur iambic.

„Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorâtă”

se isprăvește cu o silabă neaccentuată (și rima e feminină).

„Departa sunt de tine și singur lângă foc”

se isprăvește cu o silabă accentuată (și rima e masculină).

Încă o dată: versurile isprăvite cu rimă masculină, versurile isprăvite pur iambic sunt *mai* iambice, și atunci e firesc ca poeziile cele mai deznădăjduite, mai „iambice”, să aibă versurile cu rimă masculină. Iată acele poezii: *Departa sunt de tine*, *Despărțire* (în fiecare din aceste poezii numai o singură rimă e feminină), *Din valurile vremii*, *O, mamă*, *Din noaptea*, *De ce nu-mi vii*, versurile neperechi din *Mai am un singur dor* în toate variantele și *Pe lângă plopii fără soț*. [...]

Dar cuvântul din rimă mai are la Eminescu și altă calitate, iarăși pe cât e posibil: o sonoritate corespunzătoare ideii exprimate în versul respectiv.

De exemplu, în versurile:

„Și-ale râurilor ape ce scîlpesc fugind în ropot.

De departe-n văi coboară tânguiosul glas de clopot”,

cuvintele esențiale „ropot” și „clopot” sunt în rimă, așadar ele sunt evocatoare nu numai prin sunetele lor, nu numai prin poziția lor în rimă, ci și prin coeficientul ce-l capătă *unul de la altul*. Onomatopeicul „ropot” e întărit, în sonoritatea lui, în „onomatopeismul” lui, prin sonoritatea: „clopot”.

În:

„Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,

Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți”,

cuvântul esențial „berbanți” e în rimă. Dar prin sonoritatea lui (acest cuvânt corespunde sonor cu înțelesul lui¹, pusă în evidență, „trâmbițată” prin rimă și întărită prin pregătire de „lanț” din versul precedent, redă la maximum ideea din acest vers.

În strofa:

„S-aud pe valuri vânt,

Din munte talanga,

Deasupra-mi teiul sfânt

Să-și scuture creanga”

sonoritatea onomatopeică „talanga” din rimă e întărită de sonoritatea „creanga”. [...]

¹ Adică corespunde mai bine decât altă combinație posibilă de sunete. De altfel, orice cuvânt din limba maternă, fiind asociat de mult și indisolubil cu ideea pe care o denumește, nu e un simplu semn al ideii, cum e pentru noi un cuvânt din altă limbă, ci seamănă cu ideea prin sonoritatea sa, are ceva onomatopeic. Bineînțeles că „berbanți” seamănă mai bine decât altele.

Dar și mai important decât aceste corespondențe speciale este altceva. Este muzica rimelor care ajută la impresia totală, difuză, a unei poezii. În *Mai am un singur dor*, cele mai multe rime conțin sunetele nazale *n* și *m* — consoanele cele mai muzicale ale limbii (singurele care sună metalic), mai muzicale încă în combinație cu alte consoane. Nu transcriu poezia (cetitorul s-o caute în *volumul* lui Eminescu), ci numai rimele: *lin-senin, flamuri-ramuri, întruna-luna, talanga-creanga, vânt-sfânt, înainte-aminte, cetini-prietini, cânt-pământ, patemi-singurătate-mi*. Nouă din șaptesprezece rime, așadar 50% au *n* și *m* (iar *n* și *m* formează numai 10% din consoanele limbii). Aceste rime sonore dau poeziei un adevărat acompaniament muzical. Așa și *O, mamă*: patru rime din nouă conțin aceste sunete. Iar restul de cinci nici ele nu sunt oricare. Ele conțin, toate pe *u* sau *o*, vocalele care contribuie la impresia de gravitate și tristețe. Așadar în *O, mamă*, toate rimele, într-un fel sau altul, ajută la impresia profundă produsă de această poezie. Dar în *O, mamă*, la impresia muzicală a rimelor contribuie și sonoritatea cuvintelor din corpul versurilor, căci aceste cuvinte sunt excepțional de bogate în sunete metalice *n, m* și combinațiile lor. [...]

Dar mijloacele sonore lucrează deodată cu mijloacele de stil propriuzise și cu ceea ce se numește „compoziție” — arhitectura unei opere de artă. Și numai o analiză simultană a tuturor mijloacelor ar arăta complet efectul fiecăruia — și complexitatea procesului de creație — căci elementul sonor capătă un coeficient de la celelalte — și invers.

Garabet IBRĂILEANU, *Eminescu. Note asupra versului*, în vol. *Studii literare*, Editura Cartea românească, 1930, p. 150—151; 161—169; 175—179; 194; 201—202.

Nu poate fi vorba de generația de la „Convorbiri” creând o epocă nouă în istoria literaturii românești. Schimbarea cea mare care se întrerupează în Eminescu nu e un fenomen de viață artificială, teoretică ce s-ar fi coborât într-o realitate disciplinată, ci avem a face cu una din acele mari mișcări care iese din adâncul viu al unei națiuni, din tot ce se poate conține în prezent, ca și dintr-un foarte lung trecut. E unul din momentele acelea fericite, cu unul dintre oamenii predestinați, care

rezumă o literatură și o îndreaptă, aruncând puternice lumini către viitor, deschizând drumuri și mai departe generațiilor care vor veni pe urmă. [...]

Dar tot ce avem de la Eminescu sunt fragmente ale unui geniu împiedicat de a pune în valoare imensele lui posibilități. A venit la Iași, unde pe vremea aceea erau două curente: un curent bărnuțian, care trăiește și până acum, creat de Simeon Bărnuțiu, marele orator al legendei de la 1848, suflet tare și exclusiv, care a dat acolo o întreagă teorie de drept. Și contra acestui curent, în opoziție față de Bărnuțiu însuși, pe care Maiorescu l-a atacat zeflemisindu-l la „Convorbiri literare”, spiritul critic neîncercător, sceptic, dar nu fără, în fond, același simț pentru nație, al „Junimii”.

Și, în atmosfera aceea de povestiri, de glume, care distrau uneori mai mult decât toată literatura care se prezenta acolo, omul s-a înfățișat așa cum se înfățișează, într-o poezie a poetului francez Baudelaire, acea pasăre a mărilor care, pe uscat, din cauza aripilor ei de uriaș, nu poate să umble. Tot așa imensele aripi ale lui Eminescu se vedeau stingherite în odăile pline de veselie unde se strângeau membrii „Junimii”. Acesta nu era aerul care trebuia să intre în plămânii lui puternici și aceștia nu erau oamenii a căror aprobare trebuia să o aibă, oameni care cetiseră așa de multe, încât se dezgustaseră de toate, sau cetiseră așa de puțin, încât nu puteau judeca nimic. Închipuiți-vă însă o națiune crescută pentru dânsul, înconjurându-l din toate părțile; gândiți-vă la Eminescu, care a încercat până și teatru, din subiecte ale trecutului nostru, așa cum nimeni nu încercase până la dânsul — au rămas fragmente uitate prin hârtiile lui —, gândiți-vă la Eminescu vorbind unei mulțimi care să-l înțeleagă... Ce alt fel de poezie, într-adevăr în rândul literaturilor celor mai mari, ar fi răsărit din el! Și ce nu s-ar fi ales din oamenii pe care i-ar fi încurajat și condus către aceeași biruință a sufletului românesc, ridicat la înălțimile cele mai mari ale cugetării contemporane?

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești*, Editura Librăriei Pavel Suru, 1929, p. 168, 176.

Eminescu a mers de atâtea ori pe căile filozofiei lui Schopenhauer, iar cât despre pesimism considerat ca o vină, să nu ne tulburăm. În paginile dureroase ale cărții lui Eminescu, atâți dintre noi au găsit mai întâi drumul către adâncimile simțirii și înălțimile concepției. O astfel de influență mi se pare în orice împrejurări întăritoare. [...]

Lumea concepută ca o clipă între trecut și viitor este o temă schopenhaueriană la care poezia lui Eminescu se va opri de mai multe ori. [...]

„Ce au fost toate acestea? Ce-a rămas din ele?” se întreabă Schopenhauer meditând la împrejurările trecute ale vieții cu acea uimire dezamăgită pe care o regăsim acum și la Eminescu. Rădăcina cea mai adâncă a unui anumit sentiment de viață, din care s-a dezvoltat o bună parte a literaturii pesimiste din a doua jumătate a veacului trecut, o întâmpinăm aci, în această acută nevroză a depersonalizării, care a împiedicat atâtea spirite de seamă ale vremii să-și resimtă unitatea profundă a firii lor și sensul armonios al unei vieți dezvoltându-se cu logica internă a unui organism și a unei opere de artă. Clasicii au resimțit această fericire. A resimțit-o de pildă Goethe când a ridicat un imn de laudă *personalității*, adică acelei consecvențe interne care poate face din noi un bloc rezistent în furtuna pustietoare a timpului. Și este o întâmplare cu totul remarcabilă faptul că Eminescu, modernul cu sufletul neliniștit de problema propriei lui identități intime, a tradus odată strofele clasice ale lui Goethe:

„Spun popoare, sclavii, regii,
Că din câte-n lume-avem
Numai personalitatea
Este binele suprem.” [...]

Manifestându-se veșnic în prezent, ca într-o „amiază eternă”, dar aspirând către niște ținte pe care nu le atinge decât pentru a le înlocui îndată, voința de a trăi este izvorul unor neîntrerupte suferințe. Față de această implacabilă condiție a vieții, Schopenhauer arată că reflecția filozofică poate în cele din urmă s-o divulge și să îndrumeze spiritul către liniștitoare ataraxie stoică, către acea eliberare de sub puterea afectelor, demnă să fie salutată ca limanul unei mântuiri. [...]

Schopenhauer a fost pentru Eminescu un îndrumător atât de ascultat încât prin el a găsit calea nu numai către vechile izvoare ale înțelepciunii indice, dar și către fântâna de mângâieri a stoicismului greco-roman. Stoicismul nu este, așadar, cum am văzut că s-a putut crede, o etapă prin care Eminescu întrece pesimismul, dar una în care el se dezvoltă în deplin paralelism de data aceasta cu modelul schopenhauerian. Aceste influențe noi le-a adunat Eminescu în poezia *Glossă*.

Izvorul istoric al *Glossei*, dacă facem abstracție de atâtea amintiri filozofice care au putut-o inspira pe alocuri, pare a fi o cugetare al lui Oxenstierna pe care Eminescu o publică în „Curierul din Iași” din 13 iunie 1876. [...]

Comparația vieții cu teatrul nu este însă un motiv pe care l-a putut găsi Oxenstierna mai întâi. Originea acestui motiv trebuie s-o căutăm în antichitate pentru a o afla în adevăr la filozofii din succesiunea lui Socrate și printre cei din urmă la Epictet, unul din lucrătorii cei mai populari ai idealurilor stoice, de unde el s-a răspândit apoi pe multe căi în literatura universală.

Comparația vieții cu teatrul îi este chiar foarte familiară lui Epictet, pentru că o regăsim de două ori în renumitul său *Manual*. [...]

Dacă privirile lui Eminescu s-au oprit asupra fragmentului din Oxenstierna, lucrul îl explică faptul că sub farmecul limbii vechi pentru care era atât de sensibil Eminescu descoperea o temă stoică și una din acelea pe care inteligența sa formată în disciplina schopenhaueriană știa s-o distingă și s-o prețuiască. [...]

Ataraxia stoică nuanțată sau nu în felul modern al pesimiștilor este pentru Schopenhauer mijlocul unei alinări provizorii din înțelestarea „voinței de a trăi”, și la acest ideal Eminescu a aderat nu numai în *Glossă*, dar și în alte poezii, printre care finalul *Luceafărului* alcătuiește floarea supremă și cea mai pură a acestei tendințe. Eliberarea definitivă de sub jugul teribilei „voințe”, Schopenhauer credea că se desăvârșește în negația de sine a martirului și ascetului. [...]

Dar această evocare a bucuriei cu care martirul își întâmpină chinurile nu o găsim oare ca într-un ecou în tragica dorință de mortificare din *Rugăciunea unui dac* și nu este, prin urmare, de prisos să-i căutăm acesteia izvoare îndepărtate și vag asemănătoare în literatura indică atunci când

paginile adeseori recitate ale lui Schopenhauer au putut vorbi cu putere imaginației poetului nostru? Printre idealurile schopenhaueriene a găsit Eminescu și gândul glorificării martirului.

Critica eminesciană s-a mulțumit să limiteze până acum influența lui Schopenhauer în poezia lui Eminescu mai cu seamă la gândul lor comun despre nimicnicia existenței și la comuna lor aspirație către „stingerea eternă”. Iată însă că o cercetare mai amănunțită arată că influența lui Schopenhauer a introdus în țesătura inspirației lui Eminescu mai multe fire și că pentru o bună înțelegere a poetului sunt necesare mai multe referințe la paginile filozofului: atâtea câte au fost amintite aci și unele pe care discuția le va face trebuincioase și mai târziu, chiar în capitolul următor. Mai este însă necesar de amintit că atâtea înrudiri cu filozoful nu coboară întru nimic originalitatea poetului, care trebuie căutată numai în adevărul și energia lirismului cu care el însuflă niște gânduri abstracte? Cercetarea istorică se învecinează totdeauna cu adâncirea estetică și se mărginește prin ea. [...]

O împerechere de cuvinte foarte caracteristice pentru Eminescu este aceea care asociază expresia voluptății cu a durerii. Toată lumea își amintește de acel „farmec dureros” în care putem exprima una din impresiile de ansamblu ale operei sale. Farmecul distilat din jale este unul din afectele eminesciene cele mai tipice și care se silește să revină în noi ori de câte ori încercăm să ne reamintim nu amănuntele, nu imaginile sau situația psihologică particulară dintr-una sau alta din poeziile sale, dar acel afect de totalitate care se înalță din ele cu un abur subtil și le învăluie ca o atmosferă.

„Farmecul dureros” este numai una din împerecherile de cuvinte prin care se exprimă această emoție centrală și revelatoare a poeziei eminesciene. Îmbinarea: „dulce jale” sau locuțiunile: „dureros de dulce”, „fioros de dulce” sunt altele. Astfel de asociații de termeni sunt într-atât de adaptate intuiției lirice care nu l-a părăsit pe poet niciodată încât le putem întâlni și în primele sale poezii. Bucata *O călărire în zori*, anunțând în alte privințe atât de puțin creațiile viitoare, vorbește de pe atunci de un cânt dulce și jalnic. Din aceeași epocă, oda *La Heliade* asociază și ea cântarea dulce a lui Eol cu jalea silfelor care vin să se culce, în timp ce *La o artistă* reține nuanța unor „cânturi dulci ca un fior”. Din primul

moment spontaneitatea naturală a poetului scoate, așadar, la lumină acea intuiție muzicală a lumii plină de mister, de farmec și de durere care alcătuiește adâncul însuși al lirismului eminescian și pe care timpul nu va face decât s-o adâncească și s-o rafineze.

Asociația dintre expresia voluptății și a durerii se produce la Eminescu în trei împrejurări, cu prilejul muzicii, al iubirii și al morții. Cele din poeziile adolescenței, despre care am amintit, aparțin primei categorii. Dar și mai târziu, când în *Făt-Frumos din tei* cornul se aude pentru întâia oară în poezia lui Eminescu, dulcele său glas răsună poetului „fermecat și dureros”, iar în *Lasă-ți lumea*, de data aceasta nu glasul cornului, dar ecoul cu care pădurea îi răspunde îi sună poetului în același fel.

Iubirea este însă emoția care folosește cele mai multe din contextele despre care e vorba aici. De reținut este că de cele mai multe ori ele nu intervin când e vorba de iubirea bărbatului, ci mai ales atunci când prin ele se exprimă dragostea femeii.

Astfel demonia bărbatului din *Înger și demon* trezește în iubita lui reflecția și sentimentul: „Ce puternic e — gândi ea cu-amoroasă dulce spaimă!” În *Strigoii* iubita este cea care găsește cuvintele de dragoste: „Las’ să mă uit în ochii-ți ucizător de dulci”. În *Povestea teiului* apariția lui Făt-Frumos umple inima Blancăi cu un „farmec dureros”. În *Luceafărul* Cătălina pronunță cuvintele exaltării: „Mă dor de crudul tău amor / A pieptului meu coarde”. În *Scrisoarea III* pe buzele femeii vin cuvintele: „Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o...” Iar în *Scrisoarea IV* mărturisirea de dragoste a femeii abundă în același sens: „Ah, ce fioros de dulce de pe buza ta cuvântu-i”, „Și cu focul blând din glasu-ți tu mă dori și mă cutremuri”. Numai în *Călin* aceeași emoție, pe care am avea dreptul s-o considerăm, după natura ei, femeiască, este atribuită bărbatului care exclamă: „Și când inima ne crește de un dor, de-o dulce jele”.

Ne va apărea mai târziu cât de semnificativ este faptul că voluptatea se asociază acum cu izvorul însuși al durerii. *Oda (în metru antic)* vorbește nu numai de o suferință „dureros de dulce”, dar și de „voluptatea morții”, în timp ce în *Peste vârfuri trece* lună sunetul cornului răspândește în sufletul poetului o contagiune subtilă și mortală. Acest sunet, se pierde, și el se aude:

„Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâiet
Îndulcind cu dor de moarte”. [...]

Îmbinarea voluptății cu a durerii are o însemnătate deosebită în romantism. Ea este un document și o ilustrație a acelei culturi a sentimentului pe care romanticii au instaurat-o. Viața practică resimte fericirea și suferința ca pe niște valori care se opun și se resping. Această opoziție nu are însă un sens decât pentru viața practică. Dacă romanticismul a reușit să le îmbine, cum atâtea exemple ne-o pot dovedi, împrejurarea se explică prin faptul că el adoptă față de viața sentimentală o atitudine estetică în care valorificarea ei practică nu mai joacă nici un rol. Sentimentul nu mai e trăit, ci degustat. El este resimțit ca un izvor de energie, de abundență și expansiune lăuntrică, fără nici o considerare pentru realitățile în raport cu care el ar trebui să fie căutat sau evitat într-unul singur din felurile sale posibile. Romanticii sunt niște esteți ai vieții sentimentale, și polii opuși ai acesteia din urmă găsesc la ei calea pe care se pot apropia și contopi.

Pentru a exprima această sinteză de tonuri sentimentale deosebite, romanticii germani au văzut că întrebuițează două cuvinte: *Wehmut* și *Sehnsucht*. *Wehmut* este afectul complex în care durerea este sugerată de pierderea unui lucru sau a unei ființe iubite, pe când fericirea provine din posesiunea lor în amintire. *Sehnsucht* este însă durerea unei lipse pe care viața n-a împlinit-o, dar pe care o poate împlini în viitor, ceea ce îndulcește durerea inițială și îi creează fizionomia complexă. [...] Năzuința către unirea de după moarte devine la Novalis „*süsse Sehnsucht*”, iar pentru Hölderlin aspirația către farmecul pierdut al iubirii este „*Wonne der Wehmut*”.

În românește aceste nuanțe se regăsesc deopotrivă în „dor” a cărui îndoită intenție se îndreaptă și către trecut, și către viitor; cineva poate resimți dorul de cele ce au fost și de ce ar putea fi. Cuvântul românesc a întrunit laolaltă aceste două situații sufletești și sfera sa este mai întinsă.

„Farmecul dureros” al poeziei eminesciene este, așadar, nu numai o categorie sentimentală romantică, dar și „dorul” poeziei populare. Aceasta se poate afirma în teză generală pentru că în realitate Eminescu

adâncește și interpretează „dorul” popular într-un fel care îi aparține și asupra căruia ne vom opri. Dar faptul că el ocupă un rol atât de însemnat în opera poetului nostru se explică prin aceea că el este tocmai punctul în care se întrunesc înrăuirile formației sale cu vâna care urcă din straturile adânci ale inspirației populare și poate din amintirile depuse în sânge. Armonia dintre cultură și natură este temeiul care asigură poeziei lui Eminescu caracterul ei de realizare definitivă, și importanța pe care „farmecul dureros” o dobândește în cuprinsul ei este una din ilustrațiile acestei armonii.

Dacă însă „farmecul dureros” sau îmbinările asemănătoare de termeni pot fi apropiate de „dorul” poeziei populare, de ce preferă Eminescu pe cele dintâi? Nu poate fi îndoială că această analogie se oglindea undeva în spiritul lui Eminescu, după cum o dovedește versul: „Și când inima ne crește de un dor, de-o dulce jele”, unde, după structura gramaticală a versului, „dulce jele” explică pe „dor”. De ce însă expresia analitică este preferată cuvântului sintetic? Dacă recitim pasajele din care sunt extrase contextele amintite mai sus vedem că ele nu aparțin acelor bucăți în care poetul vorbește în numele său, la întâia persoană, ci acelor în care el descrie sentimentele altor persoane, ale femeii din *Scrisoarea IV* și din *Înger și demon*, ale Cătălinei și Blancăi, ale iubitei lui Arald din *Strigoii*, ale lui Cătălin, ale codrului în *Lasă-ți lumea*. Excepție fac numai contextele din *Odă* și cele din *Peste vârfuri trece lună*, care alcătuiește însă tot cântecul unui personaj deosebit de poet și anume al unei femei, al Anei din drama istorică postumă: *Bogdan Dragoș*, pe care versiunea independentă din *Poezii o reia și o modifică în câteva puncte*.

Generalitatea rar dezmințită a acestei condiții arată că Eminescu se comportă în toate aceste împrejurări ca psiholog al unor stări sufletești străine, silit să le amănunțească și să prefere, deci, expresia lor analitică. Dar afară de aceasta nu este oare funcțiunea poetului să pătrundă sub cuvânt în intimitatea stării pe care acesta o denumște, să ne împingă mai departe către miezul lucrurilor, să ne reveleze raportul de elemente trăite și să ne înfățișeze astfel în locul cuvântului comun, care adeseori mai mult acoperă decât dezvăluiește sensurile intuitive, expresia compusă care poate face mai bine acest serviciu? În sfârșit, „farmecul dureros” este o modificare a dorului și expresia trebuia rezervată. [...]

Am spus că „farmecul dureros” nu apare niciodată în aceste poezii ale aspirației și nostalgiei, ci numai în acelea în care personajele scenelor de iubire îndreaptă unele către altele sentimentele lor. Nu cumva atunci „farmecul dureros” este deosebit printr-o nuanță, dar printr-una plină de însemnătate, de „dorul” poeziei populare, de *Sehnsucht*-ul și de *Wehmut*-ul poeziei romantice? Dorul despre care „farmecul dureros” ne vorbește nu se îndreaptă nici către trecut, nici către viitor, ci către fuziunea prezentă și întreagă. „Farmecul dureros” este un dor metafizic. El este aspirația de a ieși din forma mărginită și proprie. El este năzuința de a realiza scopul ultim al voluptății, posesiunea infinită și totală, dar amestecată cu durerea că această năzuință nu poate fi îndestulată niciodată. Farmecul iubirii este dureros pentru personajele lui Eminescu pentru că ele îl resimt până la adâncimea în care se dezvăluie eterna caducitate a amorului, firea ei veșnic nesățioasă. [...]

Pentru Schopenhauer diferența pe care o introducem între voluptate și durere este o iluzie. Privirea filozofului știe să distingă unitatea lor profundă. Sunt în această privință unele reflecții adânci în *Lumea ca voință și reprezentare*. [...]

Am spus că pentru simțul comun suprema durere și voluptate sunt termeni care se resping. Dacă totuși poetul îi adoptă laolaltă împrejurarea provine din faptul că, întocmai ca toți romanticii, el nu se simte legat de opozițiile logice și că pe calea aceasta el poate să pătrundă mai adânc în viața sentimentului, până la rădăcinile lui iraționale. „Farmecul dureros” aruncă, deci, o sondă în adâncime. Asociații de termeni antinomici a folosit Eminescu și altă dată, când în *Scrisoarea I* sau în *Rugăciunea unui dac* a executat un fel de joc al conceptelor paralele și opuse, înfățișându-se începuturile de negândit ale lumii, când ființa nu există deopotrivă cu neființa, sau când unul și totul se implicau în unitatea care nu cunoscuse diferențieri. Aceeași tendință care îl îndruma pe poet către originea lucrurilor în conduce acum îl substructurea sufletului, și ceea ce rezultă este sentimentul unei adâncimi, nedezipit de lectura operei sale.

Tudor VIANU, *Poezia lui Eminescu*, Editura Cartea Românească, 1930, p. 41, 47, 54, 56, 57, 60, 62, 63, 68, 71, 75—79, 81—82, 83—84.

Asupra „filozofiei” *Luceafărului* se cade să ne oprim o clipă. Acest poem a fost socotit de toți ca inima gândirii poetului. *Luceafărul* este pentru mulți un tratat de metafizică abstrusă, acoperit în cețurile miturilor, o stea răsturnată în apa tremurătoare a unui puț adânc, ce nu poate fi scoasă decât cu iscusite lațuri metodice. Oricare cercetător al lui Eminescu simte o datorie de onoare să dea o interpretare a poemului, firește, mereu alta, și așa se întâmplă că în jurul acestei presupuse fântâni de înțelepciune s-au ridicat schelele înalte ale unei exegeze talmudice.

Pentru unul, *Luceafărul* întruchipează pe Arhanghelul Mihail și Eminescu e un mistic care practică postul și prevestește mișcarea ortodoxistă contemporană. El a creat aci „o întreagă cosmogonie și o teodicee — semn de genialitate”. Altul vede în *Luceafăr* un nume păgân, pe Neptun stăpânind fundul apelor, demon acvatic cu vrăji venerice. Pentru altcineva, el este Satan-Lucifer, dar și Orfeu pagan, amorfând prin cântec duhurile Hadesului. O interpretare aducând în chestiune platonismul și gnosticismul, creștinismul și bogomilismul face din *Luceafăr* haosul matern din care a ieșit lumea prin potența activă a Demiurgului, și în același timp Logosul, verbul revelator al dumnezeirii. Din atâtea și atâtea dezlegări merită să fie relevată aceea patriotică, după care *Luceafărul* reprezintă România geologică sau pământul, Cătălina fiind nația românească, precum și aceea de natură lingvistică a lui Hyperion=Hyper-eon.

Ce e adevărat din toate acestea? E adevărat că Eminescu avea cultură filozofică și clasică și putea întrebuința abstracții și imagini mitologice multiple pentru a-și desfășura ideea, că reminiscentele de tot felul s-au putut stratifica peste un mit de o simplitate cosmică, pentru care n-avea nevoie de nici o pregătire documentară, reminiscentele care, aparținând lumii de buruieni dese ale subconștientului, nu vor fi descurcate niciodată, nefiind de altfel nicicând vreun folos într-asta. Dar hotărât este că imaginile poetului nu au o funcțiune de gândire, nu sunt noțiuni, ci metafore, și orice sistematizare a lor e menită să ducă la bizării [...]

Cadrul mitic din *Luceafărul* se arată mai limpezit. Fiecare e slobod să interpreteze cum dorește pe Hyperion. Ori Pluton, ori Orfeu, ori Arhanghelul Mihail, ori Satana, el nu simbolizează nici o concepție proprie cosmogonică, ci e un simplu mit. Zămislit aci din cer și mare,

aci din soare și noapte (prilej acesta de goală erudiție), ceea ce duce la *Theogonia* lui Hesiod, unde, după nașterea mării, substanța telurică iscată din chaos, însoțindu-se cu cerul, concepe Oceanul și apoi pe Hyperion, pe Phebus și alte divinități, Luceafărul e un element al unui Cosmos emanatist distribuit pe o „scară” de existențe, în care el ocupă o sferă înaltă, fiind din „forma cea dintâi”. E un sephirot (după Kabbaliști), sau un eon (după gnostici) hipercosmic, un element uranic înzestrat cu nemurirea de Atotputernicul. Deși creat, el se apropie mai mult decât orice faptură de arhetipul veșnic, de unde acea fixitate ce-l deosebește de oamenii de lut ai pământului:

„Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc,
Și nu cunoaștem moarte.” [...]

Dumnezeu vorbește Luceafărului ca unui egal:

„Noi nu avem nici timp, nici loc”,

dar acesta e un mod stilistic de a se exprima. Hyperion nu e absolutul, ci numai o ființă creată, „ieșită din chaos”, de durată infinită, căci altfel n-ar avea înțeles să-și ceară pieirea. Dacă am încerca și aci să „interpretăm”, ne-am lovi de aceleași uși zidite ale absurdului. Luceafărul nu e Logosul, fiindcă Verbul nu e creat și moartea sa atrage după sine sfărâmarea totului, nu e chaosul, pentru că a ieșit din chaos, nu e Satan, fiindcă nu e un răzvrătit, putând fi numai un Daimôn, în înțelesul păgân al cuvântului. Trei strofe care au dat loc la adânci exegeze:

„Vrei să dau glas acelei guri,
Ca după-a ei cântare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pământul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pământu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea, nu se poate...”

sunt și ele foarte simple. Unul a văzut aci, bizuit pe o lectură greșită, propunerea din partea Demiurgului de a crea din nou lumea prin mijlocirea Verbului. Altul, înțelegând bine că se oferă Luceafărului puterea taumaturgică a cântecului orfic, crede că Hyperion-Pluton, căruia i se furase Eurydike prin incantație, avea să fie satisfăcut să poată învinge la rândul lui pe Orfeu... cu vocea. Numai teama de platitudine ne poate împiedica să nu vedem ceea ce bunul-simț arată limpede, că Dumnezeu făgăduiește Luceafărului puteri divine, domnia lumii și vitejia mitică a eternului Făt, imagini poetice pentru figurarea unei existențe superioare.

Luceafărul — temă comună romantismului — e mintea contemplativă, apollinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirând fericirea edenică a topirii în natură, care îi este însă refuzată prin faptul dilatării aceluia epifenomen ce dă cunoașterea mecanicii lumii, și anume conștiința, în vreme ce Cătălina simbolizează obscuritatea instinctului înfrățitor cu natura, spre care alergase goală Cezara. Prin chiar mitul său de altfel, Hyperion e „cel de sus”, Titanul zonei siderale, părinte al soarelui, și, prin opoziție cu Pământul, divinitatea substanței foto-eterice. [...]

Egiptul aparține, prin *Memento mori*, din care e un episod, poemului de dimensiuni lungi și de aceea trebuie restituit corpului din care face parte și judecat în monumentul întreg. [...]

De-a lungul poemului întâlnim la tot pasul recuzita poetică, aruncată în dezordine. În lumea închipuirii sunt „dumbrăvi de laur” și „lunci de chiparoase”, în „ramurile negre” ale acestei vegetații suspină „o cântare-n veci”, moartea șade aci, frumoasă, „cu aripi negre”. Din coastele (figura e aproape zoologică) stâncii seci a lumii aieva omul se încearcă „a stoarce lapte”, poezia dă orice formă gândului, așa cum faurul

„Cearc-a da fierului aspru forma cugetării reci”.

Basmul e straja veche a secolilor, el deschide, cu chei de aur și cu formula magică a vorbelor, poarta templului unde se torc secolii. Pentru

grosimea de frânghii a veacurilor trebuia dar un spațiu de răsucire uriaș, cu stâlpi suiți în stele și arcuri negre, iar în locul micii vârtelnițe o roată de navă. Strofa care cuprinde astfel de idei poetice e remarcabilă:

„Când posomorâtul basmu — vechea secolilor strajă —
Îmi deschide cu chei de-aur și cu-a vorbelor lui vrajă
Poarta naltă de la templu unde secolii se torc —
Eu sub arcurile negre, cu stâlpi nalți suiți în stele,
Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele,
Uriașa roat-a vremii înapoi eu o întorc”.

Victor Hugo nu mânuia mai bine elementul colosalului și imaginile grele ca niște grinzi decât Eminescu în aceste strofe necunoscute până mai deunăzi:

„Și privesc... Codrii de secol, oceane de popoare
Se întorc cu repejune ca gândurile ce zboară
Și icoanele-s în luptă — eu privesc și tot privesc
La vo piatră ce însemnă a istoriei hotară,
Unde lumea în căi nouă, după nou cântar măsoară —
Acolo îmi place roata câte-o clipă s-o opresc!”

Total e trosnitor și masiv, pierdut în perspective: codrii secolilor la marginea oceanelor de popoare, pe deasupra cărora zboară ca niște mari păsări gândurile, în vreme ce icoanele trecutului se luptă ca niște armate la piatra de hotar a istoriei. Erele se recunosc după „noile măsuri”, după „cântar”, iar timpul e roata. În Babilon sunt ziduri spectrale sub care gloatele au mișcări marine. Și pentru ca în toată această urieșenie Semiramida să poată cugeta în dumbrăvile răcoroase, trebuie să ne pregătim închipuirea pentru un promontoriu nemărginit suit peste urletul zilei:

„Babilon, cetate mândră cât o țară, o cetate
Cu muri lungi cât patru zile, cu o mare de palate
Și pe ziduri uriașe mari grădini suite-n nori;
Când poporul gemea-n piețe l-a grădinei lungă poală
Cum o mare se frământă, pe când vânturi o răscoală,
Cugeta Semiramide prin dumbrăvile răcori”.

Contrastul dintre zgomotul mic orășenesc și zdrobitoarea liniște cosmică, dintre patima mărunță a mulțimii și gândul universal al regelui, este o notă a lui Eminescu. La fel în *Împărat și proletar*. Cezarul stă singur la marginea apei extemporalizat, lângă o salcie pletoasă, în vreme ce departe revoluția zilei clocotește.

Descriția e de neînălțurat în astfel de compunere și multe strofe care urmează sunt descriptive, dar în acest stil: Asia e „sommoroasă”, mirajul de pustie e un aer care „se-ncheagă”, munții sunt „gărzi de piatră” ale veșniciei. Pentru imaginea pustietății unui continent ruinat, Eminescu atinge desăvârșirea senzației de nulitate. Asiatul (la singular) alcargă călare prin ceea ce a devenit deșert, și, întrebat în goană, nu-și poate aminti nici numele vechilor așezări:

„Azi?... Vei rătăci degeaba în pustia nipoasă:
Numai aerul se-ncheagă în tablouri mincinoase,
Numai munții, gărzi de piatră, stau și azi în a lor loc <post>;
Ca o umbră Asiatul prin pustiu calu-și alungă,
De-l întrebi: unde-i Ninive? el ridică mâna-i lungă,
«Unde este? nu știu — zice — mai nu știu nici unde-a fost»”.

Când tabloul e bucolic, Eminescu (așa de deosebit de firavul Alecsandri) are voluptăți masive, michelangiolești, cu aceeași împerechere de suavitate și încordare mușchiulară:

„Și în Libanon văzut-am rătăcite căprioare
Și pe lanuri secerate am văzut mândre fecioare,
Purtând pe-umerele albe auritul snop de grâu;
Alte, vrând să treacă apa cu picioarele lor goale,
Ridică rușinoase și zâmbind albele poale,
Turburând cu pulpe netezi fața limpedelui râu”. [...]

Întăiele strofe din episodul „Egipetul” nu cuprind decât elemente descriptive tocite sau dizgrațioase: cer de aur, flori „ca argintul de ninsoare”, păsări „giugiulindu-se cu-amor”, marea ce îneacă dorul Nilului, țări „ferice”. Abia când reapare decorul gigantic poezia își capătă din nou acel lunatism colosal:

„Memphis, colo-n depărtare, cu zidirile-i antice,
Mur pe mur, stâncă pe stâncă — o cetate de giganți”.

Se descrie noaptea, cu grozave greșeli gramaticale dar cu un straniu sentiment de ecou:

„Și în templele mărețe — colonade [-n] marmuri albe —
Noaptea zeii se preumblă în vestmintele lor albe
Ș-ale preoților cântec sună-n arfe de argint —
Și la vântul din pustie, la răcoarea nopții brună,
Piramidele, din creștet, aiurând și jalnic sună;
Și sălbatic se plâng regii în giganticul mormânt”.

Egiptul se prăbușește și el. Nisipul pustiurilor astupă orașele ce devin astfel „gigantici sicriuri unei giți”. Uraganul aleargă „până ce caii lui îi crapă”. Memphis devine un oraș neptunic, vestit de clopotele pe care marea le are în fund.

Episodul „Grecia” cuprinde strofe de o pictură sigură. Atena „cu dome albe... ca alb metal” strălucind între munții granitici și apa caldă a mării, nimfele grele, cavaline, care își usucă părul pe țărm, petrecerea semi-divinităților în spiritul umorului negru-roș al lui Böcklin aparțin unei Grecii mai adevărat homerice:

„O văd Grecia ferice verde răsărind din mare,
Cu-a ei munți frângând lumina pe-a lor creștet de ninsoare,
Cu cer nalt, adânc-albastru, transparent, nemărginit...
Din colanul cel de dealuri se întinde-o vale verde
Ce purtând dumbrăvi de laur se încuibă și se pierde
Ici în mare, colo[-n] regii cu diadem [de] granit.

Și din cuibul cel de stânce colo sterp — ici plin de pini,
Vezi ieșind din lunci de mirte, drumuri șese și grădini,
Un oraș cu dome albe strălucind ca alb metal.
Lin cutremurându-și fața marea scutură-a ei spume,
Repezind pe-alunecușul undelor de raze — o lume
Se spârgea c-un dulce sunet între scorbure de mal...

Valuri lingușesc în murmur, soarele le strălucește
 Pielea netedă și albă. Ies din marea care crește,
 Pe nisipul cald se culcă, părul negru și-l usuc!
 Aburea zăpada albă cufundată-n plete brune —
 Stau puțin sorindu-și corpul — se ridică, fug nebune
 Și în umbra de dumbravă, râzând vesele se duc.

Culeg flori, șoptesc cu hohot și vorbesc mărgăritare,
 Ca vrun ochi să nu le vadă, se feresc de pe cărare —
 Dintr-o tufă cap ivește Satyr chel, barbă de Țap,
 Urechi lungi și gură strâmbă, nas coroi. — De sus își stoarce
 Lacom poamă neagră-n gură... Pituliș prin tufe-o-ntoarce,
 Se strâmba de râs și-n fugă se da vesel peste cap.”

După o scurtă bahică cu vin roșu ca „al dropiei sânge”, se deschide
 deodată o geologie de basm lunatic, în care stăpânește, ca de obicei la
 Eminescu, factorul vulcanic și păduros:

„Printre cremenea crăpată, din bazaltul rupt de ploaie,
 Ridica stejarul falnic trunchiul ce de vânt se-ndoaie,
 Scoțând vechea-i rădăcină din pietrișul sfărâmat;
 Vulturul s-acață mândru de un pisc cu fruntea ninsă,
 Nouri lunecă pe ceruri oastea lor de vânt împinsă
 Și răsună-n noaptea lunii cântul mării blând și mat”. [...]

Fundul mării regelui Nord în care se sfătuiesc zeii Valhallei, cu acea
 înflorire de sticlărie, zăpadă și fluide, este ieșit dintr-o închipuire în stare
 de cea mai beată muzică a imaterialului:

„...Atunci luciul mării turburi se aplană, se-nsenină
 Și din fundul ei sălbatec, auzi cântec, vezi lumină —
 Visul unei nopți de vară s-a amestecat în ger.

Și în fundul mării aspre, de safir mândre palate
 Ridic bolțile lor splendizi, ș-a lor hale luminate,
 Stele de-aur ard în facle, pomi în floare se înșir;

Și prin aerul cel moale, cald și clar, prin dulci lumine
 Vezi plutind copile albe ca și florile vergine,
 Îmbrăcate-n haine-albastre, blonde ca-auritul fir.”

Meditațiile asupra nimicului și tăcerii lui (în legătură cu moartea lui Napoleon Bonaparte) sunt vrednice de fantazia lui Lamartine. Nimeni n-a analizat ideile de existență și neexistență cu mai îndârjit sarcasm. Mintea noastră e găurită de atâta logică a absolutului și ideile noastre cad amețite și îngrozite ca într-un puț fără fund: sorii de sting, sistemele planetare cad în caos; în craniul uscat al omului pe care-l acoperi c-o mână intră evi întregi de cugetare, universul, râurile de stele, fluvii cu mase de sori, viața popoarelor trecute; Demiurgul necunoscut a aruncat în câmpurile caosului semințe din care ies ramuri de raze, a pus în țeasta de furnică gânduri uriașe. Oamenii i-au făcut chipuri cioplite, l-au săpat în munți de piatră, l-au sculptat în lemn. Poetul trimite o herghelie de întrebări să-l caute în hieroglifile Arabiei pustii, sau trimite în același scop interogativ vulturi spre cer, care se-ntorc însă cu aripile arse. Unii, prefăcuți în stele de aur, ajung până la ușa veciei, dar cad arși din cer și ning capul poetului cu cenușă. Ca să-i explice ființa, a pus popoare de gândiri să clădească idei pe idei până-n soare, așa cum popoarele antice din pământul Asiei au suit stâncă pe stâncă și mur pe mur. A fost de ajuns însă un grăunte de îndoială în cimentul adevărurilor pentru ca popoarele de gânduri să se risipească în vânt:

Cum ești tu numeni n-o știe. Întrebările de tine,
 Pe-a istoriei lungi unde, se ridică ca ruine
 Și prin valuri de gândire mitici stânce se sulev;
 Nici un chip pe care lumea ți-l atribuiește ție
 Nu-i etern, ci cu mari (cete) d-ingeri, de ființi o mie,
 C-un cer încărcat de mite asfințești din ev în ev”.

Fragmentul *Se bate miezul nopții* găsit de Maiorescu printre hârtiile poetului, e începutul poemului de tinerete *Mureșan*, publicat în variante esențiale, dar neluat niciodată în seamă. Citirea lui fără prejudecăți va întări convingerera că poemul este, dacă nu tot ce a scris mai bun Eminescu, oricum deasupra mijloacelor oricărui alt poet român în frunte

cu Alecsandri. În introducere aflăm tot vocabularul propriu al poetului, somnolența, plastica aceea neasemuită a ideilor pe care Eminescu le urnește ca pe niște lucruri, în chipul lui Goethe [...].

Eminescu este în tinerețe un mare poet al monumentalului geologic și al liniștii alpine, și cu greu vom mai găsi în opera de mai târziu versuri de măreția acestora:

„În munți ce puternici din codri s-ardică,
Giganți cu picioare de stânci de granit,
Cu fruntea trăsniță ce norii despică
Și vulturii-n creieri palate-și ridică
Ș-uimiți stau în soare privindu-l țințit”.

Apoi sentimentul geologic se împerechează cu demonismul. Un mic Walpurgisnacht se dezlănțuie în această învrăjpire a elementelor prin vraja magului ce stă pe muntele cu fruntea „sterpită” [...].

Prin urmare, începuturile poetului sunt în direcțiunea poemului întins. Răsfoind, de altminteri, ediția maioreșciană, băgăm de seamă că ceea ce cunoaștem și prețuim noi, scurtele poezii idilice sau în chip de cântec, înfățișează opera celor din urmă șapte ani de viață limpede (1876—1883). Până atunci Eminescu gândise grandios și patetic, având concepții asupra lumii și o schelărie de tipul imens.

Împărat și proletar este, cum am văzut altă dată, aducerea până la prezent (1871) a poemului caducității *Memento mori*. Pentru obișnuitul cu idilica eminesciană, această compunere oratorică pare o dibuire de tinerețe. Ea are însă sonorități de violoncel, pe care urechea noastră de astăzi nu le mai poate prinde. Violoncelismul acestei epoci stă în ideea fundamentală, care leagă totul, în gravul aer profetic heliadesc. Eminescu, spirit dramatic mai ales atunci, a adus din tragedie noțiunea destinului, pe care a strecurat-o, prin metoda unei largi documentări, în sentimentul de inutilitate obosită. Trebuie să citești întâi *Memento mori* spre a te pune la cheia gravă a aceluia, pentru ca să poți prinde de la început sacadarea tristă, iambică, din *Împărat și proletar*, antinomie mai dinainte dezlegată în sensul zădărniceii [...].

Rugăciunea unui dac a făcut parte din poemul mai lung *Gemenii*. Reașezându-l la locul din care s-a dezlipit, vom vedea că reputația lui Eminescu nu are nimic a suferi. [...]

Durerea de a-și fi pierdut frăția fratelui și credința Tomirei îi scoate lui Sarmis blesteme amare împotriva lui Zamolxe și a lui Brigbelu. Ele sunt proferate într-o vorbire crudă, plină de imagini terifițe:

„O, voievozi ai țării, frângeți a voastre săbii
Și ciuma în limanuri să intre pe corăbii.
Puteți de-acum să rupeți bucăți a mele flamuri,
Mânjit pe ele-i zimbrul adunător de neamuri,
De azi al vostru rege cu drag o <va> să îngroape
Domnia-i peste plaiuri, puterea-i peste ape.
Și-acum la tine, frate, cuvântul o să-ndrept,
Căci voi să-ngălbenească și sufletu-ți din piept
Și ochii-n cap să-ți sece, pe tron să te usuci,
Să sameni unei slabe și străvezii năluci,
Cuvântul gurii proprii, auzi-l tu pe dos
Și spaima morții între-ți în fiecare os.
De propria ta față, rebel, să-ți fie teamă
Și somnul — vameș vieții — să nu-ți mai ieie vamă.
Te miră de gândirea-ți, tresai la al tău glas,
Încremenește galben la propriul tău pas,
Și propria ta umbră urmând prin ziduri vechi,
Cu mâinile-ți astupă sperioasele urechi,
Și strigă după dânsa plângând, mușcând din unghii
Și când vei vrea să-njunghii, pe tine să te-njunghii!...
Te-aș blestema pe tine, Zamolxe, dară, vai!
De tronul tău se sfarmă blăstămul ce visai.
Durerile-mpreună a lumii uriașe
Te-ating ca și suspinul copilului din fașe.
Învăță-mă dar vorba de care tu să tremuri,
Semănător de stele și-ncepător de vremuri”.

Față de culoarea aproape folclorică a acestor versuri, care sunt tot ce s-a scris mai frumos în poezia română, cu imagini nu așa de grele și de monstruoase ca acelea ale lui Arghezi, însă motivate prin tristețe și înfricoșătoare în puțința lor de realizare (frângerea săbiilor, ciuma pe corăbii, sfâșierea flamurilor, îngroparea puterii peste ape, îngălbenirea

sufletului, secarea ochilor și uscarea trupului pe tronul uzurpat, întoarcerea cuvântului pe dos, somnul care nu mai ia vază, umbra care astupă urechile ascultătorului), *Rugăciunea unui dac* apare declamatorie și abstractă și de o vorbărie absurdă.

George CĂLINESCU, *Opera lui Mihai Eminescu*, 5 vol., Editura Cultura națională și Fundația regală pentru literatură și artă, 1934—1936; reeditată în *Opere*, vol. 12—13, Editura Minerva, 1969—1970, p. 92—93, 100—102, 392—395, 397—398, 402—403, 405, 407, 408—409.

Erotica lui Eminescu nu e mistică în sensul dantesc al cuvântului. În spiritualism de altfel erotica e numai prezența celor două sexe și dorința de întregire a factorului masculin prin cel feminin. Încolo totul e metaforă, și femeia nu-i decât un simbol al fericirii paradisiace. Beatrice întruhidează harul. Dar la romantici, pierzându-se Erosul divin, a rămas, mai mult ca figură literară, ideea salvării prin femeie, ceea ce presupune antitetic și căderea prin ea. Femeia e înger sau demon și de cele mai multe ori înger și demon laolaltă, seraf și prostituată ca la Alfred de Musset. Firește, acest spiritualism afrodisiac al romanticilor, fără religiozitate, a trecut și la Eminescu mai ales în scrierile juvenile. Demonul copilă este în același timp un înger de pază. Ori femeia-înger împacă cu cerul pe răzvrătitul demonic. Mai ales stăpânește demonul cadaveric care trage pe victimă într-o dragoste hipnotică:

„— Da simt că în puterea ta sunt, că tu mi-ești Domn,
Și te urmez ca umbra, dar te urmez ca-n somn.
Simt că l-a ta privire voințele-mi sunt sterpe,
M-atrăgi precum m-atrage un rece ochi de șerpe”.

Aci vorbește Tomiris. În *Strigoi* bărbatul e cel fascinat de brațele reci:

„Își simte gâtul-atuncea cuprins de brațe reci,
Pe pieptul gol el simte un lung sărut de gheață,
Părea un junghi că-i curmă suflare și viață...”

Din ce în ce mai vie o simte-n a lui brațe
Și știe că de-acuma a lui rămâne-n veci.” [...]

Femeia este un izvor
„De-ucigătoare visuri de plăcere”,

care se așează pe genunchii bărbatului și se anină de gâtul-i „cu brațele amândouă”. Iubiții stau „mână-n mână, gură-n gură”, își înecă unul altuia suflarea „cu sărutări aprinse” și se strâng „piept la piept”, el sărutând „cu-mpătimire” umerii femeii, ea lăsându-se „adăpată” cu gura:

„Ei șoptesc, multe și-ar spune și nu știu de-unde să-nceapă,
Căci pe rând și-astupă gura, când cu gura se adapă;
Unu-n brațele altuia tremurând ei se sărută,
Numai ochiul e vorbăreț, iară limba lor e mută”.

Asta nu înseamnă că în poezia lui Eminescu nu vom găsi atitudini sublimite de elementul carnal. Dar în orice caz erotica lui se întemeiază pe „inocență”. Însă nu pe virginitatea serafică, inconștientă de păcat, ci pe nevinovăția naturală a ființelor care se împreună neprefăcut. Este o candoare animală. Eminescu exprimase limpede aceste idei care sunt în deplin acord cu gândirea lui naturistă. La temelia lumii stă instinctul orb, singura formă de existență adevărată, dacă primim finalitatea naturii. Imboldul sexual, acel instinct

„Ce le-abate și la pasări de vreo două ori pe an”

este izvorul purei fericiri erotice, înțelegând prin fericire, în stilul negativ schopenhauerian, cât mai puțină durere. Suferința se ivește odată cu conștiința, acel epifenomen ce tulbură mecanica întunecată și fără greș a firii. Eminescu nu e misogin ci e un dezgustat de schimele de salon ale femeii cochetă care slăbesc scopul naturii, înțelege: procreația. Îl supără femeia care cere curteniri „în versuri franțuzești”, femeia „rece ca și gheața”, ori „practică”, încântată de a fi cântată de un poet alegând pe „soldatul țanțoș cu spada subsuoară”. [...]

Intimitatea eminesciană nu e analitică. Perechea nu vorbește și nu se întreabă. Amețită de mediul înconjurător, ea cade într-o uimire, numită

de poet „farmec”, care este neclintirea hieratică a animalelor în epoca procreației. Amorul eminescian e religios mecanic, înăbușit de geologie. În chip obișnuit, femeia iese de undeva din trestii sau din pădure, se lasă pradă gurii bărbatului, și apoi amândoi cad toropiți, fascinați de o ritmică din afară, căderi de raze, de ape, de flori:

„Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei”.

George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 413, 414.

Universalitatea unui poet, când n-o confundăm cu efemera notorietate, este împrejurarea prin care opera sa, zămislită în timpul și spațiu pe care le exprimă, iese din limitele epocii sale și ale țării unde a luat ființă și devine inteligibilă întregii umanități. Pentru care au evadat astfel din contingentele imediate, noțiunile de clasicism, romantism pierd orice sens. Însă universalitatea fiind un punct cosmic al unei verticale pe pământ, iar nu o abstracție, orice poet universal este *ipso facto* un poet național. Homer era grec, Dante florentin, Shakespeare englez; extirpați din opera lor ce e concret etnic, sublimelne îngustimi dacă vreți, și totul rămâne inert și fără puls. Universalitatea este o inimă individuală, puternică și sonoră, ale cărei bătăi istorice se aud pe orice punct al globului, precum și-n viitor.

Foarte tânăr sau mai matur, Eminescu era obsedat de geneza poporului român și plănua vaste epoei ori drame despre episodul dacoroman, încercând a crea și o mitologie *ad-hoc*. Într-o epopee cu titlul *Decebal*, zeii nordici, a căror reședință e pusă, ca de obicei, în fundul mării înghețate, se solidarizau cu Dacia. Dochia ar fi fost o vrăjitoare tânără, iar Ogur un cântăreț orb, un fel de Homer al geților, care, însuflețind poporul dac în lupta împotriva romanilor, ar fi fost târât de caii soarelui și ar fi căzut în marea înghețată. Acolo ar fi povestit zeilor

Valhallei nenorocirea dacilor și aceștia ar fi hotărât să pornească năvălirea popoarelor barbare. Mai târziu, ieșind din vag, poetul pune pe Freya, soția lui Wotan, să viziteze țările dunărene. Orbul era Diutpareu, fost rege și capul preoților daci. Dochia, fiica lui, iubea pe Dacio, dar ura și iubea totodată pe Traian. La căderea Daciei, gândul ei este să emigreze cu resturile poporului, însă cu imaginea lui Traian înaintea ochilor, și la ivirea lui încremenește ca Niobe, foarte probabil pe muntele Ceahlău, numit de către G. Asachi Pion. Cât de stăruitor era în mintea poetului mitul național al Dochiei ne putem face o idee dintr-un de toți știut sonet:

„Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri,
Visez la basmul vechi al zânei Dochii;
În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri”.

Mult mai târziu (ca să trecem peste alte proiecte), într-un fel de satiră, poetul, nemulțumit de prezent, își închipuia că descinde în marea înghețată unde, firește, se afla și Decebal, care întreba dacă mai dăinuie Sarmisegetuza, cea cu muri de granit și turnuri gote. Poetul îi mărturisea că nu, iar învingătorii lui degeneraseră până într-atât că din Romani deveniră Romunculi. Odin în persoană mângâia pe poet și-l îmbia la o dragoste cu o divinitate a fundurilor de mare care se ghicește a fi Poezia. Asimilarea geților cu goții o făcuse Iakob Grimm, de unde prezența lui Decebal în Valhallia. În *Strigoii*, poem descriind năvălirea barbarilor în Dacia, este evocat un bătrân preot al lui Zamolxe care duce pe Arald într-un „dom de marmur negru” în inima muntelui, care de bună seamă este Ceahlăul. Pionul și marea înghețată sunt cele două coordonate ale genezei poporului român. Chiar într-o versiune din *Geniu pustiu*, eroul Toma Nour merge la vânatoare pe patine în regiunea boreală, în nădejdea că, spărgându-se gheața sub el, ar fi căzut în fundul mării înghețate, unde domnește bătrânul rege Nord, acolo unde totul e splendid, inalterabil, rece și inteligibil ca cristalul. Prietenii nu înțelegeau sau considerau drept extravagantă mărturisirea poetului că după moarte ar dori să fie așezat în fundul mării înghețate spre a scăpa de putrefacție. De altfel, pentru el, paradisul fluid și adamantin din fundul mării reprezenta locul geniului cerebral, aspirând după frumusețe și sorbind chipul fetei de împărat.

Pe o răspândită temă occidentală, Eminescu, care nu văzuse marea decât foarte fugitiv la Königsberg, își va exprima în versuri celebre dorința de a muri la marginea mării, având codrul aproape. Superficia tumultuoasă a mării era pentru el viața fenomenală cu catastrofele ei, fundul mării înfățișa Valhalla, paradisul fluid, înrudit cu diamantul. Codrul, incompatibil cu țărmul Sciției Minor, era și el o speță care, ca atare, depășea existența individului coruptibil. Pentru cine a cercetat gândirea explicită a lui Eminescu în scrieri și manuscrise lucrul nu suferă discuție. Deci, tot în termeni naționali, prin coborârea în Olimpul acvatic al lui Zamolxe și al lui Decebal era formulată și filozofia ce ședea la temelia acestor așa de simple și vibrante versuri:

„Mai am un singur dor:
În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
La marginea mării”. [...]

Există o condiție excepțională care ridică pe Eminescu deasupra poetilor de circulație mărginită. A cunoscut poporul și provinciile românești, a devenit familiar cu speculațiile filozofice cele mai înalte, a iubit fără a fi fericit, a dus o existență nesigură și trudnică, a trăit într-un veac ingrat, ce nu răspundea idealului său, a plâns și a blestemat, apoi s-a îmbolnăvit și a murit foarte tânăr. Tot ce a avut de spus, a spus până la 33 de ani. Viața lui se confundă cu opera. Eminescu n-are altă biografie. Un Eminescu depășind vârsta pe care a trăit-o ar fi ca un poem prolix. Însăși nebunia pare o operă de protest. Și de aceea oricine îl va citi, pe orice punct al globului, va înțelege că Eminescu a exemplificat o dramă a omului, că el a scris în versuri o zguduitoare biografie. Alții au o operă eminentă și o biografie monotona și fără semnificație. Rar se întâmplă ca un poet să fie sigilat de destin să ilustreze prin el însuși bucuriile și durerile existenței, și de aceea multă vreme M. Eminescu va rămâne în poezia noastră nepereche.

George CĂLINESCU, în *Studii eminesciene — 75 de ani de la moartea poetului*, Editura pentru Literatură, 1965, p. 21—23, 43.

În contrast cu icoana statică a fetei de împărat, aceea a Luceafărului, cu atributele lui: lumină, planare, putere, este sugerată prin verb în chip mai aproape de dinamic decât de static, ea privea cum el *răsare, străluce, duce*. [...]

Cele patru strofe care zugrăvesc cum cel menit să fie pură oglindă a lumii contemplă pe fata de împărat în oglindă, sunt prilej nu numai de a observa o măiestrită tranziție de la static la dinamic, dar și de a întrevede în acest ansamblu de fantastic adevărul viziunii plastice. [...]

În strofa a opta, care zugrăvește mișcarea lui aeriană:

„Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesând cu recile-i scânteii
O mreajă de văpaie”

imaginea centrală este o *mreajă de văpaie*. Se sugerează ușor tendința de captare. Zic ușor, pentru că ceea ce ar fi pasional în cuvântul *văpaie* este bemolizat prin *recile-i scânteii*. (Pentru simetria și revenirea muzicală a motivelor, este de reținut că prima lui manifestare are același atribut ca și cristalizarea ultimă: atributul *rece*, aici cu firescul nativului, acolo cu adâncirea libertății prin conștiință.)

Este un fin și dublu joc în cuvântul acesta, *mreajă*. Aici, el nu însemnează plasă de prins. *Mreajă de văpaie* evocă imaginea unui țesut fin, ceva ca o bandă de lumină cu ochiuri jucăușe. În sensul acesta, imaginea este o creațiune eminesciană, dar adevărul ei este confirmat de unele înțelesuri dialectale ale cuvântului. Cu toate atenuările contextului cerute de firea nativ-contemplativă, înlocuirea cuvântului *mreajă* prin orice alt cuvânt ar fi fost o scădere. [...]

Dintre coordonatele spațiale, este aici de relevat cum cele care accentuează linia verticală predomină față de cele orizontale. Mărginindu-mă numai la câteva momente, relevez cum atât scena jocului în oglindă cât și chemarea ei, apoi scena dintre Cătălin și Cătălina *într-un ungber* și mai ales *sub șirul lung de mândri tei*, sunt caracterizate nu numai printr-un spațiu mărginit, dar și printr-o accentuare de contur orizontal, pe când toate semnalizatoarele Luceafărului accentuează verticale spre nemărginit. Aceasta datorită nu numai situației lui în spațiu, dar mai ales pentru a

sublinia neconținut contraste de valoare din structura conflictului. Când, de pildă, Cătălina cheamă: *cobori în jos, luceafăr blând*, semnalizatorul *în jos* pe lângă *cobori* pare o tautologie; și totuși, subliniind distanța și contribuind să dea viață spațiului estetic, are o valoare stilistică. Iar amintirea mării și a cerului din strofa:

„Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Și cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea”

nu este numai un reflex din mitul titanului Hyperion, fiul cerului și al pământului, dar și o polaritate spațială pe linia verticalei, ca și prelungirea în jos spre *colo-n palate de mărgean, în ocean*. Iar strofa:

„Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborât cu-al meu senin
Și m-am născut din ape”

motivul coborârii și al nașterii din ape este reluat, metafora aceasta atât de sugestivă: palatul ei, *o cămară* pentru copilul nemărginirii, își capătă toată valoarea în polaritatea arătată.

Neconținut această direcție sus-jos revine sub cele mai variate forme, făcând să vibreze cu o viață proprie spațiul estetic al poemei străbătut de esența conflictului. [...]

Pentru viziunea spațială a lui Eminescu, reprezentările care se leagă de *creșteau în cer a lui aripe*, nasc întrebarea dacă această impresie de creștere raportată la axa verticală a poemei: sus și jos, este văzută plastic din perspectiva de pe pământ sau din perspectiva de sus. Văzută de jos, creșterea aripelor este o imposibilitate plastică. Dimpotrivă, privită de sus, din perspectiva către care tinde acum astrul, ea este plastic adevărată.

Firește, aceasta nu cu preciziunea cerută de o scenă pe pământ, dar în acel ansamblu imprecis și sugestiv în care cuvintele sunt întrebuințate și pentru apropierea lor de o esențialitate irațională. Privite în contextul inefabilului, *creșteau, cer și aripe* au un orizont absolut, par atribute sugerând elan, putere, nemărginire. [...]

Privite în ele, în sensul curent, așa cum l-ar da dicționarele, cuvintele din finalul poemei sunt simple: pronumele personal, substantivul urmat de adjectivul posesiv *mea*, verbul reflexiv *mă simt* și atributele verbale *nemuritor* și *rece*. Toată valoarea lor vine însă din acel complex care este spațiul și timpul poemei. Astfel, în cuvintele acestea atât de simple, vibrează totalizant o lume de concepții. Enunțarea *lumea mea* nu este deci un simplu atribut al contemplativității, ci cuprinde întreaga afirmare a propriei valori, așa cum fusese lămurită în sentința lui Dumnezeu. Forma reflexivă a verbului *mă simt* subliniază existențial destinul. Ca înțeles, verbul este înrudit cu *sunt*. Are însă o dinamică proprie, o sporită afirmare a conștiinței de sine. Iar forma reflexivă, reluând pentru a treia oară o corespondență nouă a pronumelui inițial *eu*, adaugă versului o nouă față pentru unicitatea valorii afirmate absolut.

Cadența versului final este determinată mai întâi de îndoitul accent care stă pe primul cuvânt: *nemuritor*. Privit în sine, cuvântul este un coriamb, deci una din acele unități, care, prima și ultima silabă fiind accentuate, diferențiază răspicat cuvântul în ansamblul acustic. Excepționalul valorii își are astfel expresia în excepționalul ritmic. Ultimul atribut: *rece*, echivalent pentru dezlegarea prin catharsis a încordării conflictului, își împrumută și el semnificația de la întreaga experiență străbătută.

În forma închisă și prin pregnanța lui, acordul final, un bărbătesc acord major care țintește și el în sus, ca toate imaginile poemei, afirmă totalizant acest adânc al existenței întipuit în simbol: *menirea creatoare* — liberată de patimă și de amăgitoarele chemări ale fericirii.

Peste secole, în fața destinului, aceeași atitudine la cel mai ales cântăreț poporan ca și la cel mai reprezentativ dintre poeții noștri. Și dincolo de felurimea aspectelor, aceeași perspectivă nemărginită în planurile de rezonanță ale formei mărginite. După cum în străvechea *Mioriță* dăinuiește simbolul mitic al neclintitei alipiri de propria îndeletnicire, chiar și în pragul morții, tot astfel în supremul simbol eminescian, avem neagațiunea pesimismului: afirmarea deplină a propriei chemări înalte.

D. CARACOSTEA, *Arta cuvântului la Eminescu*, Institutul de istorie literară și folclor, 1938, p. 286, 292—293, 309—310, 329, 370—371.

Geniul este, desigur, o copie a Demiurgului. În *Luceafărul* subordonarea e clară, deși esența platonică a geniului este de natură demiurgică. Dar ca să fie „dezlegat” de nemurire, geniul are nevoie de permisiunea supremă. Însuși faptul că poate fi *dezlegat* de eternitate, ca de o vrajă, că poate să se integreze și naturii lui umane, este semnul categoric al limitelor concepției despre demon la Eminescu. Demonul poate lupta împotriva răului pur, împotriva Mumii Pădurii și a Ghenarului, împotriva Demonului văzut în fața lui pur negativ. Făt-Frumos, după ce înlătură răul, se integrează în natura lui demonică, de forță suprafirească (în înțelesul goethean), și în absolutul iubirii. Dionis, întrupare totalitară a Demonului, cunoaștere ultimă a misterului, în spirit faustic, și identificare în Eros, încearcă să depășească însăși forțele titanice ale lui Făt-Frumos. Titanismul eminescian este însă subordonat Demiurgului, iar singura lui condiție de a se identifica absolutului ține de Eros, de principiul prin care Demiurgul s-a relevat sieși, creând universul din fecundarea haosului, care este mama, el fiind tatăl, iar lumea — o întrupare a celui „dor nemărginit” (*Scrisoarea I*).

Cosmogonia eminesciană structurează concepția lui Eros și Demon, care este însăși axa personalității poetului. Marea insatisfacție amoroasă a liricii lui, hipnotica chemare a iubitei și goana după un absolut al dragostei sunt, în ultimă analiză, chinurile sacre, zvârcolirile creatoare ale Demiurgului, care a dat omului voluptatea „dureros de dulce” a acestui „dor nemărginit”. Dincolo de ea e moartea e haosul — „eterna pace”; sentimentul morții universale este numai un sentiment de integrare în cosmos, în nediferențierea lui inițială. Dacă viața e „vis al morții-eterne”, moartea însăși e „un vistiernic de vieți”. Un fel de rotație cosmică se desprinde din erotica eminesciană; destinul omului de a suferi este însăși condiția vieții, manifestată în voință. Reîntoarcerea în „eterna pace” este o împăcare cu sine a Demiurgului, o închidere a misterului într-un mister ultim. Demonismul eminescian este și el de esență cosmică, un fel de grad suprem de a trăi creația, în dublul plan al instinctului, al „voinței” și al Ideii. Eternitatea naturii, eleatismul din *Cu mâine zilele-ți adaogi* (relevat de d. Tudor Vianu) este tot o formă a creației, tot o manifestare a Demiurgului, care ne-a încadrat în vraja lui complice, ca să ne trăim destinul. Peisajul eminescian, nelipsit nicăieri, de la romanță

la mitul liric, de la aspectul lui pământean la cel transcendent, este tot o Idee, tot o întrupare a Demiurgului. Spațiul interastral este figurat de Eminescu (în *Scrisoarea I*, în *Luceafărul*, în *Sărmanul Dionis*) cu aceleași elemente de unitate cosmică, după cum sfârșitul universului din *Scrisoarea I*, în viziunea „bătrânului dascăl”, apare cu aceeași structură. Natura cosmică este unidimensională, în concepția eminesciană. Fiind forma întrupată a unei Idei, fie că are valoare senzorială sau transcendentă, natura este un cadru cosmic, o dimensiune revelată a Demiurgului.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Eros și Daimonion*, în „Revista Fundațiilor regale”, II, 1939, nr. 7, p. 84—99.

Eminescu a fost și este încă un poet dificil.

Avem, cu el, chiar cazul poetului dificil, care, fiind un mare poet și devenind pe deasupra poetul nostru național, atât de mult ne-am obișnuit cu felul său, încât am ține de nesoros pe cine ar îndrăzni astăzi să ne afirme că nu-l înțelege.[...]

Cu toate acestea, dacă este să avem o deplină sinceritate față de noi înșine, nu o dată, citindu-l, se trezesc vechi nedumeriri, peste care de obicei se trece, pentru că oprirea în loc s-a ajuns a se resimți ca fiind lucru oarecum de rușine; dar, peste aceste nedumeriri, care sunt totdeauna ale facultății logice, se trece și fiindcă nu mai pot fi observate. Cauzele sunt două: una este familiaritatea noastră îndelungă cu opera, ceea ce nu ajută atât de mult înțelegerea deplină, cât acceptarea ei așa cum ni s-a dat, iar a doua ține de opera însăși, de profundele ei sugestii muzicale, care lucrează asupra spiritului nostru ca un narcotic. Și aceasta este influența cea mai puternică, prin care dificultățile se rezolvă ca de la sine, fără să mai fie timp a fi observate.

În adevăr, așa cum au arătat ultimii comentatori, poezia lui Eminescu este o continuă legănare, o armonie de însoțire a spiritului, un fel de menținere, de echilibru muzical, între somnul real și starea de trezie. Poetul, luând cu sine și pe cititor, alunecă spre viața nedeslușită, spre visul tulbure, dar liniștit, al vegetalelor, al apelor, al astrelor și al întregii naturi, pe care nici n-o evocă atât, cât se simte făcând cu ea același corp. [...]

Dar toate imaginile, dacă se observă bine, plutesc într-un fel de ceață, care nu este a vieții spiritului nostru, într-o legănare somnolentă, după cum s-a zis, care exercită asupra cititorului o moleșire dulce, perdeluindu-i privirea. În această stare, funcția intelectuală a sufletului, față de care orice poet nou este un poet dificil, trece printr-un mic leșin. O amețeală ca de farmec cuprinde totul și ceea ce mai rămâne să se audă, e un adevărat descântec, al cărui neînțeles logic nu ne oprește în loc nici o clipă. [...]

Cine a trecut prin școlile noastre care întrețin cultul eminescian pe baza limpidității de exprimare, știe că *Venere și Madonă*, după ce se analizează în antiteza ei lirică, e memorizată mai ales în câteva versuri, ca un costum pus la păstrare în două-trei cuie.

În special, nu se uită „Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie, / Braț molatic ca gândirea unui împărat-poet” și „Ți-am dat palidele raze ce-nconjoară cu magie / Fruntea îngerului-geniu”..., printre alte câteva, pe care le trezește deodată numai amintirea titlului. Muzicalitatea acestor versuri ne pune în situația de a le accepta întocmai ca adevărate modele de frumusețe, ceea ce în adevăr că sunt, deși primele două cuprind un nonsens, iar celelalte se sprijinesc pe o idee cel puțin tulbură. [...]

Exemple de dificultăți ale inteligenței cititoare, când aceasta izbuteste să-și ferească trezia de farmecele armoniei, sunt nenumărate: în *Sara pe deal*, „Stelele nasc umezi pe bolta senină”; în *Floare albastră*, „Și te-ai dus, dulce minune, / Ș-a murit iubirea noastră. / Floare-albastră! floare-albastră!... / Totuși este trist în lume!”; în *Dorința*, „Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri”; în *Împărat și proletar*, „Ardeți acele pânze cu corpuri de ninsori; / Ele stârnesc în suflet ideea neferice / A perfecției umane”... sau „Cezarul trece palid, în gânduri adâncit; / Al undelor greu vuiet (unde Senei n. n.), vuirea în granit / A sute d-echipajuri, gândirea-i n-o înșală” și, îndeosebi, „Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi”; în *Înger de pază*, „Ești demon, copilă, că numai c-o zare / Din genele-ți lunge .../ Făcuși pe-al meu înger cu spaimă să zboare...?”; în *Departe sunt de tine*, iubita are „mâini subțiri și reci”, iar în *Apari să dai lumină*, e implorată „O, marmură”, având ochii... reci, ca și „ochii cei de gheață ai morții” etc., etc. [...]

Ca să se facă deplin evidentă virtutea în adevăr poetică a menționatelor expresii, care nu sunt întâmplătoare și, fiind fiecare de mai multe ori repetată, sunt adevărate propoziții lirice, e nevoie de cineva care să fi frecventat pe Eminescu îndelung, aflându-se în situația de a-l putea comenta și deci lămuri, cu el însuși. Căci fără a-i fi contemplat schimbul de lumini, de la un vers la altul, din poeme diferite, de la o pagină de început la alta de sfârșit și din miezul operei către margini, nu este nici un mare poet care să-și descuie ermetismul necesar.

Astfel, afirmația „că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi” revine în *Scrisoarea I* sub forma „căci e vis al neființei universul cel himeric”, se ajută, ca să-și vadăască înțelesul ascuns, cu „lumile” care „se cern” „ca prăzi trecătoare a morții eterne” din *Mortua est*, cu „stingerea eternă” din *Rugăciunea unui dac*, cu întreg lirismul acelei civilizații moarte din *Egiptul* și în întretăierea de lumini ce aceste expresii și poeme își aruncă unele altora, se lămurește intuiția eminesciană despre moarte, intuiție care nutrește și versul de la care am pornit. [...]

Dar ermetismul propozițiilor lirice fundamentale din opera lui Eminescu, nimic nu-l probează mai convingător, decât poezia *O, mamă* care poate arăta că limpezimea gramaticală, cu care sunt formulate toate versurile, este oarecum o înșelare asupra adâncimii poetice. În adevăr, de câte ori luminile analizei critice au căzut asupra faimoasei poezii, comentatorii, sprijinindu-se exclusiv pe claritatea versurilor, s-au izbit de o anume incoerență: numai prima strofă ar răspunde, după ei, titlului, celelalte două împrăștiind, cu introducerea iubitei, interesul poetic inițial. [...]

Încât, verificând pretinsa incongruență a strofelor, am fi constrânși să reducem valoarea poeziei la motivul muzical singur, care se menține același de la început până la sfârșit, răsărind mai cu putere în refren.

Cu toate acestea, textul muzical doar ajută ca marea semnificație lirică, din care se risipește orice nedumerire, să se dezvăluie de dincolo de limpezimea textului propriu-zis. Refrenul exprimă fericirea mamei de a fi murit, fericirea poetului de a muri și aceeași fericire eventuală pentru iubită, ceea ce sugerează destinul omenesc însuși, de liniștire ultimă; în lumina acestei obsesii eminesciene, chemarea din moarte, ce pare mai întâi a fi numai a mamei, cu atât mai mult cu cât vine pe „freamătul de frunze”, glasul din mormânt fiind „îngănat” de glasul naturii, adică fiind unul și același, crește în rezonanță până a deveni al

Morții însăși, văzută ca mamă, la sânul căreia se alină suferința omenirii întregi. Către un asemenea cuprins liric ne îndrumază elementele poeziei, între care este o armonie deplină și titlul prin urmare dă indicația adâncă din toate cele trei strofe.

Încheind aceste pagini despre ermetismul lui Eminescu, abia se mai simte nevoia de a adăuga, ceea ce s-a putut înțelege, și anume că ele au pornit de la ideea că *poezia*, ca expresie neobișnuită, este un limbaj ermetic în chiar principiul ei, „profunzimea” clasicilor nefiind decât un ermetism consacrat.

Vladimir STREINU, *Eminescu, poet dificil*, în *Clasicii noștri*, Casa scoalelor, 1943, p. 136—142, 146—148.

Studiile, din ce în ce mai metodice, închinat lui Eminescu și clasicismului greco-latin, au adus în primul plan al discuțiilor și *Oda în metru antic*, nu numai una din cele mai înalte realizări ale lirismului eminescian dar și exemplul cel mai tipic al acestei înrăuriri, răsfrântă în chiar tiparul poemului. [...] Niciodată, cunoașterea integrală a manuscriselor și a metodelor de atelier ale poetului nu se vadește mai utilă, ca în astfel de cazuri. Întâia versiune a *Odei* este, precum se poate vedea, o închinare pentru Napoleon, aparține epocii berlineze și transpune în planul odei admirația pe care tânărul poet o îchinase, încă din timpul stagiului său vienez, eroului său, în poemul *Panorama deșertăciunilor*, din care citea la „Junimea”, în toamna anului 1872. [...]

O urmărire atentă a versiunilor [...] arată oricui, cum pornind de la persoana a II-a, a invocării lui Napoelon (A¹), oda îmbracă forma unui monolog (B), pentru ca abia în versiunea C¹ să primească acele retușe și acele infiltrații care vor neutraliza, anonimizându-le, atributele napoleoniene. C² și D duc mai departe procesul acesta de subiectivizare și concentrare. De la 13 strofe (C¹), oda scade la 12 (C²) și apoi la 8 (D), ca să ajungă la 7 (E) și în cele din urmă la 5 strofe (F). E un proces de distilare, atât de atent, că însăși esența poemului se află în cele din urmă schimbată. Citită însă în perspectiva poemului de început (A¹), închinat lui Napoleon, și a frazelor lui succesive, *Oda* conservă mai mult de un fir din rădăcinile ei originare.

Stabilind această geneză, se înțelege că nu nesocotim tot ceea ce clasicismul a sugerat și altoit pe această primă tulpină. Dovadă evoluția de la o versiune la alta, dovadă mulțimea exercițiilor metrice, horațiene, pe care le-am produs ca ilustrare a acestui travaliu. Mai mult chiar: departe de a păgubi, avem impresia că *Oda în metru antic* câștigă de pe urma cunoașterii exacte a germenilor și împrejurărilor care i-au favorizat gestația. Fără să mai spunem că, în chipul acesta, se mai temperează oarecum și zelul comparațiștilor, ispitiți de excese.

PERPESSICIUS, în M. Eminescu, *Opere*, III, *Note și variante: de la Doina la Kamadeva*, Editura Fundației, 1944, p. 113—114.

Când manuscrisurile sunt ale unui Mare Inspirat — să zicem Eminescu — sentimentele cu care te apropii de ele sunt multiple și diverse. Pătrunzi în subteranele acelea, aparent inextricabile, ca într-un labirint cu arhitectura bine gândită și, nou Teseu al unei expediții moderne, te orientezi cu prudență, înarmat nu numai cu firul izbăvitor al Ariadnei, dar cu răbdarea, pe care ți-o dă convingerea că orice dificultate, oricât de mare, va fi, în cele din urmă, răpusă.

Un drum prin Daedalul manuscriselor eminesciene e o călătorie din cele mai aventuroase. Însă la capătul ei te așteaptă, ca-n cel mai somptuos basm oriental, comorile norocosului Aladin. Nu-ți trebuie vreo lampă fermecată. Din fiecare pagină o flacără jucăușe îți arată drumul și tezaurul. Aibi numai încredere. Apropie-te cu smerenie și sufletul poetului, prezent în fiecă silabă și-n fiecare stih oricât de tainic, îți va vorbi și va pune capăt îndoielilor tale. Nimic din ce-a căzut pe paginile acestea sacre, n-a fost zvârlit la întâmplare. Aici și piatra e fertilă. Orice sămânță germinează. Apleacă-te și-i vei culege rodul.

PERPESSICIUS, *Farmecul manuscriselor*, în *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1957, p. 556.

Satanismul presupune mai cu seamă ceea ce s-a numit „complexiunea opozițiilor” — *complexio oppositorum* —, ceea ce ne aduce în primul rând în sfera morală, în timp ce titanismul implică ideea de acțiune, rezultatul firesc al primei constatări. Satanismul intră astfel ca element indispensabil al acțiunii titaniene, dar nu orice demon este destinat să evolueze în mod inevitabil până la forme titaniene. [...]

Hyperion este într-adevăr un titan; pe de altă parte însă el este un izolat și soluția definitivă la care ajunge — izolarea în înălțime — este caracteristică geniului în concepția schopenhaueriană. Hyperion apare așadar ca o natură complexă, în care fuzionează trăsături proprii titanului și geniului. [...]

Mai mult decât oriunde, firea titaniană a personajului se desfășoară în călătoria către divinitate și în convorbirea dintre zeu și el. [...]

Este o călătorie regresivă pe linia timpului, în cursul căreia Luceafărul trăiește în sens invers istoria creațiunii, până când ajunge, în spațiu, deasupra liniei ce desparte cosmosul de metacosmos, iar în timp, în momentul inițial al procesului cosmogonic și chiar, dincolo de acesta, în acel vacuum original ce precede geneza lumilor măsurabile. Acolo unde ajunge el lipsesc condițiile cunoașterii umane — ale cunoașterii imaginate în spirit kantian: nici spațiu pe care să se fixeze hotare, nici timp, care, acolo, încearcă zadarnic să se nască din goluri. Dar golul, vacuitatea, este pătruns de o sete care soarbe, de setea oarbei uitări, a schopenhauerianei Nirvana. Odată cu stingerea mijloacelor de cunoaștere se stinge și organul cunoscător — ochiul care cunoaște — și peste totul se întind apele oarbe ale nimicului. Uriașul, ale cărui aripi creșteau în cer și care străbăteau ca un fulger printre lumile de stele, depășește astfel creațiunea și își definește pe calea aceasta natura: el este mai presus de spațiu și timp, este mai presus de moarte. Aceasta este condiția lui, prin aceasta el este asemănător lui Dumnezeu, care-l face conștient de eternitatea și ubicuitatea lor. Și prin aceasta se deosebește de roilul uman, care durează în timp, se-ntinde în spațiu, apare și dispare într-o grotescă repetare de sine însuși: fenomene izolate ce se nasc din curgerea aceleiași materii în aceleași forme, etern aceleași. Dar peste titanul care străbate spațiul și timpul, depășind începuturile istorice ale creațiunii, alchimia îndoielii filozofice s-a abătut. Formă originală, el este ursit eternității;

eternitatea îl obosește însă și Hyperion cere încadrarea în seria lumii fenomenale, dispersarea în haos, stingerea în repaosul etern. Postularea umanului, cu atributul repetiției infinite pe care i-l conferă Schopenhauer, nu este compatibilă cu natura divină a lui. Și nici cu posibilitățile sale de cunoaștere, care îl vor duce în cele din urmă la mântuire. [...]

Trăsătura cea mai proprie geniului este spiritul contemplativ, în timp ce trăsătura cea mai proprie titanului este acțiunea. Și atunci când Dumnezeu propune lui Hyperion să-i dea puterea să stabilească, cu armele, dreptatea și tăria pe fața pământului, el nu se adresează geniului contemplativ, ci titanului activ.

Este drept, formele acțiunii titanice au fost adânc schimbate. Titanismul nu însemnează însă numai năzuința unei eliberări prin acțiune fizică; adeseori întregul proces titanian se localizează în lumea morală. De ordin moral este conflictul în cazul poemei *Luceafărul*. Hyperion simte opresiunea legii divine de sub imperiul căreia dorește să se sustragă; el simte totodată chemarea condițiunii umane. Conflictul între divin și uman, între cer și pământ, care ne întâmpină adeseori în literatura titaniană a romantismului, se desfășoară de data aceasta în conștiința personajului.

Dumitru POPOVICI, *Eminescu în critica și istoriografia literară română*, curs universitar, 1947/1948; *Poezia lui Mihai Eminescu*, Editura Albatros, 1972, p. 294, 300, 316, 323, 326, 327.

După 1881, această însușire extraordinară a melodiilor eminesciene se găsește acumulată în poemul *Luceafărul* și în elegii, partea cea mai artistică, a operei lui Eminescu. *Pe lângă plopii fără soț, Atât de fragedă, Când amintirile, O, mamă...*, *Odă* și atâtea altele în care poetul cântă sentimentul etern omenesc al iubirii, rămân juvaere rare ale realizărilor marelui poet. Generația mea le-a știut pe de rost; generații de tineri le vor murmura și de-acum înainte în primăvara vieții, cât va suna pe lume dulcea limbă românească.

Mihail SADOVEANU, *Prefața*, în vol. M.Eminescu. *Poezii*, Colecția „Biblioteca pentru toți copiii”, Editura Ion Creangă, București, 1983, p. 9-10

Într-un fel, Eminescu e sfântul precurat al ghiersului românesc. Din tumultul dramatic al vieții lui s-a ales un Crucificat.

Pentru pietatea noastră depășită, dimensiunile lui trec peste noi, sus și peste văzduhuri.

Fiind foarte român, Eminescu e universal. Asta o știe oricine citește; cu părere de rău că lacătul limbilor nu poate să fie descuiat cu cheile străine.

S-au făcut multe încercări, onest didactice, de transpunere a poetului, unele poate, se spune, mai izbutite; dar Eminescu nu este el decât în românește. Dacă se poate traduce o proză, o povestire, un roman, unde literatura se mărginește aproape fizic la tablouri, la personaje și la conture, dominată de mișcarea și succesiunea cinematică, poezia nu poate să fie tălmăcită, ea poate fi numai apropiată. Poezia aparține limbii mai mult decât proza, sufletului secret al limbii: jocul de irizări din interiorul ei face vocabularele neputincioase. Eminescu nu poate fi tradus nici în românește...

Tudor ARGHEZI, *Cuvânt înainte*, în M.Eminescu, *Poezii*, vol. I, Colecția „B.P.T.”, Editura Minerva, București, 1989, p. V.

Întinderea necuprinsă a mării („valurile vremii”), involburarea, desființând spațiul, a negurilor („noianul de neguri”), estomparea, de-a lungul timpului, a suferinței înseși („*umbra* duioaselor dureri”) sunt, fără îndoială, imagini admirabile, înrudite ca structură și capabile să stârnească reprezentarea unui trecut resimțit, în planul subiectivității, ca foarte adânc. Împletitura moale a aliterațiilor (valurile **v**remii, **n**oianul de **n**eguri, **du**ioaselor **du**reri) creează și ea impresia unei melodii tărăgănată, izvorând din adâncuri.

În forma embrionară a poeziei, această impresie era mult mai diluată, atât prin absența aliterațiilor, cât, mai ales, prin faptul că imaginile aveau un caracter mai particular, mai puțin cuprinzător („valuri de aduceri aminte”, „noianul de gânduri”).

Același sentiment îl zămislește imaginea iubitei, construită astfel încât să întrețină obsedant sugestia morții. Iubita are brațele „de marmur”,

simbolizând, bineînțeles, frumusețea statuară, dar și imobilitatea rece a neființei. Hyperion — „un mort frumos cu ochii vii” — este descris cu aceleași mijloace: „Din negru giulgi se desfășor / *Marmoreele brațe*”. [...]

Ființa iubitei este inconsistentă, imaterială — o umbră doar; degeaba încearcă poetul să o cuprindă cu brațele: „Zadarnic după umbra ta dulce le întind: / Din valurile vremii nu pot să te cuprind”. Motivul este al epopeii clasice, apare la Homer și la Vergiliu, de unde, saturat de clasicism, Eminescu îl reține, adaptându-l. De altfel, însăși imaginea inițială a iubitei răsărind din valurile vremii pare a fi tot o reminiscență din mitologia greco-romană, amintind de legenda Venerei Anadyomene, pe care poetul o și evocă expres în *Scrisoarea V*:

„Ți-ar părea mai mândră decât Venus Anadyomene...”

Direcția ascendentă a mișcării exprimate de unele verbe („Din valurile vremii iubita mea *răsai*”, „Să te *ridic* la pieptu-mi”), strădania — trudnică și inutilă — pe care o implică altele („Cum oare... *să te rump*”), asociate cu admirabile imagini sugerând imensitatea spațial-temporală (*valurile vremii, noianul de neguri*), cu un fonetism discret arhaizant (*rump*) contribuie și ele, într-o anumită măsură, la producerea și întreținerea impresiei de îndepărtare în timp, învederând, totodată, bogăția inepuizabilă a resurselor stilistice de care dispune poetul pentru sublinierea expresivă a simțirii sale. [...]

Marmura reprezintă, în ochii lui Eminescu, materialul brut, *inform*, care așteaptă să fie supus și înmlădiat, devenind astfel *formă*, capabilă să întruchipeze în tipare durabile și limpezi, lumea de gândire a artistului. De aceea poetul evocă „setea cea eternă” care leagă „Lumina de-ntuneric și marmura de dalta” (*Nu mă înțelege*). Depășind aria oarecum restrânsă a sculpturii, cuvântul reușește să redea, cu o remarcabilă forță generalizatoare, mirajul perfecțiunii, aspirația — trează și tragică — a poetului către expresia definitivă. Motivul marmurii atinge astfel, prin implicațiile sale, problema atât de complexă a zămislirii operei de artă. Acesta pare să fie și unul din tâlcurile memorabilei strofe din *Memento mori*, în care sculptorul „pipăie marmura clară” și, cu toate că este orb, iar dalta îi tremură, reușește, cu prețul unor îndârjite strădanii, să o înduplece și să

o însuflețească. În urma transferului semantic necesar, marmura semnifică însuși materialul — care așteaptă să fie artistic valorificat — al limbii, cuvântul menit să exprime adevărul.

G. I. TOHĂNEANU, *Studii de stilistică eminesciană*, Editura științifică, 1965, p. 165—167, 184—185.

Hasdeu a ținut, în Ateneul român, conferința *Cine au fost daci?* stabilind, pe bază de limbă, tradiții și poezie populară, identitatea între daci și lituanieni. Eminescu ar fi putut să se afle printre ascultătorii conferențiarului, dar, oricum, a luat singur cunoștință de ce grăise acesta, cel mai târziu la sfârșitul anului, când apărură conferința în numerele de noiembrie și decembrie 1868 ale revistei „Familia”.

În susținerea ideilor lui, Hasdeu aducea ca dovadă și o doină lituană, pe care-o dă în traducerea în versuri:

„Pe-al mării mal un munte alb se vede,
Pe albul munte stă stejarul verde [...]”

Rămânând convins pe deplin de tema susținută de Hasdeu în conferință, și-a însușit alegoria ca pe un bun dac, deci bun propriu, și a folosit-o în parte pentru a-și exprima propria lui sensibilitate. Chiar dacă poezia *Amicului F. I.* este, în prima formă, de prin 1866, *n-a căpătat* înfățișarea ei definitivă decât pe la începutul anului 1869, când Eminescu a cunoscut din „Familia” conferința lui Hasdeu. Numai după aceea a trimis „Familiei” poezia, care a și apărut în nr. 13 din 30 martie / 11 aprilie 1869.

Contopirea celui ce moare cu natura, reprezentată de arbori și de nisipul alb, o întâlnim în poezia lituaniană care cântă moartea fiului lui Kosciuszko. În ce privește însă doina tradusă de Hasdeu, remarcăm libertatea pe care și-a luat-o traducătorul, căci „Albul munte” este o invenție proprie, textul folosit având „Înaltul munte”. [...]

Eminescu a luat „albul munte” ca și cum ar veni nu de la Hasdeu, ci direct din poezia populară lituană, deci „dacă”.

Odată ce am pornit pe această cale a lămuririi gândurilor poetului adolescent, să mergem mai departe și să înțelegem la ce „alb munte” se

putea gândi Eminescu în legătură cu dacii și cu sine.

Geograful grec Strabon, în *Geografia* sa, c. VII, cap. 3, scrie despre *Cogaionon*, muntele sfânt, lăcaș al lui Zamolxe și al preoților lui, și despre apa, cu același nume, care curge la poalele muntelui. Cogaionon se afla, după el, în mijlocul Daciei și era în raport cu viața religioasă și cu concepția despre moarte a geto-dacilor. Strabon recunoaște în zelul religios o trăsătură caracteristică a poporului get.

Geții credeau în nemurirea sufletului și socoteau trupul o piedică numai, menită să se distrugă din momentul morții. După ei, aspirația omului trebuia să fie eliberarea din trup, mai ales prin căderea în luptă, pentru ca astfel sufletul să poată duce o viață de zeu alături de Zamolxe. După legende raportate de Herodot și de Strabon, marele zeu ar fi fost discipol al lui Pithagora, ar fi avut ca învățăcei pe vracii pricepuți în descânțece și lecuiri și pe preoții care trăiau în asceză. Zamolxe era adorat pe vârful muntelui, spre el se îndreptau rugăciunile credincioșilor, când își ridicau brațele spre cer, și în paradisul lui plin de lumină veneau să ospăteze eroii căzuți în luptele de pe pământ. Cogaionon era lăcașul sfânt, unde-și avea sihăstria, săpată în stâncă, marele preot, care putea fi cercetat acolo sus numai de către rege.

D. MURĂRAȘU, *Comentarii eminesciene*, în *Studii eminesciene* — 75 de ani de la moartea poetului, Editura pentru literatură, 1965, p. 492, 493—495.

Tonalitatea fantasticului eminescian nocturn, departe de a fi terifiantă și obsesivă, de coșmar, ca la alți mari romantici europeni sau americani, este alinătoare, iar fantasticul său înfrumusețează universul, îl transfigurează ireal, paradisiac.

În feeria nocturnă, simțul vizual este cel mai puternic solicitat. Peisajul iluminat de lună încântă privirea și o vrăjește, prin fantastica varietate coloristică în care domină pulberea de aur a stelelor și reflexul argintiu al lunii. Îndeosebi argintiul este fundalul de vis al marilor panouri decorative din nesecata tematică nocturnă a poetului. Epitetul *argintiu*, *argintos*, *de argint* este poate cel mai frecvent în paleta marelui poet peisagist, atât în marile lui pânze în versuri, cât și în cele de proză. Este

o culoare spectrală, de luminozitate egală, dulce, ca să-i folosim cuvântul, ca iluminatul cu neon, care nu obosește ochii, asociindu-se întin nopții, ca lumina polară în neuitate pagini dostoevskiene, consacrate nopților petrogradiene. Dacă o altă expresie galică este tot atât de proprie ca și instantaneitatea de trăsnet a unora dintre îndrăgostiri, atunci am spune că argintiul proiectat de lună pe întinsurile de tot felul ale planetei noastre ar putea fi „culoarea sufletului” eminescian, supus în timpul zilei tuturor frământărilor care bântuiesc sufletele problematice, faustice și hamletizante. Desigur, s-ar putea face un studiu dintre cele mai interesante asupra acestui epitet relevant, care nu a fost încă luat în seamă. La Eminescu sunt de argint: pădurea, lanurile, apele, cărările, nisipurile, munții, norii, sălcile, crinii, negurile, ceața, palatele, cupele, candelale, stralele, lirele (unelte muzicale!), pletele bătrânilor, aripile lebedelor, dar și razele stelelor, „picuri de argint”, precum și lumina zorilor, într-un cuvânt, și prin eliminare, tot ceea ce sustrage zonei proprii luminii solare orbitoare, așadar necontemplabilă, neprielnică meditației și reveriei.

În al doilea, foarte întins poem eminescian de tinerețe, din perioada titanismului său sisific, în *Povestea magului călător în stele* (1872), după o serie de considerații despre „pala nebunie”, nebunie „cu chipul dulce”, care nu e altceva decât setea de absolut, magul își afirmă preferința și pentru această, cum spuneam, culoare a sufletului alter-ego-ului său: „Îmi place — cum îmi place visul de raze nins, / Îmi place cum îmi place o umbră *argintie*”. Și mai departe precizează: „Mie-mi place visarea. / Fie ea chiar un basmu, numai fie frumos, / Înger c-ochi mari albaștri, cu chipul luminos... / ...Ca cel ce-i place-un vis / Și chiar trezit de friguri el ține ochiu-nchis / Ca mai departe visul frumos să îl viseze, / Asemenea uit lumea și eu... sunt bucuros / De pot prelungi încă visul meu radios. / De n-ar fugi-nfidelul... O, de ar sta mereu, / Să oglindez într-însul adânc sufletul meu / Cu cântecu-mi ferice, simțirea să-i dezmiere / Și-n ochii mari și bolnavi ființa să mi-o pierd...” Am prelungit citatul, prețuindu-l revelator pentru terapeutica eminesciană a visului, condiționată de fantasticul și de feericul nocturn, singure în stare a-l vindeca prin mijlocirea visului, de romantica maladie, denumită *Weltschmerz*.

Visul este o vocabulă care comportă disocierea dintre trezie și somn, ca să-i deslușim sensul în context. La Eminescu ambele funcții sufleteste, sau mai bine zis amândouă vastele domenii ale vieții morale sunt ample

reprezentate: visarea sau reveria cu fantezmele moderate ale închipuirii treze și oniricul cu capricioasa-i fantasmagorie, pe cât de nestăpănită și nelimitată, pe atât de obscură și insondabilă (cu toate ulterioarele rețete ale psihanalizei!).

Șerban CIOCULESCU, *Feericul nocturn eminescian*, în *Varietăți critice*, Editura pentru Literatură, 1966, p. 206—207.

[...] Fața lui Eminescu e dublă: privește odată spre noaptea comună, a vegherii, a naturii și umanității, iar altă dată spre noaptea fără început a visului, a vârstelor eterne și a genurilor romantice. În timpul vieții sale și apoi decenii de-a rîndul nu s-a cunoscut decât prima lui față: probabil că nici el n-a cutezat s-o destăinuie pe cealaltă. O teamă ciudată s-a înfipt în conștiința lui, încât tezaurul marilor vise a zăcut mereu ascuns în caietele depozitului de manuscrise: poetul fugea de umbrele acestor visuri. Erinii ale metaforei, spre țărnul mai fără primejdii al naturii. În planetariul romantismului, singularitatea lui Eminescu prinde figură din această față, cu două profiluri: unul neptunic, născut din spuma amară și din ape tînjind spre orizonturile lumii, celălalt plutonic, învăpăiat de focul original.

Întrebuințând termenii care își trag eficiența dintr-o geologie estetică și care au menirea să sugereze valoarea de adâncime a lirismului, vom numi (urmând cuvântul lui G. Călinescu, dar spre deosebire de el) neptunică acea parte a operei eminesciene, ce corespunde în general antumelor și care, tot așa ca pămîntul format prin acțiunea apelor, își are originea în straturile mai tangibile ale spiritului: e poezia formelor legale ale naturii, în care omul și conștiința sa morală și-au aflat clima de bucurii și dureri; iar plutonică acea parte ce corespunde în general laboratorul și care, tot așa ca — în geologie — roca născută din focul subteran, vine mai din adânc, de unde se frămîntă vâpăile obscure. Această combustiuie a poeziei, această irradiație cvasidemonică a spiritului, ce creează, departe de natura comună, una enigmatică și profundă: dorul imensităților elementare, vârsta de aur, inconștientul beat de voluptate al somnului, umbra tragică peste un tărâm de palori, decorul halucinant mirific, magia și mitul, implicațiile lor oculte, iată universul

plutonic, metafora infernală.

În cercul unor astfel de viziuni, când natura ia proporții gigantice, când „trecând râul Selenei”, sub ocrotirea nopții, „oștirile” florilor cresc ca arborii de mari, răspândind parfumul lor ucigător, și fluturii plutesc pe acest fluviu de miresme, ca navele, nu avem doar o umflare spre a cuprinde sentimente exacerbate, simplu imperialism al formei, ci o adevărată alegorie a spiritului, ideea poetică în oglindirea stihilor.

Pentru a măsura fenomenul în perspectiva culturii, se poate spune că există în opera lui Eminescu o parte, clasicizată prin tradiție, și în care el însuși s-a recunoscut, echivalentă micului romantism german, propriu-zis liric, al lui Eichendorff, Heine, Lenau, până la Mörike, — și altă parte, subiacentă, ce corespunde marelui romantism al viziunilor, explorator de domenii abisal metaforice, cuprinzând nume ca Jean Paul, Novalis, Tieck, Brentano, Arnim, și formând la Eminescu laboratorul tănuț și atât de bogat, în care au fost părăsite poemele ce trebuiau să înalțe coloanele operei sale: *Mureșanu*, *Demonism*, *Miradoniz*, *Memento mori*, *Povestea magului călător în stele*, *Diamantul Nordului*, *Gemenii*...

De ce și-a părăsit Eminescu proiectele, lăsându-le într-o zonă în felul său prepoetică? De multe ori, în afara viziunilor amplu articulate, care încercau să prindă consistența de mit, găsim versuri de o densitate artistică incomparabilă, ce au fost înlocuite, în decursul elaborării poemului, cu expresii mai naturale, mai „raționale” și, bineînțeles, discursive. Asistăm, în general, la înlocuirea metaforismului vizionar immanent poeziei, țâșnind din caracterul obscur al ființei, cu o afectivitate particular delimitată. Să-i fi lipsit lui Eminescu acel gust iluminat, care se împlinește în sucul fructelor spirituale ultime? Sau a fost, la rădăcinile ființei, teama de noaptea genială, de nebunia ei orfică? I-a fost teamă lui Eminescu de propriile lui straturi din adânc, de humele fantastice din care imaginația năpădea contropind gândirea? Presimțind poate catastrofa finală, a încercat el, oare, să se salveze într-o creație domolită, de euritmii care se revărsau în unda unei naturi mai calme? Există, poate, și altă explicație, ce se apropie de viața mărunță a spiritului: oare nu gustul lui Maiorescu, prea ponderat, academic și acuzând definitiv sărăcia de orizont din literatura germană a epocii, a influențat direct selecția poet-

ică eminesciană? Dar o astfel de explicație, oricât de valabilă istoric și îndeajuns de comodă (căreia nu i se poate răspunde invocând faimoasa inflexibilitate a lui Eminescu la sugestiile de amănunt ce veneau din afară, fiind vorba aici de o influență mai largă, în stare să treacă biruitoare deasupra lucrului strict tehnic, de care garantează doar poetul), nu riscă să acopere cu fum realități mult mai profunde? Căci fără o acceptare lăuntrică, pe care sugestiile extreme trebuiau doar să o declanșeze, întreg procesul de creație eminescian ar însemna să fie redus la controlul unei autorități ce desfide personalitatea artistului (chiar dacă n-am pune în cauză gustul iubitei — și împlinirea timpurie a zării neptunice, în *Crăiasa din povești*, *Lacul* și *Dorința*, a căror fragezime lirică și perfecțiune, mai ales în ce privește *Lacul*, trădează intensitatea pe plan creator a legăturii veroniene —, problema n-ar deveni mai solubilă). Stăpân al puternicului său focar plâsmuitor, Eminescu nu s-ar fi mulțumit să arate lumii numai o anumită față, dacă restrângerea orizontului, repudierea viziunilor care, ca îngerii lui, s-au născut în întunericul focului prim, n-ar fi corespuns și unui îndemn organic. Învinuind în cele din urmă fie și boala, de a fi anihilat curând voința sa, de a-l fi făcut nepăsător și docil al intervenției și imixtiunile criticului (și hotărât lucru, ele nu numai că nu au lipsit, ci au ținut probabil tocmai în direcția contrară mitosului), munca despre care mărturisesc manuscritele, temele mereu reluate și „clarificarea” prin variante, seria de maturitate a romanțelor — cele de la *Familia* din 1883, *S-a dus amorul*, *Când amintirile*, *Adio*, *Ce e amorul*, culminând în dulcețarea din *Pe lângă plopii fără soț*, al căror germen e autentic și vechi în poezia sa, ca să nu mai vorbim de seria *Scrisorilor*, unde lirismul se degradează, unde discursul și „filozofia” — vail — triumfă, sau de laboriosul *Luceafăr*, unde în contrastul dintre amorul sănătos și cel genial, în schematismul spiritual al acestei antiteze, generații întregi au descifrat testamentul poetului, — toate acestea indică structuralitatea crizei. Ceea ce înseamnă că orice explicație trebuie să pornească dinlăuntru și că numai sondagiile verticale pot aduce la suprafață adevărul. Nimeni nu a simțit vreodată că profilul poetului, așa cum îl conturează ediția Maiorescu — să amintim încă o dată părerea editorului integral, că Eminescu a colaborat la alcătuirea sa și ea înfățișează deci fidel propriile lui intenții —, n-ar fi cel adevărat. Fiindcă undeva, în

adâncul cel mai tănuț, s-au atins două tărâmură, dintre care unul a rămas cu desăvârșire străin lumii din afară, chiar dacă fragmentar; poetului însuși, care a trăit între contemporani și le-a dăruit o operă, *celălalt* tărâm, dinlăuntru său, i-a fost (sau mai bine spus i-o devenit) străin.

Ion NEGOITESCU, Poezia lui Eminescu, Editura a III-a, Colecția *Eminesciana*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 10-13.

În romantismul german, dar încă dinainte, în faza preromantică, se promovează unele științe ipotetice noi, alături de altele vechi, părăsite în decursul timpului. Printre acestea din urmă, se numără și *astrologia*, care a avut o pondere deosebit de consistentă în acea arie spirituală. În strălucita pagină prin care Goethe își deschide autobiografia cuprinsă în *Poezie și adevăr*, el dă o descriere complexă a poziției constelațiilor și a semnelor zodiacale sub care a decurs nașterea sa. În rest, poetul evocă cu o conștiințioasă exactitate toate etapele și evenimentele trecutului personal. În trilogia *Wallenstein*, Schiller — urmând, de altfel, adevărul istoric — pune iarăși în acord viața eroului său cu conținutul mesajelor stelare ale astrologiei. Astfel, în viața unui om întră nu numai ceva în afară de el și de împrejurările apropiate la care a fost martor, dar acel ceva se află în incalculabile distanțe în spațiu și se introduce totuși într-o limitată închidere biografică. Depărtarea cea mai incredibilă devine astfel o categorie lăuntrică, ce-și asumă un rol chiar subordonator, făcând să depindă de acțiunea ei regulatoare toate celelalte coordonate din circuitul de existență al persoanei respective.

Dacă o asemenea idee rezultă din textele geothene sau schilleriene, cu atât mai mult își va găsi o bază de susținere în romantismul german propriu-zis. Astfel numele cu rezonanță ocultă de *Astralis*, pe care Novalis îl dă unei celebre poeme ale sale, ne apare în totul semnificativ. [...]

Un asemenea sămbure astrologic, recunoscut în romantismul german ca punct de proveniență al depărtării lăuntrice, se surprinde și la Eminescu. Se distinge, în această privință, marele său poem de extracție ocultă, intitulat *Povestea magului călător în stele*, unde ideea amintită se conjugă și cu unele date aflate în credințele noastre populare (*că la nunta mea / a căzut o stea*). Iată unele pasaje ale poemului către care se îndreap-

tă, pentru moment, atenția noastră:

„Un om se naște — un înger o stea din cer aprinde
 Și pe pământ coboară în corpul lui de lut,
 Și gândurilor aripi în om el le întinde

 O candelă a vieții, de cer steaua depinde
 Și umblă scriind soarta a omului născut.
 Când moare a lui suflet aripile și-a-ntins
 Și re'nturnând în ceruri pe drum steaua a stins.” [...]

Fluxul și refluxul întregului angrenaj ține aproape de strictețea internă a ritmurilor biologice prin exactele lor dispozitive de comunicare dintre astru și *corpul de lut* omenesc. [...]

Își face loc atunci întrebarea asupra unei infinite *depărtări lăuntrice* în ființa umană, care nu încapă numai în redusele ei limite terestre: „Și dacă e o lume puternică, întinsă / De viața mea-i legată viața unei lumi?” Întrebarea, însă, devine pe parcurs o magnifică certitudine, însoțită de viziunea unei cuprinderi totale a universului înlăuntrul omului:

„Cum Dumnezeu cuprinde cu viața lui cerească
 Lumi, stele, timp și spațiu ș-atomul nezărit,
 Cum toate-s ele și dânsul în toate e cuprins,
 Astfel tu vei fi mare ca gândul tău întins.”

Nicăieri, plecând de la datul astrologic, categoria lăuntrică a *depărtării poetice* nu s-a bucurat de o întemeiere mai adâncă și mai pasionată. [...]

În sfârșit, alte ipoteze și mituri romantice, a atracțiilor, a magnetismelor, a corespondențelor, a avatarurilor, a palingenezelor contribuie de asemenea să dilate în fel și chip această categorie. Printr-însă se creează vestita uniune dintre „om și Tot”, în care Ricarda Huch vrea să cuprindă esența romantismului german. La această înrăurire extrasă din zona culturii frecventate de el, trebuie să se mai adauge și inițierea hindustică a lui Eminescu, venită pe aceeași cale. Bunăoară, doctrina brahmană, a lui *ta tvam* asi închipuie tot revelația unei infinite *depărtări* posesive, când omul simte eliberarea fericitoare din propriile sale limite, identitatea cu totul și, ca atare, cuprinderea într-însul a acestui tot. Eminescu și-a cucerit și din

domeniul indic dimensiunea pe care i-o urmărim. Astfel, una din strălucitele viziuni eminesciene ale depărtării pierdute în timp, și totuși posedate de poet, „*la-nceput, pe când fînță nu era, nici nefînță*”, este o adaptare aproape literală a primului vers din *Imnul Creației*, aflător în *Rig-Veda*.

Dacă reflectăm, deci, din câte temelii se dezvoltă — atingând ultima saturație — orizonturile cosmice ale lui Eminescu, temelii ce merg din Tracia până în India, înglobând totodată și unul din momentele larg vizionare ale Occidentului, înțelegem cum el a putut deveni poate cel mai mare poet al *depărtării* pe care l-a dat omeniera, dotat cu o neîntrecută putere transgresivă în străbaterea spațiilor și a erelor. Lungimea de undă a antenelor sale intuitive, lansate în aria universului cuprins de el („*gânduri ce-au cuprins tot universul*”), o depășește și pe cea a romantismului, privit chiar în culmile sale. Însuși Novalis, pe care l-am invocat ca detector și investigator genial al depărtării lăuntrice, nu depășește următorul nivel, pentru el liminal: „Nimic aproape, doar din depărtare / Eu mă găseam, trecute vremi unind și viitoare”. Eminescu nu numai că întrece această dimensiune, dar o pătrunde și intens vizionar acolo unde Novalis ne-o comunică numai abstract („*trecute vremi unind și viitoare*”). Dincolo, însă, de poetul *Noptii*, și în comparație chiar cu cel mai avântat imagism romantic al *depărtării*, de la zborul byronean al lui Cain printre astre până la prodigioasele și fantasticele proiectări finale ale lui Hugo¹, Eminescu rămâne neîntrecut prin unele tablouri din *Memento mori*, din *Luceafărul*, din *Scrisoarea I*, din *Mureșanu*, din *Povestea magului călător în stele*. Acolo el frământă colosale geneze sau prăbușiri de lumi, în acele viziuni de haos, de neant, de drame cosmice concepute parcă dintr-o stranie și

¹ În această privință, superioritatea lui Eminescu asupra lui Hugo este bine precizată de Aurel Sasu. Deși se descoperă comun cu poetul francez tocmai ceea ce noi am identificat drept atribute ale depărtării amețitoare, adică „geneza cosmică” și „extinderea universală”, totuși densitatea apare cu totul alta în poezia eminesciană. Cităm: „Fără să creeze viziunile halucinante ale lui Hugo, Eminescu e mai complex, întrucât își asociază vastei dimensiuni a orizontalității și pe cea a prospectării în adâncime a fenomenelor, spațiul misterului și vecinătatea mitului... Descriptivismul primului este înlocuit de al doilea cu un mai subtil proces de revelare.”

nemaiîntâlnită hipertrofie *optică* a gândului, care se concentrează imens *telepatic* pe orbitele cele mai depărtate și mai pierdute ale timpului și ale spațiului.

Revenim, de aceea, la cuprinzătoarea observație a lui Tudor Vianu, observație cu caracter aproape definitoriu, și anume că Eminescu privește lucrurile „foarte de sus și foarte de departe”¹. Să se rețină acest important accident la cheie: nu *până* foarte sus și *până* foarte departe, ci *de* foarte sus și *de* foarte departe. Se confirmă astfel, în acord tocmai cu ceea ce ne-am străduit să demonstrăm, centrarea lui Eminescu, ca *natură*, în zona categorială a *depărtării*, unde își stabilește focarul întregii sale radiații. La observația lui Tudor Vianu am mai putea să invocăm, ca un important adaos, și ceea ce Ion Negoîtescu numește profilul „plutonic” al creației eminesciene, „învăpăiat de focul originar”², adică de incandescența magmatică a centrului teluric. Aceasta s-ar cuprinde și ea — deopotrivă cu întregul univers — în vastul volum interior al poetului, și anume în substratul efervescent, larvar, al ființei, unde arde, încă topită, însăși substanța artei sale. Pentru a întregi, deci, fizionomia acestui nedepășit fenomen de depărtare lăuntrică, putem spune că Eminescu privește lucrurile nu numai „de foarte de sus și de foarte departe”, ci și „de foarte din adânc”.

Edgar PAPU, *Poezia lui Eminescu*, Editura Minerva, 1971, p. 34—37, 38—46.

Imaginea poetică a „începutului” și „sfârșitului” lumii în cosmogonia lui Eminescu apare ca expresie a gândurilor unui bătrân dascăl care, dintre toți cei munciți de rosturile vieții, pentru cunoașterea adevărului, tot socoate și socoate, într-un calcul fără capăt, în *Scrisoarea I*. [...]

Bătrânul dascăl ce meditează asupra „limitelor” existenței în timp și spațiu, în unele versiuni ale poeziei, păstrate în aceleași file cu traducerea din *Critica rațiunii pure*, poartă numele lui Kant. Poetul va vedea însă cosmogonia kantiană prin *epistemologia*, bazată pe ideea că lumea în care

¹Tudor Vianu, *Cuvânt despre Eminescu*, în *Studii de literatură română*, Ed. Didactică și Pedagogică, 1965, p. 296.)

²Ion Negoîtescu, *Poezia lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, 1968.

trăiesc oamenii, una și aceeași în existența ei, se oferă cunoașterii în două aspecte: unul ca *aparență*, trecător în timp și spațiu, altul ca realitate *eternă*, dincolo de aceste forme. Aceasta pentru că formele cunoașterii, apriorice fiind, sunt subiective. Când Kant spunea că spațiul și timpul nu există aievea, că ele sunt în noi și nu în afară de noi, înțelegea în adevăr că întinderea, care presupune spațiul, și mișcarea, care presupune timpul, sunt creații subiective ale spiritului care impune legi naturii.

Dar atunci apare întrebarea, în sistemul kantian: Lumea până unde este aparență și de unde începe realitatea? Iar dacă timpul și spațiul sunt creații subiective ale conștiinței, în ce constă realitatea? Lumea lucrului în sine, existentă dincolo de formele subiective, are o existență obiectivă sau este numai o iluzie? Răspunsul este implicat în tezele sistemului: Un lucru în sine, postulat prin ideea că orice aparență trebuie să fie *aparență a ceva*, presupune *ceva* ce trebuie să *existe* în ceea ce *apare*, dovedindu-se astfel că nu *tot* ceea ce există este o creație a subiectului cunoscător, că există o lume *obiectivă* care, ca lucru în sine, este deodată existentă în toate formele în care ea apare. Sistemul kantian deci, prin limitarea cunoașterii la formele subiective ale conștiinței, este un agnosticism, dar totodată un realism transcendentă prin recunoașterea unei realități obiective, existentă în sine, dincolo de formele subiective ale cunoașterii.

Această idee o cuprinde cosmogonia lui Eminescu, ca metaforă a meditației asupra limitelor timpului și spațiului, între „începutul” și „sfârșitul lumii”, reprezentate prin gândul bătrânului dascăl. Tema este kantiană, deși *eternitatea* lumii, identificată în kantianism cu realitatea *lucrului în sine*, este formulată în ideea schopenhaueriană a *omului veșnic*, în prima versiune încheată a poeziei [...]:

„Trecutul, viitorul, sub fruntea lui se-nchid
Și lumea toată-n ochi-i e-un singur individ,
El negura eternă o rupe în fășii,
Din ea se naște lumea, și soare și stihii
Și din prezent, — paiangen urieșesc pășește —
Trecutul, viitorul, c-un gând le-mprejuiește”.

Într-o altă versiune a cosmogoniei, meditația asupra idealității timpului și spațiului avea înțelesul recunoașterii existenței lucrului în

sine, postulat prin aparența cunoașterii lui, de vreme ce pentru el tot ceea ce „repaosă în raza gândului etern” are corespondent în lumea timpului și a spațiului: cu alte cuvinte lumea nemuritoare „în sine” nu numai că nu înseamnă neexistență, dar „partea adevărată și cea nepieritoare e orișicând aieva” [...]:

„Zadarnic pare lumea sclipind că-i trecătoare,
Căci coji sunt toate celea ființei ce nu moare;
Trecutul, viitorul se țin numai de coajă
Și-a vremii țesătură vedem cu ochiu-n vrajă,
Pe când ceea ce-alcargă și-n șiruri se dișterne
Repaosă în raza gândirilor eterne”.

Din versiunile *Scrisorii I* se vede deci că Eminescu reținea latura materialistă a filozofiei kantiene, cea privitoare la recunoașterea unei existențe obiective în teza că reprezentărilor noastre le corespunde ceva dinafara noastră.

Eugen TODORAN, *Eminescu*, Editura Minerva, 1972, p. 52—54.

Ca și Sadoveanu mai târziu, Eminescu a înțeles sensul misiunii românești de sinteză, al așezării noastre la răscrucea drumurilor dintre est și vest, dintre nord și sud. Și lucrarea lui în materia mereu mișcătoare, mereu neclintită a miturilor, este o primă încercare, grandioasă în concepție și contururi, deși nedusă la capăt, mai cuprinzătoare decât sinteza lui Cantemir, mai clară decât a lui Heliade Rădulescu, mai strânsă pe coordonatele punctelor cardinale, mai coerentă decât a lui Hasdeu.

Numeroase mituri i-au stat la îndemână, unele generale, aparținând tuturor popoarelor și prelucrate de fiecare într-alt fel, altele cu caracter și înțeles mărginit la sfera noastră. Nu se poate face, credem, o exactă evaluare cronologică a tipului de mit folosit de poet în deosebitele momente ale creației sale, dar câteva accente depășesc mijlocia, indicând o oarecare frecvență sporită a unui mit într-o perioadă sau alta a activității creatoare. Am putea, astfel, afirma recurența miturilor universale în special în vremea tinereții poetului și o oarecare preponderență a unor

mituri cu specific al locului nostru străvechi, mai ales în creația maturității. Astfel, aplicațiile mitului vârstei de aur, ale celui orfic, ale celui luciferic apar destul de masiv încă de timpuriu, în timp ce Zburătorul, Dochia, codrul intră mai ales în desenul poemelor târzii.

Sigur că lucrurile nu se pot explica în mod absolut. Dar la un poet atât de mare ca Eminescu, totul se leagă, totul se încheagă în înțelesuri ce se revelă unitar pe deasupra contradicțiilor spiritului, legate indisolubil de desfășurarea vieții și a gândirii. Și ipostazele miturilor exprimă de foarte multe ori căutări, deveniri, direcții luate ori abandonate de poet pe drumul ascensiunii sale spre rotunjirea universului operei.

Mitul *vârstei de aur* ni se pare, în multe privințe, revelator pentru anumite orientări specifice la poetul cel mai înalt și mai complicat al literaturii noastre. Lumea copilăriei omenirii, naivă, pură, necunoscând inegalitatea nici nedreptatea, revine deseori, în special în operele tinereții, încărcată de bucurie, de strălucire. Vârsta de aur, motivul mitic atât de drag poezilor antichității de la Hesiod la Virgiliu, e atinsă când implicit, când explicit de poetul român. Începutul poeziei *Venere și Madonă* (1870) amintește, cu sensul clasic limpede discernut, de lumea apusă a cărei gândire era mit și a cărei expresie era poezie, în legătură cu mitul Venerei ca întrupare a frumuseții și iubirii eterne:

„Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii,
O, te-aud, te văd, te cuget, tânără și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei”.

Altă dată, în basmul *Făt-Frumos din lacrimă*, publicat în același an, pentru a indica vechimea vremii mitice, poetul o definea ca vremea în care oamenii se aflau abia în germenii viitorului.

Mult discutatul poem *Epigonii* (1870), adevărată „querelle des anciens et des modernes” în literatura română, înseamnă, cu structura lui întemeiată pe o susținută antiteză, o originală tratare a mitului vârstei de aur aplicată la istoria culturii noastre. O opoziție foarte marcată face posibilă o înfățișare simetrică a două lumi: una a vârstei de aur, a sacralului, plină de figuri mitice; cealaltă a vârstei decăzute, de fier, a profanului, populată de făpturi căzute din starea dintâi, reci, sceptice. Cu o propensie

care îi este caracteristică, poetul încearcă, deliberat, să reunească planul istoric cu cel mitic, într-un neîncetat joc de contrarii, cu efecte puternice, deși exterioare. Scopul folosirii acestui motiv al vârstei de aur este realizarea unei distanțări frapante între două epoci altfel nu prea depărtate, fiindcă Alecsandri, de pildă, era, într-o cronologie istorică, absolut contemporan cu generația de epigoni între care se așează, cu atâta modestie, cu atâta smerenie, însuși autorul poemului.

Bipartită, structura *Epigonilor* pune în valoare opoziția fundamentală: ideal-real, sacru-profan. În chip expresiv, datele poeziei cristalizând în arhetipuri, devin fragmente de semnificații, de origine oraculară (derivând dintr-un moment epifanic, de clarviziune, omologat de unitatea de fond a imaginilor). El însuși asimilat unui bard al vârstei de aur, înzestrat cu puterea cunoașterii supranaturale, a *vederii*, poetul își mărturisește într-adevăr capacitatea de a-și revedea eterna primăvară a începuturilor poeziei românești, „zilele de-aur a scripturilor române”.

Vederea aceasta, afirmată de câteva ori, în legătură fie cu timpul mitic, cu spațiul mitic, ori cu figurile eroilor mitici, înseamnă clar regresie într-o altă zonă, indicată prin „mă cufund ca într-o mare...” De altfel, strofa primă concentrează mai toate atributele pe care Eminescu le dă în mod obișnuit lumii ideale, lumii magice, lumii visurilor, „dulci și senine”, stăpânită de mitul solar în ipostaza sa primăvărată („dulci și mândre primăveri”), legată de nașterea eroilor, de victoria asupra forțelor beznei, asupra iernii și morții.

Zilele acelea mitice pe care le contemplă au, ca în folclor, „trei sori în frunte”, iar nopțile întind „oceanele de stele”, vegetația e proaspătă și împodobită cu simbolul ornitologic al cântecului, „verzi dumbrăvi cu filomele”, ca și apa muzicală „cu râuri de cântări”.

Apoi urmează cortegiul nobil al acelor pe care văzătorul îi înconjură de aura fără apus a barzilor profeți, a acelor *poeta vates*, care cumulau atributele de creatori inspirați, de sacerdoți ai frumuseții și de vizionari ale căror facultăți spirituale depășeau înțelegerea comună. Aproape fiecăruia din ei Eminescu îi acordă o calitate de preeminență. Unora mai mici, ca Cichindeal ori Sihleanu, le conferă atributul magic al „guri de aur” sau al „lirei de argint”, amândouă orifice.

Tot orfică e și puterea lui Donici, care supune animalele fabulei la o

dulce coexistență, vrednică de vârsta de aur. Iar prin numele lui Anton Pann, poetul provoacă o confuzie onomastică voită între marele Pann, zeul, a cărui moarte a pus capăt, după tradiție, miticei lumi păgâne, a copilăriei omenirii, și psaltul cel lumeț cu a cărui lume folclorică în dispariție s-ar fi încheiat vârsta de aur a scripturilor române.

Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA, *Eminescu și lumea miturilor*, în *Valori și echivalențe umanistice*, Editura Eminescu, 1973, p. 188—91.

Ceea ce a încercat într-un fel unic artistul a fost să exprime total prin geniul său, geniul poporului român, printr-o lucrare neprecupețită, de proporții uriașe, care trebuia, în gândul său, să-l facă o modestă verigă între înaintași și prezent. Ceea ce a izbutit a depășit și intenția sa, și înțelegerea noastră. Prin iubire și jertfire de sine față de idealurile, aspirațiile, concepția de viață a românilor, el s-a proiectat pe orbita și pantheonul valorilor românești și universale, devenind steaua polară la care se raportează astăzi și se va raporta cât va fi limba noastră pe lume, cultura și creația poporului său.

Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA, *Prefața*, în M.Eminescu, *Poezii*, vol. I, Colecția „B.P.T.”, Editura Minerva, București, 1989, p. XL.

E știut că, dintr-o anumită perspectivă, astrul invocat în cel mai nedumeritor poem eminescian apărea ca *Luceafăr*, în vreme ce din perspectiva opusă el apărea ca *Hyperion*. În viziunea lui Eminescu, aceasta nu-i o simplă chestiune de onomastică, ci simbolizează posibilități și atitudini diferite ale cunoașterii. În primul caz, subiectul cunoscător nu poate și mai curând nici nu-și pune problema de a ieși din sine, de a gândi alteritatea. A fi măsura tuturor lucrurilor i se pare un dat, nu un rezultat. Încât, ceea ce contrazice un asemenea mod de a fi, chiar de trezește inițial vreo neliniște, sfârșește prin a fi pus sub semnul confortabil al netrascenderii, al lui: „Deși vorbești pe înțeles,/ Eu nu te pot pricepe...” (*Luceafărul*). Tot ce apare în raza unei asemenea percepții este repede integrat unei utilizări ad-hoc a principiului rațiunii suficiente: „Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el / Sub a numelui tău umbră”;

„Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...” (*Scrisoarea I*). Evident că nu astfel se prezintă lucrurile în cazul al doilea, al cunoașterii restituite sensului ei originar. Aici, exceptând ceea ce poate fi o virtualitate privilegiată, un loc „menit în cer”, deloc neglijabilă e și actualizarea neîntreruptă a acestei virtualități, curajul morții și al renașterii repetate (fenomenologic vorbind) drept condiție și cale de a deveni o autentică, universală măsură a lucrurilor, un *hyper-eon*. Nu numai *Luceafărul*, dar și întreaga operă eminesciană, existența de aieva a poetului și cea de când „îl vedem și nu e” reprezintă aventura neconținut luată de la capăt a unui asemenea tip de cunoaștere. Ni-l putem reprezenta pe Hyperion căzând și acum în mări din tot înaltul, chiar dacă în stadiul de operă finită, datoare a-și atinge sfericitatea, *Luceafărul* trebuia să se încheie în felul știut. A se simți în lumea sa „nemuritor și rece” nu vrea să însemne și ostil nouă decât în măsura în care noi sfârșim încă adeseori prin a fi ostili chemărilor ce ne adresează simbolicul astru, nereceptivi la revelația întruchipărilor lui de gheață și foc. Hyperion, condiția hyperionică, pot însemna doar din asemenea motive însingurare, deși în esența lor reprezintă sete de comunicare, numai că de pe o bază a intransigenței față de „cercul strâmt”, implicând refuzul compromisurilor cu soarta ce ni s-a dat. O asemenea condiție exclude așadar opacitatea, închiderea față de ceea ce semnifică un mod mai înalt de a fi. Înainte de a-și fi imaginat că Demiurgul e cel ce i-o spune, Eminescu își recunoscuse și asumase el însuși un anume destin, în virtutea căruia putea să conchidă: „Iar tu, Hyperion rămâi / Oriunde ai apune...”

George MUNTEANU, 1. *Viața lui Eminescu*, Editura Minerva, 1973, p. 7—8.

Floarea albastră, iată o vorbă care a devenit celebră în literatură ca și „a fi sau a nu fi” a lui Hamlet. Se vorbește de *floarea albastră*, însă de multe ori nu se știe bine nici de unde vine și nici mai ales ce înseamnă. Se știe doar că ea pornește de la Novalis, se știe mai puțin că apare romanul acestuia, neterminat, *Heinrich von Ofterdingen* și încă și mai puțin se știe care este adevărul ei înțeles.

Confuzia sporește atunci când se presupune că între *floarea albastră* a lui Novalis și poezia lui Eminescu *Floare albastră* ar fi o legătură de fond. Lectura textului lui Novalis și a textului lui Eminescu și comparația între amândouă aceste texte alungă orice confuzie. [...]

A luat ceva Eminescu în *Floare abastră* din toată această povestire? Nimic altceva decât doar denumirea poeziei, denumirea de care pomeneste în penultima strofă și pe care o repetă de două ori în strofa de la sfârșit. Deosebiriile sunt mari. Mai înainte de orice, în ce privește mișcarea. Mișcarea visului lui Heinrich este îndreptată către viitor, corespunde chiar și titlului primei părți a romanului (singura terminată) și care este *Așteptarea*. Mișcarea din poezia lui Eminescu este îndreptată către trecut, e o mișcare de amintire, de evocare a unor lucruri trăite cândva. Tonul în care fata îndeamnă pe iubitul ei să nu-și caute „în depărtare fericirea” este pe jumătate glumeț, pe jumătate serios:

„ — Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele”.

Ușor glumeață este și atitudinea iubitului:

„Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica”.

Tot cu un râs răspunde poetul în *O, rămâi* îndemnului pădurii de a rămâne la ea:

„Astfel zise lin pădurea,
Bolți asupra-mi clătînând;
Șuieram l-a ei chemare
Ș-am ieșit în câmp râzând.”

Floare albastră, ca și *O, rămâi*, stă la hotarul dintre întristarea pe care o dă părerea de rău după o fericire trecută și plăcerea ușor dureroasă pe care o dă amintirea acestei fericiri. Hotarul acesta, mișcător ca și timpul,

în care el se înscrie, este asemenea aceluia dintre nour și senin, dintre umbră și lumină, e o stare de crepuscul, foarte prielnică poeziei, dar care este mai general omenească și mai des întâlnită decât s-ar putea crede la prima vedere. Există în om un simț interior al limpezirii și al încetoșării, simț care nu are a face cu inteligența (deși poate oferi acestuia subiect de meditație) și care funcționează cu o mare vigoare și arată întotdeauna în chip sigur și negura și înseninarea. La Novalis și la Eminescu acest simț își dovedește mereu și din belșug prezența. Poetul român și poetul german sunt din aceeași familie spirituală, a romanticilor din naștere, familie în care încap individualități felurite în ce privește expresia și chiar modul de viață și de comportare, dar care toate se lasă purtate între lumină și umbră și scot din aceste mișcări contrastante poezia lor cea mai adâncă.

Alexandru PHILIPPIDE, *Ceva despre „Floarea albastră”*, în *„Caietele Mihai Eminescu”*, vol. II, Editura Eminescu, 1974, p. 12, 15—16.

Eminescu a devenit stil național, enclavă în care ne ridicăm portretul spiritului nostru individual, țărâm cucerit în spiritualitate, de către efortul de gândire al unei națiuni. Ziua lui de naștere tinde să devină sărbătoare a poeziei, așa cum pentru portughezi sărbătoarea poeziei este nașterea lui Camões.

Nichita STĂNESCU, *Pagini de jurnal*, în vol. *Fiziologia poeziei, Proză și versuri 1957-1983*, Ediție îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului, Editura Eminescu, București, 1990, p. 413.

Eminescu este, prin pluridimensionalitatea sa prismatică, un adevărat Aisberg. Scufundat cu o parte din bloc în apele începuturilor genetice ale lumii, înălțat cu o altă parte dincolo de lume, în infinitul plâsmuit de un Demiurgos închis astfel în sine încât „doar el aude plânsu-și”, el rămâne încă — și va rămâne o veșnicie! — un Necunoscut. Și nu ne gândim, spunând acest lucru, numai la faptul că, intrați în ultimul deceniu al secolului și al mileniului, nu dispunem încă de o ediție integrală a operei sale. Ne gândim mai cu seamă la odiseea receptării, la modul în

care „aisbergul” a fost explorat și înțeles. Dacă e firesc ca să nu se poată cuprinde întregul bloc, mai puțin explicabile sunt perseverarea în îngustimea vederii, fixarea în clișee și absolutizarea unor dimensiuni în defavoarea altora și, bineînțeles, a întregului.

Desprins din calotele glaciare (hyperionice) ale spiritului și mergând spre zonele calde ale sufletului, având reflexele astrale ale înșeși nemărginirii, aisbergul cunoaște temperaturi diferite, este familiarizat cu categorii fundamentale ca Departele și Adâncul, Cerescul și Terestrul, Mișcarea și Oprirea în loc. Aventura capitală în care se lansează este cea a *Cunoașterii*. Cursele care îl așteaptă sunt știute dinainte: o preștiință călăuzește pașii lui Eminescu, sensurile Vieții (și ale Morții, firește) sunt descifrate încă înainte de a trăi ca atare. O intuiție sigură, dacă nu o pre-intuiție, covârșește ființa eminesciană și pre-determină gesturile hotărâtoare; o ardență tragică se conturează din fragedele sale începuturi când își înalță ochii visători la steaua singurătății („Eu *singur* n-am cui spune cumplita mea durere,/ Eu *singur* n-am cui spune nebunul meu amor...”) sau când descoperă pentru prima dată un gol ontologic în preajma sa („Dar poate... o! capu-mi pustiu cu furtune,/ Gândirile-mi rele sugrum cele bune.../ Când sorii se sting și când stelele pică,/ Îmi vine a crede că *toate-s nimică*.../ Se poate ca bolta de sus să se spargă,/ Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,/ Să văd cerul negru că lumile-și cerne/ Ca prăzi trecătoare a morții eterne...”). [...]

Ființa eminesciană se vede pusă, din începuturile sale firave, sub semnul întrebărilor existențiale și al Nimicului invadant. Aisbergul se mișcă întruna, cucerind nesățios zonă după zonă între altitudinea glacială a spiritului și apele calde ale Vieții, dar mișcarea lui este vectorială și împacă scufundarea cu înălțarea cutezătoare spre zori. Cum ai putea să-i determini cu exactitate valoarea numerică, unitatea de măsură și direcția, raza vectoare? *Zadarul* pândește rezultatul unei astfel de operațiuni, aisbergul rămânând ceea ce este: un aisberg. O parte (care?) este mereu ascunsă de ochii noștri, ființa eminesciană, ca și ființa în genere, neieșind nicidecum în întregime în heideggerianul luminiș al revelației.

I s-a mulat, înainte de toate, o mască platoniciană de geniu înnăscut, prea puternic în a sa proprie ființă încât să-l fi abătut vreun contact cu

contingentul de la drumul său firesc. Imaginea maioresciană este statică, apolinică, glacială; nepăsarea și răceala hyperionică îi imprimă un caracter aspațial și atemporal. Eminescu este, după părerea lui Maiorescu, cu capul în norii unei idealități goale. Trăiește deci în lumea ideilor generale și coborârea în contingent, în lumea convențională îi repugnă. Poetul se identifică în totul lui Hyperion: este esență pură, metafizică, setos de frumusețea formelor perfecte și afișând o seninătate abstractă. Masca platoniciano-schopenhaueriană a lui Eminescu respiră, în primul rând, impersonalitate. Întâmplările dinafară, mișcarea evolutivă nu mai contează: geniul se impune prin autodeterminare, printr-o „existență” datorată propriei intuiții și voințe.

Odissea receptării cunoaște două căi distincte: cea deschisă de critica estetică a lui Titu Maiorescu și cea promovată de critica socialistă a lui Ghera. Punându-le față în față, D. Popovici întrezărește cu perspicacitate, în cunoscutele sale prelegeri universitare, limitele, exagerările, absolutizările; într-un cuvânt, chiar neputința de a cuprinde integral fenomenul prin fixarea într-o mentalitate sau prin căutarea obsesivă a unei *faculté maîtresse*, a unui ax structural. [...]

[...] Dar nu numai *Oda (în metru antic)* vorbește pregnant despre existențialismul structural al poetului: el este un poet al Ființei prin lineamentele esențiale ale viziunilor sale.

Într-un studiu fundamental *Eminescu sau despre Absolut*, publicat în 1963 și tradus în românește abia în 1990, cercetătoarea italiană Rosa del Conte distinge că, încă în cele mai fragede începuturi, mintea eminesciană este cutreierată de fantoma contradictoriului. În fața Poetului se proiectează Timpul ca prim prag ontologic: fiind „omul afirmărilor vitale absolute, al deplinătății, omul eminescian este măcinat de destin și de căutarea sensului existenței; este omul care își pune ființa „în centrul lumii încoronat cu sori” și își proiectează „idealurile în infinit”. Este o proiectare în imens și abstract a Ființei, în Timpul cosmic liniștit, dar și în Timpul psihologic care-i marchează devenirea. Este, la Eminescu, un idealism ontologic care îngăduie o privire asupra realității obiective a Universului. Or, imaginea precisă a acestuia se dizolvă în valurile fumurii ale visului și iluziei. E vâlul uriaș al Mayei? Absolutul nu se poate identifica contingentului, fenomenului și poetul stăruie mereu în această zonă tragică a imposibilității împăcării contrariilor. În această iden-

tificare a existenței cu temporalitatea căreia i se contrapune Ființa drept ceva asupra căruia vremelnicia nu are nici o putere, stă modernitatea simțirii lui” (*ediția română*, p. 389). Tărâmurile, categoriile ontologice rămân în separarea continuă, zădărniciind eforturile de a pătrunde sensul existenței. Astfel proiectează sugestiv Rosa del Conte drama ființială eminesciană: Dumnezeu se opune Omului, la fel cum Ființa se opune devenirii. Cum poate di atins, în acest caz, Absolutul?

Este o întrebare fundamentală care ne transferă în zona fenomenelor moderne ce ne promite o zare de nădejde: lumea valorilor. Eminescu s-a pătruns de valorile vieții fiindcă a trăit intens în orizontul morții.

Cartea Svetlanei Paleologu-Matta *Eminescu și abisul ontologic* (Editura „Nord”, Aarhus, 1989) îl raportează pe poetul român la fenomenologia lui Heidegger și Husserl, ca și la axiologia modernă, în special la Max Scheler, la care persoana se identifică spiritului în drumul lui spre Absolut. Raportările nu au nimic voit în ele; servesc doar ca argumente mai solide ale unei demonstrații axiomatice. Eminescu se aliniază organic la postulatele filosofilor printr-o experiență trăită, prin scufundarea reală și cu toate consecințele în abisurile ființei. Astfel, el nu doar prinde lumea în concepție, ci o percepe ca totalitate a existenței, pus sub semnul tragicului. El privește moartea în față ca dimensiune esențială ce agită orizontul existențial, plin de tainele indeterminării.

Dorința vechilor greci de a concentra într-un singur individ toate forțele și calitățile umane ducea la încarnare: un individ aparte poartă în sine întreaga plenitudine a vieții, în timp ce ceilalți o posedă numai în măsura în care o contemplează la el. La greci, după cum observă Søren Kierkegaard, apare un raport inversat: zeul nu posedă el însuși forța pe care o reprezintă: indivizii, însă, beneficiază de ea prin faptul că se pun în legătură cu zeul.

Fenomenologii de tipul lui Heidegger văd tipul reprezentativ sau încarnat care domină lumea Ființei în Poet, fiindcă numai rostirea cântărețului rostește *Întregul nevătămat* al existenței de ordinul lumii care se rânduiește în spațiul interior al lumii inimii. Preaplinul existenței își află izvorul în *inima* poetului, precum ne-o demonstrează atât Rilke, în *Elegia a noua*, cât și Eminescu, în *Povestea magului călător în stele*: „Pe creațiuni bogate suflétel este domn”.

Omul eminescian face, în fond, gesturile ființiale ale omului modern, care, așa cum spune Heidegger, se impune pe sine în prim plan în încercarea de a se ridica, hyperionic, *deasupra* lumii, și își asumă calitatea de stăpân ce domină prin ridicarea-deasupra. Eminescu, tip reprezentativ sau încarnat (cu conștiința de bard sau de geniu), având revelația destinului măcinător și deschizător de *pustii* în preajmă („Viața-mi se scurge ca și murmura/ Ce-o suflă-un crivăț printre pustii/ Mă urc ca crucea pusă-n câmpii/ Și de blesteme mi-e neagră gura”) se întreabă, din fragedă tinerețe și dacă pentru sufletul meu/ Nu-i loc aici, ci numa-n stele” (*Amicului F. I.*) își puna, adică, problema raportării la Lumea ființei și a locului său în ea, gândindu-se la o ridicare-deasupra hyperionică. Este marea temă existențială a vieții și opere sale.

Eminescu depășește realitatea obiectivă printr-o formă de viață superioară, cu adevărat spirituală, prin raportarea frecventă a gândirii la Ființa „nestrămutată” (de aceea, pentru el între moarte și viață nu este o demarcație) „sub raza gândului etern”. Visând și gândind *sub specie aeternitas*, poetul vede sufletul și lucrurile dincolo de cunoaștere, într-o dimensiune în care totul „scânteiază”, îmbogățind cosmosul. Astfel poetul transcende contingentul și particularul, ajungând până la zona tensionată a spiritului unde intuiește esențialul, resacralizează Lumea, gândește Ființa în toate metamorfozele ei, punându-ne și pe noi „pe acest drum al iluminățiilor succesive, al devenirii și al bucuriei acestei devenirii” (*Eminescu și abisul ontologic*, „Nord”, Aarhus, p. 249).

Așadar, un nou Eminescu apare din perspectiva raportului dintre *existența umană și existența în genere* (George Munteanu), dintre eul eminescian și legile universului (Theodor Codreanu), sau a modelelor cosmologice (I. Em. Petrescu). Întoarcerea la origini prin mit și coborâre în preistoria dăică devine o aventură existențială fundamentală, prin care exporează adâncimile ființei. Nostalgia după începuturi, matca primordială, abisul, noaptea bogată în germini și latențe, principiul feminin în toate manifestările sunt, după Mircea Eliade, categorii romantice majore ce nu depind de careva „influențe” dinafară, ci definesc poziția esențială a omului în Cosmos. Pădurea mitică este depozitară subconștientului colectiv, a corespondențelor misterioase ce-l leagă pe om de o realitate psihică primordială în cadrul căreia el cunoștea inte-

gral și simțea unitatea inseparabilă cu Lumea (Zoe Dumitrescu-Bușulenga). Eminescu înfățișează un mit românesc, în imaginea mitică a Daciei zeii fiind „strămoșii” dacilor, iar nemurirea apărând reprezentată ca o nemurire a „eroilor” din raiul zânei Dochia (Eugen Todoran). Mitul eminescian duce, în mod obișnuit, la o paradigmă a armoniei, la o conjugare a tranzitoriului cu veșnicia; mișcarea în imaginar, dincolo de contradicțiile Eului, relevă o conștiință nu funciar tragică, ci patetică și capabilă de a restructura lumea în consens cu proaspăta unitate primordială (C. Ciopraga).

Drumul către Ființă a lui Eminescu nu dovedește pur și simplu o devenire oarecare, o devenire întru devenire, ci o devenire întru ființă, fiindcă se realizează la el un dialog dintre particular și general, în care se constată că acesta din urmă nu poate prinde ființa aievea, după cum spune inspirat Constantin Noica în *Sentimentul românesc al ființei*.

Aisbergul eminescian este, dacă ne gândim la neputința noastră de identificare cu el, o paradigmă a însăși Ființei care se deschide și se închide succesiv prin alternanța de lumini și abisuri revelate. Pornind de la afirmația blagiană „Există „O idee Eminescu”, iar aceasta s-a zămislit sub zodii românești”), academicianul Mihai Drăgănescu vorbea și despre existența unui Spațiu Eminescu, constituit din întreaga operă de poezie și gândire.

De acest spațiu dispunem acum grație trudei lui Perpessicius, Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creția, Aurelia Rusu, Oxana Busuiocanu.

Poezia română a secolului al XX-lea a rămas afiliată, prin spirit, tot acestei idei Eminescu și acestui Spațiu Eminescu: Nichita Stănescu considera că întreg contextul poetic al zbuciumatului veac poate fi pus sub semnul *Odei (în metru antic)*, iar Grigore Vieru vede personalitatea lui Eminescu ca o cetate cu mai multe porți, fiecare alegându-și-o pe a sa.

Fiindcă, așa cum recunosc și filosofi culturii (G. Uscătescu), căutarea ființei noastre, marea noastră regăsire ontologică, tot Eminescu ne-o face posibilă.

Cu Eminescu putem căuta nu pur și simplu Ființa, ci plinătatea Ei.

Mihai CIMPOI, *Personalitatea lui Eminescu: odiseea receptării*.